

XXIV. *Item alius de Evangelio, ubi de Divite et Lazaro mendico refert.* Cap. LII. — *Alius Ejusdem de Evangelio: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis. Contra Pelagianos.* Cap. LIII. Tomo cit. Sermo CXXXI. — *Item alius, unde supra.* Cap. LIV. Tomo cit. Sermo CLXII. — *Alius Ejusdem de Evangelio, ubi dicit: Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis.* Cap. LV. Tomo cit. Sermo CXXXIV.

XXV. Sermo *quingagesimus sextus*, et ultimus, quanquam eadem manu, qua præcedentes, exaratus, omissus est in Indice, cui subscriptum: *Explicuit Capitulum.*

Jam cætera, quæ præfari visum est, hæc sunt. Sive Sententias sacrorum Librorum, expositas, sive rationum, et argumentorum momenta, sive ipsos loquenti modos spectes, multa reperies in his Sermionibus, quæ in aliis Augustini Scriptis diu notis occurrunt. Visa sunt illa nempe, S. præsul cum primis efficacia, et opportuna, quæ auditoribus, lectoribusve suis identidem inculcaret; atque ejusmodi iterationum exempla in ipsis jam olim impressis præsto sunt, neque in tanto Operum numero ab homine uberrimi etiam ingenii prorsus caveri possunt.

Emendandi licentia etiam tum pudenter mihi sumpta est, cum manifesta Librarii *παρορματὰ* invitabant. Optandum tamen mihi esse intelligo, ut excussis denuo Bibliothecis vetustiora Sermionum meorum reperiantur *ἄντυγραφα*, e quibus vacillanti firmari, intrusa detegi, conjecturæ meæ, aut everti, aut ap-

probari queant. Et fortasse Tomus alter, Palatino nostro geminus, alicubi cum umbris luctatur, qui selectos Sermones per reliquum anni tempus, illisque pariter *ἀναδύτου*; quosdam admixtos complectatur.

Insunt in Codice præter Sermones, quorum Indicem exhibui: *Enarratio Augustini in Psalmum CXVIII.* constans Proœmio, et Sermonibus XXXII. quæ habetur Edit. *Maur. T. IV. col. 1277.* item *Libri II. Retractionum Ejusdem*, ut Edit. *cit. T. I. col. 1.* quarum vero membranæ a *L. II. c. 24.* exciderent; denum *Commentaria in Evangelium Marci*, olim Hieronymi credita, hic *ἀπράτα*, a Cl. Vallarsio autem in *T. XI. Opp. Hieronymi ad col. 783.* rejecta. Atque hæc Opera ideo enumeranda censi, quod ad perficiendum eorum contextum Codex iste a nemine hactenus, ut patet, consultus, aut adhibitus fuit.

Editionem hanc, quantum licuit, aptare *Maurianæ* conatus sum, ut S. Patris Operibus eo commodius in Bibliothecis adjungi queat.

Denum, dum *insanientis Sapientiæ Consulti* quidam Scriptis suis nihil non agunt, ut veterum Ecclesiæ christianæ Doctorum fidem, et auctoritatem elevent, ego *Ἀσίστα* hæc Scriptoris, quæ, teste Erasmo, *orbis christianus nihil habet vel magis aureum, vel augustius*, piorum et eruditorum sacræ Antiquitatis amatorum judicio commendo, meque ad repetendos, quorum in principio memini, labores in Bibliothecam Palatinam abdo.

SANCTI AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI
Sermones inediti.

SERMONES

ADMIXTIS QUIBUSDAM DUBIIS.

SERMO I.

De Cere0 Paschali (a).

SYNOPSIS.

I. *Attentos reddit.* II. *Cercus imago Justî, et Christi.* III. *Apis imago Justî, Favus Scripturarum.* IV. *Samson leonem trucidans Figura Christi.*

I. Deo et Domino nostro omnipotenti, visibilium

(a) In Codice fol. 1. p. 2. Inscriptus: *Sermo sancti Au-*

atque invisibilium creatori honorem deferens orationibus vestris juvandum me credo, ut, quod in laudem

quasi ep. in sabbato sancto. Videant Eruditi. Ego minus ostender Augustino tribuo, motus concisis illis comparationibus, ipsoque stylo, quamvis non obstaret temporum ratio; veteres enim Liturgi divulgati hujus Ritus Zosimum Papam anno 418. defunctum auctorem faciunt, secuti, ut videtur, Librum Pontificalem, in quo legis: *Per Parochius concessit licentiam benedicendi Cereum paschalem.* Addit Amalarius *L. I. de eccl. Offic. c. 18 Romanis ita agentibus, nomen quoque præceptum est a Papa Zosimo benedicere Cereum.* Potuit igitur præceptum istud Ecclesiæ Gallicanæ datum

et gloriam indulgentissimi creatoris dicere suscepi, non tam meis viribus, quam ipsius Domini misericordia adjuvante explicare sufficiam. Adeste itaque nunc intenti, dilectissimi fratres, ut primo de cordibus vestris carnalibus cogitationibus, quasi nocturnis tenebris, discussis, et in cubiculis conscientiarum Christi lumine accenso ea, quæ volis Dominus per nostrum famulatum ministrare dignabitur, non solum aere percipere, verum etiam mente possitis.

II. Cereus nocturnum lumen est, et homo justus tenebrosi huius mundi lumen est. Dicit Dominus ad eos, quos ipse justificat: *Vos estis lumen mundi* (Matth. v. 14). Tria conspiciuntur in Cere: Cera, Papyrus (a) et Flamma. Et in homine justo tria sunt: Caro, Anima et Sapientia. Flamma illuminat, papyrus accenditur, cere tenacitas solvitur. Sapientia doctrina animum tenet, carnis duritia superatur. Flamma urit, papyrus uritur, guttas cera distillat. Sapientia docet, anima dolet, caro lacrymas fundit. Flamma fulget superius, papyrus commutatur interius, cera currit exterius. Sapientia sublimer prædicatur, anima latenter convertitur, caro visibiliter cooperatur. Cerei laudatur pulchritudo per diem, honoratur claritudo per noctem. Sic ostendit nobis columnæ illius imaginem, qua ducit populus Israel ambulans per desertum non permittebatur errare. Apparebat enim cis nubis columna per diem, ignis columna per noctem (Exod. xiii, 21. et Num. xiv, 14). Dies significat securitatem in hoc sæculo, et nox tribulationem in hoc sæculo. Illic est dies, de quo Propheta cantat et dicit: *Per diem mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte declaravit* (Psal. xli, 9). In hac carnali vita Dominus Christus veniens non ostendit claritatem suam, sed mortali carne velatus, tanquam nubis colubana, in eremo apparuit. Cum autem finis sæculi venerit, quo omnium visibilibus gaudia subtrahentur, tunc ipse Dominus sine mortalitatis aliquo velamento clarus et splendidus, tanquam ignis, columna, fulgebit. Columna ignis ardet, et lucet. Quod ardet, potestatis est: quod lucet, honoris. Quod ardet, iudicat; quod lucet, illuminat. Quod ardet, pœna est impiorum; quod lucet, beatitudo justorum.

III. Sed nos proprie Cerei nomen oportet edicere, quod ad sacramentum tantæ huius celebritatis per-

etiam ad Africanam permanasse, cum Canon Concilii Tolet. IV. celebrati anno 633. Ritus hunc per in illa terrarum loca in usu esse asserat. Accedit, quod Cerei Benedictio: *Exulset iam angelica turba*, etc. in Sacramentario Gothico et Gallicano Augustino tribuatur, cum adhuc *Diaconus esset*, et ipse S. Doctor L. XV de Civ. Dei cap. 22. versiculos citet a se in laude quadam cerei compositos. Vtrum an his paschalis? Certius est, *Epistolam ad presbiterum de Cere* paschali olim Hieronymo tributam, et a Valerio in 7. XI. p. 134. rejectam Augustini tempora proprio contingere, cui deinceps Eusebii Tici. *Benedictiones Cerei II. Flori Drepani Hymnus*, et alia successere momenta, quæ ritus huius antiquitatem confirmant. Vide, quæ in hac re p. II. vel. Liturg. Alem. *Disq. VI. c. 1.* congregavit cels. Mart. Gerbertus S. Blasii Abbas Princeps, quem honoris, doctrinæ, et amicitie causa omnino, cuique *appetitum* hanc Augustiniana imprimis cupio commemoratum. Si qui pro Augustino pronuntiaverint, Sermonem hunc Editioni *Narr.* post *Sermonem CCXIII.* inserere poterunt.

(a) Pro facta non cadente ethnico. Conder Gloss. *Drepani v. Papyrus.*

tinet. Manu gerimus, oculis intuemur, eodem conscientibus, ore laudamus. Cere artifex apis est, de qua Scriptura sic dicit (a): *Vade ad apem, o piger, et discet, quam operatrix sit. Opus autem quam sanctum habet, cuius labores reges et mediocres ad sanitatem assumunt sibi. Grata est illa omnibus, et gloriosa, et, cum sit viribus infirma, sapientiam honorans provecta est. Quod nos (b), Christe, memoras? Quil in ape jubes intneri? breve animal est, et volatile. Quia humilitas exaltatur. Duabus lucidissimis pennis volat. Et quid luminosius charitate? Et duo sunt præcepta charitatis, ut diligamus Dominum, diligamus et proximum, per quæ, veluti duas alas, ad cœlum justus attollitur. Operatur illa dulcedinem, luctus justos in ore veritatem, quoniam clamat Dominus: *Ego sum via, et veritas, et vita* (Joan. xiv, 6). Clamat et Propheta: *Gustate et videte, quoniam sancto est Dominus* (Psal. xxxiii, 9). Amant apes regem suum, amant justis Christum suum. Apes fabricant favos justis operantur Ecclesias. De floribus illæ colligunt divitias suas, sic omnes justis pietatibus Scripturarum, per quas intelligitur et honoratur Deus; ipsæ sunt florentia præta justorum. Sine libidine apes generant filios, generant et justis casta Evangelii prædicatione Christianos: Paulus enim filios suos alloquebatur, cum diceret: *Si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui* (1 Cor. iv, 15). In favo tria sunt: Cera, Mel, et Pullus. Et in Ecclesia tria sunt: Scriptura, Intellectus, Auditus. Sicut mel cera concludit, sic intellectum Scripturæ custodit. Sicut pulli nidus in cera est, sic in Scriptura pectus auditoris. Sicut foramina favorum, qui adhuc pullos habent, mel nondum habent, sic secreta Scripturarum, prius quam intelligantur, lidem continent parvulorum. Sicut apis pullus, posteaquam volaverit, melle implet receptacula cereæ, in quibus nutritus est, sic fideles parvuli, cum in fide creverunt, et penitus charitatis se regere coeperint, munimenta Scripturarum, quarum veneratione custoditi sunt, pleniora et clariora, et majori veneratione custodiunt. Sicut, favi dum exprimuntur, mella fluunt, vasa suscipiunt, sic Legis et Prophetarum scripta passio Domini expressit, cognitio manavit, corda spiritualium susceperunt. Sicut post mellis expressionem signis imprimendis aptior est cera sine sapore gustantis, sic populi Judaici regentes in lege et prophetis Sabbata et Circumcisionem, Neomenias et Azyma, et cætera horum similia, velut amissa legis dulcedine, sola signorum vestigia, tanquam terram sine melle tenuerunt.*

IV. Sed favus multo evidentior (c), cera, mel et examen Ecclesie sacramenta, fecunditatisque bona opera significant. Quapropter admonet me Scriptura, ex libro Judicum, aliquid etiam de illo favo dicere, qui in ore bonis mortui inventus est. Cum enim Sambat

(a) Lapsus videtur memoria Auctoris apem formica, Prov. vi, 6. substituens. Paulo infra tamen ad Eccl. xi, 5. alludit.

(b) Error Librarii pro Nobis.

(c) Lege evidentius.

ille fortissimus ad desponsandam iret uxorem, catulus leonis obviam illi factus est in itinere, quem tanquam hædum arreptum necavit, et in nihilum facta est in manibus ejus tantæ bestię fortitudo (*Judic. xiv*). Perrexit quo intenderat, desponsavit uxorem, discessit. Rediens divertit cadaver leonis inspicere. Tunc invenit congregatas apes favum mellis in ore leonis mortui fabricasse. Sacramentum hoc magnum est; res autem breviter a nobis huc usque narrata pro qualitate temporis suffecerit. Jam nunc, fratres, quantum potestis, attendite. Quid Samson, quid leo, quid favus ille significat? Quantum Dominus suggererit, explicabo. Ipse namque Dominus Jesus Christus pulchritudine mirabilis, fortitudine potentissimus Ecclesiam scilicet ex gentibus convocatam tanquam alienigenarum filiam, venit, ut desponsaret uxorem. Cui Ecclesia loquebatur Apostolus, cum diceret: *Desponsavi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo* (*2 Cor. xi. 2*). Catulus leonis hic mundus est, dilectores hujus sæculi, filius diaboli, populus impiorum, cujus furor ausus est obviam ire, et resistere Domino, quod salutem credentium, evangelicam prædicationem præpediret. Fremebat enim gentilis furor per reges, et potentes hujus sæculi, et veluti a patre diabolo infamatus contra Evangelium Dei, quasi catulus leonis, ardebat, sed tam diu fremuit, donec ad manus viri fortis veniret. Perseverans autem Martyrum fides totam savitiam gentium, et acerrimos persecutionis impetus fregit. Talibus enim vere fortissimis membris Dominus Christus sæculum vicit, cujus immanem superbiam cum per omnem orbem terrarum nunc videamus extinctam, quis non lætus aspiciat jacere super terram catulum leonis occisum?

SERMŌ II.

In Sabbato sancto (a).

SYNOPSIS.

I. Deus creavit omnia per Filium. II. Manifestatio Filii per incarnationem. III. Trinitatis Mysterium. IV. Mentis humanæ existentia demonstrat existentiam Dei. V. Genuina Dei notio, et in ea spes immortalitatis nostræ.

I. Multas divinas lectiones avidius, quantum prædicationi parem orationem nec nos valeamus (b), nec vos capitis, si valeamus. Quantum ergo Dominus donat, loqui volumus Charitati Vestre de ipso capite Scripturarum, ubi cum legeretur, audivimus, quia *In principio fecit Deus cælum et terram* (*Gen. i. 1*). Attendite et cogitate, quis fecerit; sed scio non posse vos cogitare, quis fecerit. Cogitate, quid fecerit, et laudate, qui fuit. *In principio fecit Deus cælum et terram*. Ecce, quæ facta sunt, in promptu sunt, cernuntur,

delectant. Opus patet, Artifex latet, quia et, unde videtur, patet, et unde amatur, latet. Quando ergo mundum videmus, et Deum amamus, melius est utique, unde amamus, quam unde videmus. Oculis videmus, mente amamus. Ergo mentem oculis præponamus, quia et melior est, quem de occulto amamus, quam opus ejus, quod de aperto videmus. Quæramus ergo, si placet, quando Deus tantam molem fecit, quibus machinis fecit? Machina facientis verbum est jubentis. Quid miraris? Opus est Omnipotentio. Si ergo quæris, qui fecit? Deus fecit. Si quæris, quid fecit? Cælum et terram fecit. Si quæris, per quid fecit? Per verbum fecit, quod non fecit. Verbum, per quod factum est cælum et terra, ipsum verbum non est factum. Si enim factum est, per quid factum est? *Omnia per ipsum facta sunt* (*Joan. i. 3*). Si quæcumque facta sunt, per Verbum facta sunt, procul dubio Verbum factum non est, per quod omnia facta sunt. Denique narrator operum famulus Dei Moyses: *In principio, inquit, fecit Deus cælum et terram*. Per quid fecit? Per verbum. Numquid et verbum fecit? Non. Sed quid? *In principio erat Verbum* (*Ibid. 1*). Jam erat, per quod fecit; ideo, quod non erat, fecit. Possumus intelligere, et recte intelligimus in ipso unigenito Verbo factum esse cælum et terram. Per quod enim facta sunt, in ipso facta sunt. Potest hoc esse et intelligi principium, in quo fecit Deus cælum et terram. Ipsum enim verbum est et sapientia Dei, cui dicitur: *Omnia in sapientia fecisti* (*Psal. ciii. 24*). Si in sapientia Deus fecit omnia, et unigenitus ejus Filius procul dubio est Dei sapientia, non dubitemus in Filio facta esse, quæ per Filium facta esse didicimus. Nam ipse Filius est profecto principium. Interrogantibus quippe Judæis, et dicentibus: *Tu quis es?* Respondit: *Principium* (*Joan. viii. 25*). Ecce *In principio fecit Deus cælum et terram*.

II. Jam vero cætera, sive cum digeruntur et disponuntur, sive cum ornantur, sive cum ea, quæ facta non erant in cælo et in terra, creantur, dicit Deus et sunt. *Et dixit Deus: Fiat, et factum est* (*Gen. i. 6*, *7*, *9*). Et sic per singula opera: *Dixit et factum est; Ipse dixit et facta sunt* (*Pal. xxxii. 9*). Quæ lingua dixit? Ut quis audiret, dixit? Non semper lacte nutriamur. Erigite nobiscum mentes ad solidum cibum. Nemo Deum cogitet sicut corpus, nemo Deum cogitet sicut hominem, nemo Deum cogitet sicut Angelum, quamvis patribus sic apparere dignatus sit, non per ipsam substantiam suam, sed per subjectam sibi creaturam suam: non enim aliter humanis visibus invisibilis appareret. Quæramus, quid in nobis est melius, et inde conemur attingere, quod est melius omnibus. Quod est in nobis melius, mens est. Quod est omnibus melius, Deus est. Roma meliorem quid quæris re detur ore? In te corpus inferius est, quam mens; in rebus nihil melius, quam Deus. Erige, quod est in te melius, ut attingas, et poteris, ad eum, qui est omnibus melius. Nam et ego, cum loquor, mentibus loquor. *Visibiles quidem facies et ipse corpore visibilis cerno; sed per id,*

(a) In Codice Pbl. 2. inscriptus: *Sermō sancti Augustini ep. in Vigiliis Pasche*. Sublimis, et tractore suo dignissimus, Mundi creationem, Incarnationis et Trinitatis Mysterium, Existentiam et Naturam Dei, nostræque immortalitatis spem exequitur. Locandus in Editione post *sermonem CCKVIII*.

(b) Surplendum fortasse: *exhibere, proferre*.

quod video, alloquor, quod non video. Gero intus verbum corde conceptum, et volo in auribus tuis parere. Quod corde concepi, volo tibi dicere, quod tuus est, proferre ad te. Quod latet, quero, quomodo pervenire ad mentem tuam possit. Convenio primum, quasi januam mentis tuæ, aures tuas, et quantum invisibile verbum, quod corde concepi, trahere ad te non possum, provideo illi, quasi vehiculum, sonum. Ecce verbum latet, sonus patet. Impono latentem super patentem, et pervenio ad audientem, ac sic verbum exit a me, venit ad te, et non recessit a me. Si ergo licet magnis exigua comparare, infima summis, humana divinis, fecit hoc et Deus. Verbum latebat apud Patrem. Ut veniret ad nos, assumpsit quasi vehiculum, carnem suscepit, ad nos processit, et a Patre non recessit, sed ante incarnationem suam, ante ipsum Adam patrem generis humani, ante cælum et terram, et omnia, quæ in eis sunt, *In principio erat Verbum, et in principio fecit Deus cælum et terram.*

III. Terram autem fecit Deus adhuc antequam ornaretur, antequam ejus species nudaretur. *Invisibilis erat, et incomposita, et tenebræ erant super abyssum.* Tenebræ erant, ubi lex non erat; nondum enim lux facta erat. *Spiritus Dei superserebatur super aquas (Gen. 1, 2), et ipse opifex, nec a Patre et unigenito Verbo se junctus.* Nam ecce, diligenter attendamus, Trinitas nobis insinuatur. Ubi enim dicitur: *In principio fecit, Usia (a) intelligitur Patris et Filii, in principio Filio Deus Pater.* Restat Spiritus, ut Trinitas impleatur. *Spiritus Dei superserebatur super aquas. Et dixit Deus.* Cui dixit Deus? Antequam creatura fieret, erat, qui audiret? Erat, inquit. Quæro, quis? Ipse Filius. Filio ergo dixit Deus. Quo verbo locutus est Verbo? Si enim jam erat Filius, ut dubitat nemo Christianus, utique hoc etiam erat. Filius Verbum erat, et Verbo Pater dicebat. Ergo inter Deum et Verbum verba currebant? Absit! Inpedimenta, fratres, carnalis cogitationis auferte, invisibilia invisibiliter cogitate, non vobis versentur ante oculos mentis similitudines corporis. Transi, quidquid in te cernitur. Transcende, quidquid in te etiam non cernitur; corpus enim cernitur, anima non cernitur, sed tamen mutatur. Modo vult, modo non vult; modo scit, modo nescit; modo meminit, modo obliviscitur; modo proficit, modo deficit. Non est hoc Deus, non est Deus ista natura, non est anima portio de substantia Dei. Quidquid enim Deus est, immutabile Bonum est, incorruptibile Bonum est. Etsi invisibilis Deus, invisibilis anima, sed tamen mutabilis anima, immutabilis Deus. Transcende ergo non solum, quod cernitur in te, sed etiam illud, quod mutatur in te. Totum transcende, te ipsum transcende.

IV. Amator quidam invisibilis bonitatis, amator quidam invisibilis æternitatis ait in suspensis suis, et gemitibus amoris sui: *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ*

panis die et nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus (Psal. xli, 4). Quomodo non fiant vere gemitus amanti lacrymæ suæ panis, ut eis quodam modo tanquam ex cibi voluptate vocatur, et libenter ploret, quandiu non videt quod amat, cum dicitur ei quotidie: *Ubi est Deus tuus?* Si dixerò Pagano: *Ubi est Deus tuus?* ostendet mihi idola. Si fregero idolum, ostendet montem, ostendet arborem, ostendet vilum de flumine lapidem. Quod enim de multis lapidibus tulerit, et in loco honoratiore collocaverit, et incurvatus adoraverit, hoc est Deus ipsius. Ecce, inquit digitum intendens: *Ecce Deus meus.* Cum irrisero lapidem, cum abstulero, cum fregero, cum projecero, cum contempsero, intendi digitum ad solem, ad lunam, intendit ad quamlibet stellam. Illam vocat Saturnum, illam Mercurium, illam Jovem, illam Venerem. Quæro, quid voluerit, quocumque digitum intenderit. Respondet mihi: *Ecce est Deus meus.* Et quia video solem, et frangere non possum, sidera non possum dejicere, cælum non possum evertere, quasi superior sibi videtur visibilia demonstrando, et digitum extendendo, ad quod voluerit, et dicendo: *Ecce est Deus meus, et ad me se convertit dicens: Ubi est Deus tuus?* Cum audio: *Ubi est Deus tuus?* quid oculis ostendam, non habeo, mentes oblatrantes carcas invenio. Oculis, quos habet, unde videat, ego non habeo, quod ostendam. Cum vere habeo, quem ostendam, ille non habet oculos, unde videat. Libet flere, tanquam in lacrymis pane vesci! Invisibilis est enim Deus meus, ille, qui mihi loquitur, visibilia requirit, cum dicit: *Ubi est Deus tuus?* Ego autem, ut pervenirem ad Deum meum, sicut dicit in ipso Psalmo: *Hæc meditatus sum, et effudi super me animam meam (Psal. xli, 5).* Deus meus non est infra animam meam, sed est supra animam meam. Unde attingo ad id, quod est supra animam meam, nisi effundam super me animam meam? Et tamen huic protervo, visibilia requirenti, visibilia demonstranti, de visibilibus exultanti utcumque adjuvante Deo meo respondere conabor. Hoc certe mihi dicit: *Ubi est Deus tuus?* Respondeo tibi: *Ubi es ipse tu?* Respondeo, inquam; puto, quia non importune. Tu quæsis, ubi sit Deus (a); ego vero, ubi sit ipse interrogator meus. Dicturus est: *Ecce, ubi sum.* Vides me, tibi loquor. Et ego illi: *Interrogatorem meum quæro.* Faciem ejus video, corpus ejus video, vocem ejus audio, linguam ejus inspicio. Ipsum quæro, qui in me oculos intendit, qui linguam movet, qui vocem emittit, qui interrogando scire desiderat. Huc totum, de quo loquor, anima est. Non ergo tecum diutius agam. Tu dicit: *Ostende mihi Deum tuum.* Ego dico: *Ostende mihi animum tuum.* Laboras, fatigaris, sgeris, cum dico: *Ostende mihi animum tuum.* Scio, quia non potes. Quare non potes? Quia invisibilis est animus tuus. Et tamen melior est in te, quam corpus tuum. Deus autem meus melior est, quam animus tuus. Quomodo ergo ostendam Deum

(a) *ovm.* Essentia.

(a) *Fortasse addendum meus.*

meum, cum mihi non ostendas animum tuum, quo meliorem ostendo Deum meum? Ecce, si dicis mihi, ex opere agnosce animum meum. Quia oculos intendo ad videndum, aures ad audiendum, linguam moveo ad loquendum, vocem pronio ad sonandum, ex hoc intelligo et cognosce animum meum. Vides, quia ipsum non potes ostendere, sed me jubes eum ex operibus nosse. Ecce, et ego ex operibus ostendam tibi Deum meum. Nec pergo longius, nec mitto forte infidelitatem tuam ad ea, quæ non capis. Opera Dei mei non sic commemoro: Fecit invisibilia, fecit visibilia, id est, Cælum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt. Non te mitto per multa. Ad te ipsum redeo. Tu certe vivis. Habes corpus, habes animum. Visibile est corpus, invisibilis est animus. Corpus habitaculum, animus habitator. Corpus vehiculum, animus utens vehiculo, corpus, quasi vehiculum, quod regatur, animus auriga corporis tui. Ecce manifesti sunt sensus tui, tanquam januæ in corpore tuo, per quas nautietur aliquid interius habitanti animo tuo: oculi, aures, olfactus, gustus, tactus, membra disposita. Quid illud intus, unde cogitas, unde ista vivificas? Hoc totum, quod miraris in te, qui hoc fecit, ipse est Deus meus.

V. Ergo, fratres mei, si mentes vestras, si interiores animos vestros aliqua, ut potui, congrua colloctione conveni, si ad eos, qui intus morantur in domibus luteis, id est, ad animos vestros habitantes in corporibus vestris loquendo perveni, nolite de eis, quæ nostis. Divina conjicere. Superat omnia Deus, cælum et terram. Nolite vobis ante oculos ponere quasi fabrum aliquem magnum aliquid componentem, disponentem, machinantem, tornantem, vertentem, aut certe tanquam Imperatorem in sella regia, lucida, ornata sedentem, et jubendo creantem. Frangite idola in cordibus vestris. Attendite, quod dictum est ad Moysen, cum Dei nomen inquæreret. *Ego sum, qui sum* (Exod. iii, 14). Quære, quid aliud *Est*. Illius comparatione nec *Est*. Nescit ulla ex parte mutari, quod veraciter *Est*. Omne, quidquid mutatur et fluitat, et quodam tempore mutari non cessat, fuit, et erit. Non in eo comprehendis *Est*. Deus autem non habet fuit, et erit. Quod autem fuit, jam non est. Quod erit, nondum est. Et quod sic venit, ut transeat, ideo erit, ut non sit. Cogitate, si potestis: *Ego sum, qui sum*. Nolite voluntatibus volvi, nolite voluntariis et temporalibus cogitationibus agitari. State ad *Est*. State ad ipsum *Est*. Quo itis? State, ut et vos esse possitis. Sed quando tenemus volaticam cogitationem, et ad id, quod manet, affigere quando possumus? Ergo misertus est Deus, et ille, qui *Est*, et ille, qui dixit: *Hoc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*, dicto nomine substantiæ suæ, dicit postea nomen misericordiæ suæ. Quod nomen substantiæ ejus? *Ego sum, qui sum, dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos* (Ibid.). Sed Moyses homo erat, et in his, quæ in illius comparatione non sunt, erat. In terra erat, in carne erat, et in ipsa carne anima erat, natura mutabilis erat, sub sarcina fragilitatis humanæ erat. Nam

illud, quod dictum est: *Ego sum, qui sum*, quando capiebat? Etenim per id, quod videbatur oculis ejus, ad cum loquebatur, qui non videbatur, et illo, qui videbatur, tanquam instrumento latens Deus utebatur. Non enim, quod videbat Moyses, hoc erat totum Deus: quia nec tu (*a*), quod a me ipso, quod hominim, sonat, hoc est totum verbum. Habeo in corde verbum, quod non sonat. Sonus transit, verbum manet. Ergo cum diceret Deus ad hominem invisibilis, per id, quod apparere dignatus est, visibilis, loqueretur æternus temporalia, incommutabilis fragilia, cum diceret: *Ego sum, qui sum*, et *Dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*, tanquam illo non valente comprehendere, quid sit: *Ego sum, qui sum*, et: *Qui est, misit me ad vos*, aut forte, si ipse comprehendebat, nobis legendum erat, qui comprehendere non valeamus, continuo post nomen substantiæ dixit nomen misericordiæ. Tanquam diceret Moysi: Quod dixi: *Ego sum, qui sum*, non capis, non stat cor tuum, non es immutabilis mecum, nec incommutabilis mens tua. Audisti, quod sum. Audi, quod capias; audi, quod speres. Dixit iterum Deus ad Moysen: *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*. Non potes capere nomen substantiæ meæ, cape nomen misericordiæ meæ. *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob* (Ibid. 6). Sed quod sum, æternum est. Abraham, Isaac et Jacob quidem æterni, imo non dico æterni, sed ab illo facti æterni. Denique sic etiam calumniantes Sadducæos Dominus ipse convincit, qui cum resurrectionem negarent, hinc ille dedit testimonium sanctæ Scripturæ. *Legite quod dixit Dominus in rubo ad Moysen: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. Non est Deus mortuorum, sed vivorum* (Math. xii, 32; et Marc. xii, 26, 27); omnes enim illi vivunt. Proinde et hic non addidit Deus, cum dixisset: *Ego sum, qui sum*. *Hoc mihi nomen est in æternum* (Exod. iii, 15). Hic enim nemo dubitat; quia id, quod est, ideo est, quia æternum est. Sed ubi ait: *Ego sum, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*, ibi addidit: *Hoc mihi nomen est in æternum*. Tanquam diceret: Quid times de mortalitate generis humani? Quid fortasse trepidas, ne, cum mortuus fueris, ultra non sis? *Hoc mihi nomen est in æternum*. *Æternum* nomen esse non posset *Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*, nisi in æternum viverent Abraham, Isaac et Jacob. Conversi ad Dominum, etc. (b).

SERMO III.

De Sacramento altaris ad infantes (c).

SYNOPSIS.

I. Sacrificiū novæ Legis Commendatio. II. Sacrificium istud Christus est. III. Vere et realiter in Eucharistia

(a) Vocula tu redundat.

(b) Formulam hanc Augustino familiarem, pluribus Sermonibus subjunctam semel indicasse sufficiat. Integram exhibet Strmondus in not. ad XL. Sermones Opp. suor. T. I. col. 337.

(c) In Codice fol. 4. p. 2. unscriptus: Incipit alius de Sa-

præsens. IV. Eucharistiam Effectus. V. Conditiones dignæ Sumptionis.

I. REDDENDI sermonis officium, et cura, qua vos parturivimus, ut Christus formaretur in vobis, compellit nos admonere infantiam vestram, qui ex aqua et Spiritu nunc venati cibum et potum istum super hanc dominicam mensam nova luce conspiciatis, et novella pietate percipitis, quid sibi velit tam magnum, divinumque Sacramentum, tam clarum et nobile medicamentum, tam mandum et facile sacrificium, quod nec in una civitate terrena Jerusalem, nec in tabernaculo illo quod per Moysen, nec in templo illo, quod per Salomonem fabricatum est, quæ fuerunt umbrae futurorum, sed a solis ortu usque ad occasum, sicut a Prophetis prædictam est, immolatur, et secundum Novi Testamenti gratiam Deo victima laudis offertur. Non adhuc de gregibus pecorum hostia eructa conquiritur, non ovine aut hircus divinis altaribus admovetur, sed sacrificium jam nostri temporis Corpus et Sanguis est ipsius Sacerdotis. De illo quippe tanto ante prædictum est in Psalmis: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* (I Psal. cix. 4). Quod autem panem et vinum Melchisedech sacerdos Dei excelsi protulerit, quando patrem nostrum Abraham benedixit, in libro Genesis legimus et tenemus (Gen. xiv. 18).

II. Christus ergo Dominus noster, qui obitu patiendo pro nobis, quod nascendo accepit ex nobis, princeps Sacerdotum factus in æternum sacrificandi dedit ordinem, quem videtis, Corporis utique et Sanguinis sui. Nam percussum lancea Corpus ejus aquam et sanguinem emisit, quo peccata nostra diluit. Hujus gratiæ memores, vestram ipsorum salutem operantes, quoniam Deus est, qui operatur in vobis, cum timore et tremore ad participationem hujus altaris accedite. Hoc agnoscite in pane, quod pendet in cruce; hoc in calice, quod manavit ex latere. Nam et illa vetera sacrificia populi Dei hoc unum venerunt multiplici varietate significari. Ipse enim Christus et ovis est propter innocentiam simplicis animi, et hircus propter similitudinem carnis peccati. Et quidquid aliud multis et diversis modis in sacrificiis Testamenti Veteris prænunciatum est, ad hoc unum pertinet, quod novo Testamento revelatum est.

III. Accipite itaque, et edite Corpus Christi, etiam ipsi in Corpore Christi facti jam membra Christi. Accipite, et potate Sanguinem Christi. Ne dissolvamini, manducate vinculum vestrum. Ne vobis viles videamini, bibite pretium vestrum. Sicut hoc in vos convertitur, cum id manducatis et bibitis, sic et vos in Corpus Christi convertimini, eum obedienter et pie vivitis. Ipse namque sua jam propinquante passione, cum Pascha faceret cum Discipulis suis, acceptum

crumentis in eodem die. Sermonem hunc illum puto, de quo Augustinus Edit. Maur. T. F. Serm. CCXXVIII. Sermo ad altare Dei debemus hodie infantibus (novellis Christianis) de Sacramento Altaris. Et fortassis ille est, quem Possidius in Mediceo Opp. Augustini T. X. cap. 10. nota VII: De Eucharistia. Pulchra est ad S. Communionem Præparatio, laudanda in Edit. vot. Serm. CCXXVIII.

panem benedixit, et ait: *Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur* (Luc. xxii. 19). Similiter benedictum calicem dedit dicens: *Hic est Sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (Matth. xxvi. 28). Iluc in Evangelio vel legebatis, vel audiebatis, sed hanc Eucharistiam esse Filium nesciebatis. Nunc vero aspersi (a) corde in conscientia pura, et loti corpore aqua munda *Accedite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescant* (Psal. xxxiii. 6). Hoc enim si digne accipitis, quod pertinet ad Testamentum Novum, per quod æternam hæreditatem speratis, tenentes annuatum novum, ut vos invicem diligatis, habetis in vobis vitam. Nam enim carnem sumitis, de qua dicit ipsa Vita: *Panis, quem ego dederam, caro mea est pro sæculi vita, et: Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam* (Joan. vi. 52-54).

IV. Habentes ergo vitam in illo in carne una eritis cum illo. Neque enim hoc Sacramentum Christi corpus ita commendat, ut nos inde sejmugat. Hoc namque Apostolus in Scriptura sancta prædictum esse commemorat: *Erunt Duo in carne una. Sacramentum hoc, inquit, magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (Ephes. v. 32). Et alio loco de hac ipsa Eucharistia dicit: *Unus panis, unum corpus multi sumus* (I Cor. x. 17). Accipere ergo incipitis, quod et esse coepistis, si non indigne accipiat, ne iudicium vobis manducetis, et bibatis. Sic enim dicit: *Quicumque manducaverit panem aut biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Domini. Probat autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit* (I Cor. xi. 27-29).

V. Digne autem accipitis, si a male doctrinæ fermento caveatis, ut sicut Azymi sinceritatis, et veritatis (Id. v. 8). Aut si fermentum illud charitatis teneatis, *Quod abscondit nullus in furina mensuris tribus, donec fermentaretur totum* (Matth. xiii. 33). Hæc enim mulier est sapientia Dei, facta per Virginem in carne mortali, quæ in toto orbe terrarum, quem de tribus Noë filiis post diluvium reparavit, tanquam in mensuris tribus suum disseminat Evangelium, *Donec fermentaretur totum*. Hoc est illud Totum, quod græco dicitur *Holon* (b), ubi custodientes vinculum pacis eritis secundum totum, quod *Catholon* vocatur, et unde Catholica nominatur (c).

SERMO IV.

De Paschate (d).

SYNOPSIS.

Christus agnus et Leo.

Sicut veritas per Apostolos sonavit, et in omnem terram eavit sonus eorum, atque in fines orbis terræ verba

(a) Lego abstersi.

(b) ὅλον. Kadoslov.

(c) Videtur excidisse: *Ecclesia*.

(d) In Codicis fol. 8. insertus: *incipit ultimus de vobis die Sermo sancti Augustini ep. Fortassis extemporale, et e*

coram (Psal. xviii, 3); Pascha nostram immolatus est Christus (Rom. x, 13). De quo ante Propheta prædixerat: Sicut ovis ad immolandum ductus est, et ut agnus coram, qui se tonderet, fuit sine voce, sic non aperuit os suum (Isai. lxxxiii, 7). Quis est iste? Nempe ille, de quo sequitur, et dicit: In humilitate iudicium eius sublatum est. Generationem ipsius quis enarrabit (Isai. Ibid. 7). Video exemplum tantæ humilitatis in Rege tantæ potestatis. Nam iste sicut agnus coram tondeute non aperiens os suum ipse est Leo de tribu Juda (Apos. v, 5). Quis est iste agnus et leo? Mortem pertulit, ut agnus; consumpsit, ut leo. Quis est iste agnus et leo? Mitis et fortis, amabilis et terribilis, innocens et potens, tacens iudicatus, fremens iudicaturus. Quis est iste agnus et leo? In passione agnus in resurrectione leo; an potius et in passione agnus, et leo, et in resurrectione agnus et leo? Agnum in passione videmus. Modo jam dicitur est. Sicut agnus coram tondeute se fuit sine voce, sic non aperuit os suum. Leonem in passione videmus. Jacob dixit: Ascendisti recumbens, dormisti sicut leo (Gen. xlix, 9). Agnum in resurrectione videmus Apocalypsis, cum de gloria sempiterna virginum loqueretur: Sequuntur, inquit, Agnum, quocumque ierit (Apos. xv, 4). Leonem in resurrectione videmus. Eadem Apocalypsis dicit, quod supra jam posui. Vicit leo de tribu Juda aperire librum (Ibid. 5). Quare agnus in passione? Quia mortem sine iniquitate suscepit. Quare leo in passione? Quia mortem occisus occidit. Quare agnus in resurrectione? Quia sempiterna est illi innocentia. Quare leo in resurrectione? Quia sempiterna est illi potentia. Quis est iste agnus et leo? Quomodo queris, quisnam sit? Si autem, quid erat? In principio erat Verbum. Si, ubi erat? Et verbum erat apud Deum. Si, quale Verbum erat? Et Deus erat Verbum. Si, quante patientiæ sit? Omnia per ipsum facta sunt. Si, et ipse quid factus est? Et Verbum caro factum est (Joan. i, 1, 2 et 14). Si, quemadmodum vel de patre sine matre, vel de matre sine patre natus sit? Generationem ejus quis enarrabit? Ab altero genitus, gignenti, coæternus. Verbum permanens caro factum est. Omnium temporum creator, opportuno tempore creatus. Præda mortis, prædator mortis. Deformis positione præ filiis hominum, infirmitatem sciens ferre, excelsus facere humilia, humilis excelsa. Deus homo, et homo Deus. Et primogenitus, et creator primogenitorum. Unicus, et frater cunctorum. De substantia patris natus, et particeps factus adoptatorum. Et Dominus omnium, et servus plurimorum. Ille est agnus, Qui tollit peccata mundi (Ibid. 29), hic est leo, qui vincit regna mundi. Quærebam, quis est iste. Queramus, qui sunt, pro quibus mortuus est iste. Forte pro justis et sanctis? Non hoc dicit Apostolus, sed potius, quia Christus pro impiis mortuus est (Rom. v, 6). Non utique, ut impij permanerent, sed ut morte justj impij justificaretur, et effuso sanguine sine peccato peccati chirographum deleretur.

repentinis, quales S. Doctorem subinde habuisse narrat Pontichius Vitis cap. 7. sed dignus ejus ingenio. Editional inferendum post Sermonem CCXXIX

SERMO V

Iterum de Paschate (a).

SYNOPSIS.

I. Mors Christi Spes nostra. II. Mors Christi voluntaria. III. Quomodo Christus tristes in morte. IV. Necessitas Incarnationis, ut redimeremur. V. Redemptoris ad Redemptos Verba. VI. Quomodo intelligatur Christus pro nobis mortuus. VII. Errores Apollinaris et Arii refutantur. VIII. Adhortatio.

I. Audivimus Evangelium. Lecta est Resurrectio Domini nostri Jesu Christi. Resurrexit Christus, ergo mortuus est Christus. Resurrectio testis est mortis; mors autem Christi proemptio timoris. Non timemus mori. Mortuus est Christus pro nobis. Cum spe vitæ æternæ moriamur. Resurrexit Christus, ne resurgamus. Habemus in morte et resurrectione ejus opus indicium, præmium promissum. Opus indicium: passio, præmium promissum: resurrectio. Opus hoc Martyres impleverunt; non impleamus pietate, si non possumus passione. Non enim omnibus contingit pati pro Christo, et mori pro Christo. Tamen ipsum mori omnibus contingit. Felices, quibus pro Christo factum est, quod necesse erat, ut fieret! Necessitas enim erat mori, sed non erat necessitas pro Christo mori. Omnibus ventura est mors, sed non omnibus pro Christo mors. Quibus contingit pro Christo mori, quodam modo illud, quod eis erogatum fuerat, reddiderunt. Erogaverat eis Dominus, ut moreretur pro illis; reddiderunt illi moriendo pro illis. Sed unde redderet miser egenus, si non dedisset felix Dominus? Itaque quod erogaverat Martyribus Christus, dedit eis, unde redderet Christo. Vox enim Martyrum est: Nisi quia Dominus erat in nobis, fortasse viros absorbuissent nos (Psal. cxiii, 1, 2). Persecutores, inquit, Fortasse viros absorbuissent nos. Quid est, Viros? Sciens, quia male faceremus, si Christum negaremus, tamen tam magnum malum Viro, id est, scientes faceremus, et sic Absorbuissent nos vivos, non mortuos. Quid est, Viros? Sciens, non nesciens. Et qua virtute non fecerunt, quod a persecutoribus facere cogebantur? Ipsi interrogentur, ipsi dicant. Ecce respondent: Nisi quia dominus erat in nobis. Ergo ipse dedit, quod ei redderetur. Gratias illi. Dives est. Et quod de illo scriptum est: Pauper factus est, ut nos divites faceret (2 Cor. viii, 9). paupertate ejus ditati, vulneribus ejus sanati, humilitate ejus exaltati, morte ejus vivificati (b).

II. Dicebat Martyr: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi (Psal. cxv, 12)? Audite, quod sequitur. Attendit enim et quasi-vit: quid retribuere Domino. Et quid ait? Calicem salutatis accipiam (Ibid. 13). Hoc retribuam Domino: Calicem salutatis, calicem martyrii, calicem passionis, calicem

(a) In Codice Ms. B. p. 2. Inscriptus: Item alius Sermo sancti Augustini ep. in eodem die. Præstans et ad motum comparatus, de Passione et morte Servatoris, collocandus in editione post Sermonem CCXXIX.

(b) Supple simus.

Christi. Hoc est : *Calicem salutaris*, quia salutare nostrum Christus. Ergo, inquit, accipiam calicem ejus, et retribuam illi. De ipso calice dixit et ipse Patri ante passionem : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* (Matth. xxvi, 39). Pati venerat, mori venerat, in potestate habebat mortem, aut, si mentior, ipsum audite. *Potestatem, inquit, habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me, et iterum sumo eam* (Joan. x, 18). Audistis potestatem? *Nemo tollit*, Sine causa gloriantur Judæi. Peccatum inde habent, non potentiam. Christus, quia voluit, mortuus est. Ipse dicit in Psalmo : *Ego dormivi, et somnum cepi* (Psal. iii, 6). Clamaverunt : *Crucifige, crucifige* (Luc. xxiii, 21; et Joan. xix, 6), tenuerunt, suspenderunt. Sic illi juvant, quia aliquid potuerunt. *Ego dormiri. Et quid postea? Et somnum cepi. Vere somnus erat triduans. Quid ergo postea? Et resurrexi, quoniam Dominus suscepit me. Secundum formam servi loquitur : Dominus suscepit me* (Psal. iii, 6). Sicut et alio loco : *Namquid qui dormit, non adjiciet, ut resurgat* (Id. xi, 9)? Gloriantur Judæi, quasi vicerint me. *Namquid qui dormit, non adjiciet, ut resurgat?* Illi, ut occiderent, suspenderunt, sed *Ego dormivi, quia quando volui, animam posui, et quando volui, surrexi.*

III Ergo ipse est calix, quem volebat transire, ad quem bibendum venerat. Quid est ergo, Domine, quod dixisti : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*. Dixisti discipulis passurus et moriturus : *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi, 38). Quæro ergo in his verbis verba illa tua : *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*. Unde audio : *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Nemo tollit eam. Quare tristis est? Potestatem habes ponendi animam tuam. Quare dicis : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*. Respondet interroganti et dicit tibi : Homo, in carne mea te suscepi. Numquid ergo, si in carne mea te suscepi, in voce mea non te suscepi? Quando dico : *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*, sicut factor, me loquor. Quando dico : *Tristis est anima mea usque ad mortem*, sicut factura, te loquor. Gaude de me in me, agnosce te in me. Quando dico : *Potestatem habeo ponendi animam meam*, adjutorium tuum sum. Quando dico : *Tristis est anima mea usque ad mortem*, speculum tuum sum.

IV. Non legistis, quia mortuus est? Numquid negamus? Si negaverimus mortem, negamus et resurrectionem. Inde mortuus est, unde homo esse dignatus est. Inde resurrexit, unde homo esse dignatus est, quia et nos homines et morituri sumus, et resurrecturi sumus. Numquid Verbum in illo mortuum est? Numquid pati aliquid potuit, quod *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. 1, 2.)? Quid potest pati tale Verbum? Et oportebat tamen, ut moreretur pro nobis Verbum, et mori non poterat, et, ut moreretur,

oportebat. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Ubi sanguis? Ubi mors? Numquid mors in Verbo? Numquid sanguis in Verbo? Si nec mors in Verbo, nec sanguis in Verbo, ubi pretium nostrum? Annon pretium nostrum sanguis est ejus? Unde ergo daret hoc pretium, si maneret solum Verbum? nisi carnem assumeret Verbum; carnem autem de anima humana viventem, ut, quoniam Verbum occidi non poterat, occideretur sola caro, quæ de sua anima vivebat? Neque enim vel anima occidi poterat, quæ anima Divinitati adhærendo unus spiritus erat, ipso Domino duntaxat eam (a) se induente, non ipsa in illo credente, sicut de nobis scriptum est : *Qui adjungit se Domino, unus spiritus est* (1. Cor. vi, 17). Nos enim, cum infideles essemus, indigni eramus, et a Deo alieni; credendo autem adhesimus Deo. Illa autem anima adhæsiōne Dei digna creata est, cum in personæ divinæ unitate nova, rudisque assumpta est. Quia unitate hac singularitate duorum spirituum inæqualium discedente caro mortua est, quæ de ipsa duorum spirituum unitate novo modo, novoque genere vivens, id est, geminam et admirabilem vitam habens, parvo tantummodo tempore derelicta est. Deus enim spiritus, et imago ejus, humanus spiritus immortales sunt.

V. Sic ergo nos alloquitur quodam modo Dominus noster, Salvator noster dicens : O Homines! feci hominem rectum, et fecit se ipse perversum. A me recessistis, in vobis peristis. Ego autem quæsiturus sum, quod perierat. A me recessistis, inquit, vitam perdidistis. *Et vita erat lux hominum* (Joan. 1, 4). Ecce quod reliquistis, quando in Adam omnes peristis *Vita erat lux hominum*. Quæ vita? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Ibid. 1) Vita erat, vos in morte vestra jacebatis. Verbum, unde morerer, non habebam; Homo, unde viveres, non habebas. (Quia dignatur Dominus Christus, suscepi verba ejus. Si ipse mea, quanto magis ego ejus). Quodam modo in silentio, rebus ipsis loquens Dominus noster Christus dicit : Unde morerer, non habebam : Homo, unde viveres, non habebas. Assumpsi de te, unde morerer pro te. Assume de me, unde vivas mecum. Commercium celebremus Do tibi, da mihi. Accipio a te mortem, accipe a me vitam. Expergiscere, vide quid dem, quid accipiam. Excelsus in cælo accepi a te super terram humilitatem. Dominus tuus accepi a te formam servi. Sanitas tua accepi a te vulnera. Vita tua accepi a te mortem. Verbum caro factum sum, ut mori possem. Carnem apud patrem non habebam, de massa tua sumpsi, unde tibi erogarem. (Virgo Maria de massa nostra erat; ibi assumpsit Christus carnem a nobis, id est, a genere humano). Accepi a te carnem, unde morerer pro te, accipe a me Spiritum vivificatorem, unde vivas mecum. Postremum mortuus sum de tuo, vive de meo.

(a) Lege ca.

VI. Ergo, fratres, quando auditis : Natus est de Spiritu ex Virgine Maria, passus est, vapulavit, alapas accepit, quando auditis : Passus est hæc Christus, nolite putare *Verbum illud in principio apud Deum* in sua natura, atque in sua substantia aliquid tale potuisse. Sed numquid possumus dicere, quia Verbum Dei, Deus unigenitus non est passus pro nobis ? Passus est, sed secundum animam et carnem suam passibilem. Accepit enim formam servi, ut tanquam homo pateretur. Hæbebat enim et animam et carnem; quia totum hominem liberare venerat, non amittendo vitam, sed donando vitam. Ut autem similitudinem demus, unde celerius, quod dicimus, advertatis; sicut verbi gratia quando Stephanus martyr, et Phocas (a), vel aliquis alius passus est, et occisus, et sepultus, caro eorum sola occisa et sepulta est; animæ autem eorum neque occidi, neque sepeliri potuerunt, et tamen rectissime dicimus : Mortuus est Stephanus, vel Phocas, vel quicumque alius pro nomine Christi, ita, quando passus, et occisus, et sepultus est Dei Unigenitus, caro utique ejus sola occisa et sepulta est; anima autem, et multo magis spiritus ejus occidi non potuit, et ideo securi dicimus, mortuum pro nobis esse et sepultum unicum Dei Filium, id est, Deum Dei unigenitum. Unde utique veraciter, non mendaciter dixit ipse Christus Dominus, qui est sine mendacio veritas : *Sic enim dilexit Deus mundum, ut Unigenitum suum daret, ut omnis, qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam* (Joan. iii, 16). Et Apostolus similiter de Deo Patre dicit : *Qui Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum* (Rom. viii, 32). Vultis autem noscere, quid est Christus? Nolite attendere carnem solam, quæ jacuit in sepulcro, nolite attendere animam solam, de qua dixit : *Tristis est anima mea usque ad mortem*, nolite attendere Verbum solum, quia, *Deus erat Verbum*, sed attendite, quia Christus totus Verbum, et anima, et caro est.

VII. Nihil autem animæ Christi subtrahatis. Hæretici enim Apollinaristæ dixerunt, quia mentem non habuit, id est, intelligentiam non habuit anima illa, sed Verbum illi pro mente, et pro intelligentia erat. Hoc ait Apollinaris Ariani autem dicunt : Nec qualemcumque animam habuit. Vos ergo fideliter tenete, quia prorsus Verbum, et anima, et caro est totus Christus. Et quando auditis : *Tristis est anima mea*, animam humanam intelligite, non belluinam. Anima enim sine intellectu anima pecoris est, non anima humana. Si non venit liberare mentem, non habuit mentem. Ergo unus Christus, Verbum, et anima, et caro. Quid homo? Anima et caro. Quid Christus? Verbum et homo, ac per hoc, Verbum, et anima, et

(a) Difficile dictu sit, quem e tribus Phocis, Antiocheno videlicet et duobus Sino-ensisibus, hic innuat Augustinus. Egere de iis, ut solent, accurate Hagiographi Belgæ ad diem 14. Julii. Neminem tamen eorum in Africa notum, aut cultum e Monumentis hîc allatis h. uet. Interim Phocam esse *βασιλεὺς ἀποκαταγωγῆς* notitia ab Nautis Africa littora frequentantibus proficisci potuit, atque hunc Obitorem Sino-pensæm fuisse, ex Encomio Asterii Amasæ Ep. a Fr. Combessio Paris. 1648. c. aliis edito discimus.

caro, Christus unus. Hominem quando cordis pugnâ, quid ejus percussis? Animam, an carnem? Confliteris, quia carnem. Et tamen clamat anima : quid me percussis, quid me cordis? Numquid, si dicas animæ : Quis te tetigit? Ego carnem serio, non te; nonne, quicumque te audierint hæc dicentem, irridebunt, et insipientem vel insanum te judicabunt? Sic ergo, qui carnem Verbi Dei flagellaverunt, vel alapis cæciderunt, non possunt dicere : nos carnem flagellavimus, vel exalavimus (a), non Verbum, vel animam Christi. Totum enim Christum, id est, Verbum, et animam, et carnem flagellaverunt, vel alapis cæciderunt. Et cum utique neque animam, neque ipsam Divinitatem ejus, quæ vera vita est, in cruce occidere potuerunt, totum tamen Christum in corde suo, et in mala voluntate sua insicere delectati sunt. Quicumque enim persequitur aliquem, ut eum occidat, sic eum vult extinguere totum, sicut extinguatur totum lumen lucernæ in terram collisæ, ut penitus non luceat, cum eam sibi quisque malefactor viderit impedire (b). Quod in homine fieri nullo modo potest, id est, ut totus extingatur, qui unam utique substantiam habet mortalem, alteram immortalem. Nulla enim in illo mortalis est, nisi caro. Unigenitus autem Dei Christus multo magis totus extingui non potuit, cum eum se Judæi extinguere putaverunt, qui in tribus substantiis suis, id est, una, æterna, atque divina, et in duabus temporalibus, id est, humanis unam solam habuit mortalem, id est, carnem suam. Animam autem et maxime Divinitatem suam sine dubio immortalem habuit. Et ideo sua parvi temporis morte nos de nostra morte æterna redimere solus potuit, qui non tantummodo caro, et anima humana fuit, sed Deus et anima, et caro, unus Dei Unigenitus fuit. Qui enim *Descendit usque in inferiores partes terræ, ipse est, et qui ascendit super omnes cælos* (Ephes. iv, 10), quod homo solus facere non posset.

VIII. Securi ergo exultemus, et lætemur, charissimi fratres, quia ille nos sua morte redemit, qui etiam occisus de hostibus triumphavit. Occisus enim mortem occidit, et in æternum nos de manu ejus liberavit, *Ascendensque in altum captivam duxit captivitatem* (Ibid.). atque hominibus misso Spiritu sancto dona sua dedit, qui etiam jacens in sepulcro credentem latronem in paradysum introducere potuit.

SERMO VI.

Item de Sacramento altaris ad infantes (c).

SYNOPSIS.

I. Corpus dominicum et in altari est, et nos illud sumus. II. Eucharistia symbolum unitatis III. Liturgiæ eucharisticæ expositio.

I. Hoc, quod videtis, charissimi, in mensa Domini,

(a) Ita apud Martene *meed. T. III, Col. 1616* in pass. Cyrilliani et Justinæ : *Exalapari fuisse*.

(b) Lego : *cum ea se quisque malefactor viderit impediri*.

(c) In Codice fol. 7. inscriptus : *De Sacramento Altaris. sermo sancti Augustini ep. in eodem die*. Brevis institutio ad sacram Synaxin primam accedentium, qualis supra

panis est, et vinum; sed iste panis, et hoc vinum accedente verbo fit corpus, et sanguis Verbi. Ille enim Dominus, qui *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. 1, 1), propter misericordiam suam, qua non contempsit, quod creavit ad imaginem suam, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Ibid. 14), sicut scitis, quia et ipsum Verbum assumpsit hominem, id est, animam et carnem hominis, et homo factus est, vivens Deus. Propter hoc, (a) quia et passus est pro nobis, commendavit nobis in isto Sacramento corpus, et sanguinem suum, quod etiam fecit et nos ipsas. Nam et nos corpus ipsius facti sumus, et per misericordiam ipsius, quod accipimus, nos sumus (b). Recordamini, quod fuit aliquando creatura ista in agro, quomodo eam terra peperit, pluvia nutrit, ad spicam perduxit, deinde labor humanus ad aream comportavit, trituravit, ventilavit, recomdidit, protulit, moluit, conspersit, coxit, et vix aliquando ad panem perduxit. Recordamini et vos (c). Non fuistis, et creati estis, ad aream dominicam comportati estis, laboribus hominum, id est, annuntiantium Evangelium, triturati estis. Quando Catechumeni differebamini, in horreo servabamini. Nomina vestra dedistis, coepistis vobis jejunia (d), exorcismis. Postea ad aquam venistis, et conspersi estis, et unum facti estis. Accedente fervore Spiritus sancti cocti estis, et panis dominicus facti estis.

II. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo unum videtis esse, quod factum est, sic unum estote et vos (e), diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuanam claritatem. Hæretici quando hæc accipiunt, testimonium contra se accipiunt, quia illi quærunt divisionem, cum panis iste iudicet unitatem. Sic et vinum in multis acinis (f) fuit, et modo in unum est. Unum est in suavitate calicis, sed (g) post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem, et contributionem jam in nomine Christi tanquam ad calicem Domini venistis, et ibi vos estis ad mensam (h), ibi vos estis in calice. Nohiscum hoc (i) estis; simul enim hoc sumus (j), simul bibimus, quia simul vivimus (k). Audietis estis, quod etiam hesterno die audistis, sed hodie vobis exponitur, quod audistis, et quod respondistis, aut forte, cum responderetur, tacuistis, sed, quid respondendum esset, hodie didicistis.

III. Post salutationem, quam nostis, id est: *Domini*

Sermo noster III. et in Editis CCXXVII et CCLXXII. Fragmentum ius e *Fedæ et Flori* Collectione. *Sermonis CCXXXI*. Ibeo edidere Mauriani. Hic integrum datus.

(a) Hic incipit *Fragmentum* editum, de quo supra.

(b) Sequens nuptiarum usque ad verba: *Recordamini et vos*, etc. deest in *Fragmento* edito.

(c) To vos in accusandi casu. Itaque male interpositum in *Fragm.* edito.

(d) *Fragmentum* editum interponit: et

(e) *Fragm.* edit. *estote vos*.

(f) *Id. racemis*.

(g) *Id. omittunt: sed*.

(h) *Id. in mensa, et*.

(i) *Id. vos pro hoc*.

(j) *Id. vivimus: sumimus*.

(k) *Idem hic Fragmentum editum* T. V. col. 976.

us nobiscum, audistis: *Surgam cor*. Tota vita Christianorum verorum *surgam cor*, non *Christiana* nomine solo, sed Christianorum re ipsa, et veritate tota vita *surgam cor*. Quid est *Surgam cor*? Spes in Deo, non in te. Tu enim deorsum, Deus *surgam* est. Si spem habes in te, cor deorsum est, non est *surgam*. Ideo, cum audieritis (a) a Sacerdote: *Surgam cor!* respondetis: *Illequemus ad Dominum*. Laborate, ut verum respondeatis. Quia apud acta (b) Dei respondetis, sic sit, quomodo dicitis. Non lingua sonet, et conscientia neget, et, quia hoc ipsum, ut *surgam* habeatis cor, Deus vobis donat, non viros vestra, ideo sequitur, cum dixeritis, habere vos *surgam cor* ad Dominum, sequitur Sacerdos et dicit: *Domino Deo nostro gratias agimus*. Unde gratias agimus? Quia *surgam cor* habemus, et nisi ille illud lavasset, in terra jaceremus. Et inde jam (c), que aguntur in precibus sanctis, quas audietis, ut accedente verbo fiat corpus et sanguis Christi. Nam tolle verbum, panis est, et vinum. Adde verbum, et jam aliud est. Et ipsum aliud quid est? Corpus Christi et sanguis Christi. Tolle ergo verbum, panis est, et vinum. Adde verbum, et fiet Sacramentum. Ad hoc dicitis: *Amen*. *Amen* dicere subscribere est. *Amen* latine interpretatur *Verum*. Deinde dicitur dominica Oratio, quam jam accepistis, et reddidistis (d). Quare ante dicitur, quam accipiatur Corpus et Sanguis Christi? Quia, sicut est humana fragilitas, si forte aliquid, quod non decebat, cogitatio nostra concepit; si aliquid lingua, quod non oportebat, effudit; si aliquid oculus, quod non decebat, aspexit; si aliquid auris blandius, quod non oportebat, audivit; si forte aliqua talia contracta sunt de hujus mundi tentatione, et vite humane fragilitate, tergitur dominica Oratione, ubi dicitur: *Dimitte nobis debita nostra* (Math. vi, 12); ut securi accedamus, ne, quod accipimus, in iudicium nobis manducemus, et bibamus. Post hoc dicitur: *Pax vobiscum*. Magnum sacramentum osculum pacis. Sic osculare, ut diligas. Ne sis Judas. Judas traditor Christum ore osculabatur, corde insidiabatur. Sed forte inimicum animum habet contra te aliquis, et non potes eum convincere, egeris tolerare. Noli et malum pro malo in corde tuo reidere. Ille odit, tu ama, et securus oscularis. Audistis pauca, sed magna. Non vilescent paucitate, sed clara sint pondere. Simul etiam onerandi non estis, ut ea, que dicta sunt, teneatis.

SERMO VII.

De Paschase.

SYNOPSIS.

I. *Quis agat Pascha, et quomodo agendum* II. *alleluia*

(a) Aut hic legendum censeo: *audistis*, aut *dux: respondetis* pro *respondetis*.

(b) Alias in *Actione*. *Synopsis* Canonis, Secretorum Sacrosancti Missæ, ut mox infra: *que aguntur*.

(c) *Supple: succedunt, sequuntur*, vel quid simile.

(d) *Id est: Sacerdoti memoriter recitastis*. Itaque non Symbolum solum *reddebant*. Vide Nostri *Sermonem* LP III. T. V. col. 337.

(e) In Codice fol. 10. p. 2. in scriptus: *Item Sermo sancti*

divitum, pauperum, afflictorum. III. Deus agit, ut Pater; Diabolus, ut Mango.

I. Dies Paschæ nos celebrare omnibus notum est, quibus diebus Alleluia cantamus. Quapropter, fratres, sollicitè attendendum est, ut, quod visibiliter celebramus, in animo teneamus. Pascha enim nos celebrare dicimus. *Pascha* hebræus sermo est, quod interpretatur Transitus; græce autem *Pascha* pati (a), latine *Pascha* pascere, ut dici solet: *Pascam amicos*. Pascha qui celebrant, nisi qui a morte peccatorum suorum transeant ad vitam justorum? Sicut Apostolus dicit: *Transivimus de morte ad vitam, quia diligimus fratres* (1 Joann. III, 14). Pascha quis agit, nisi qui credit Christo passo in terra, ut cum illo regnet in cælo? Pascha quis agit, nisi qui pascit in pauperibus Christum? Ipse enim de pauperibus ait: *Quicumque uni ex minimis meis aliquid boni fecerit, mihi fecit* (Matth. xxv, 40). Christus sedet in cælo, et iudiget in terra. Patrem interpellat pro nobis, et hic panem petit a nobis. Ergo, Domini fratres, si volumus agere Pascha salubriter, transeamus, patiamur, pascamus. Transeamus a peccatis ad justitiam, patiamur pro Christo, pascamus in pauperibus Christum. Convivia honeste celebremus, ut cum Abraham in regno Dei cœlesti convivio perfruamur. Cantemus ergo Deo alleluia, quod latine sonat: *Laudemus* (b) *eum, qui est*. Laudemus eum et in prosperis, et in adversis. In prosperitatibus divitiarum non extollamur, et in flagello damnorum non infirmemur. Dicamus alleluia cum Job, qui dixit: *Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino placuit, sic et factum est. Sit nomen Domini benedictum* (Job I, 21). Benedicamus ergo Dominum in omni tempore. Semper alleluia cantamus, si ad sonum linguæ nostræ moveatur ad operationem justitiæ membra nostra, si hoc, quod sonat in ore cantantis, lucet in moribus viventis.

II. Audite, quomodo cantare jussi sunt alleluia divites et pauperes. *Præcipe*, ait Apostolus, *divitibus hujus sæculi, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo viro, qui dat nobis omnia abundanter ad fruentum. Divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi in futurum, ut apprehendant veram vitam* (1 Tim. vi, 17, 18). Quod pauperes cantent, Tobias docet: *Fili, ne timeas, quoniam pauperem vitam gerimus. Exuberabunt tibi multa bona, si timueris Dominum Deum tuum, et, quæ placent in conspectu ejus, feceris* (Tob. iv, 3). Dilectissima membra Corporis Christi, expectemus Caput nostrum venturum de cælo, cui cohærentes immobiles permanebimus, ut, cujus passionem celebramus in terra, cum ipso regnemus in cælo. Disciplinam ejus sustineamus, ut corrigamur, quia, sicut filios, ita nos aggreditur Deus. *Quis est enim*, ait

Augustinus ep. De Festivitate paschali. Sed mihi Augustinum non sapit, saltem integer. Expendant, qui S. Doctore me familiares sunt. Ego enim ei subtrahere mallet, quam supponere. In Editione locum haberet post *Serm. CCLXI.*

(a) *ΠΕΣ*, *Πάσχα*. Frivola hæc intrusa videntur.

(b) Imo: *Laudate* *יהוה*.

SANCT. AUGUST. XI.

Apostolus, cui non dei disciplinam pater ejus (Hebr. xii, 7). Si separatis vos a disciplina Dei, ergo nothi, et non filii estis. Tuleremus flagellum patris, ne incurramus severitatem judicis.

III. Deus et diabolus pater et mango (a) Deus ut, pater, flagellat, et corrigit, et assumit; mango blanditur, seducit, et vendit. Pater fert flagellum, et mango fert saccellum (b). Si concurreris sub alas flagellantis, liberaberis ab iniquitate vendentis. Vide, a quo, ubi reponaris, in regno colorum, an in cocello gehennarum. Si regnum Dei concupiscis, in solutione libertatis lætaberis; si vero saccellum, colligationem servitutis accipies, et ligatus manibus pedibusque dicetur de te: *Tollite et mittite illum in tenebras exteriores. Ibi erit fletus et stridor dentium* (Matth. xxii, 13). Clamatur ad nos fortiter. *Qui habet aures audiendi, audiat, quid Spiritus dicat ecclesiis* (Apoc. iii, 22).

SERMO VIII.

In octava Paschatis ad infantes (c).

SYNOPSIS.

- I. *Vis, et effectus Baptismi, et Spes in eo reposita.*
- II. *Baptismus extra unitatem Ecclesiæ non prodest.*
- III. *Contra Schismaticos Baptismo gloriantes.*
- IV. *Cohortatio ad recens baptizatos.*

I. Sermo mihi est ad vos, modo nati Infantes, parvuli in Christo, nova proles Ecclesiæ, gratia Patris, sæcunditas Matris, germen pium, examen novellum, flos nostri honoris, et fructus laboris, gaudium et corona mea, omnes, qui statis in Domino, a Apostolice verbis vos alloquor. *Ecce nox præcessit; dies autem appropinquavit. Abjicite opera tenebrarum, et induite vos arma lucis. Sicut in die, honeste ambulate. Non in comessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus, et impudiciis, non in contentione et æmulatione, sed induite Dominum Jesum Christum, et carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis* (Rom. xiii, 12 14), ut et vitam induatis, quam Sacramento induistis, (d). *Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, et Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, aut femina; omnes enim vos unum estis in Christo Jesu* (Galat. iii, 27, 28). Hoc habet ipsa vis Sacramenti. Sacramentum enim est vitæ novæ, quæ in hoc tempore incipit a remissione præteritorum omnium peccatorum, perficietur autem in resurrectione mortuorum. *Consepulti enim estis Christo per baptismum in morte, ut, quomodo surrexit Christus a mortuis, sic et vos in novitate vitæ ambuletis* (Rom. vi, 4). Ambulatis autem nunc per

(a) Similia infra *Serm. XXI. n. 4.*

(b) Pro *Sacculo*. Etiam Petronio, Celso, etc. Nullibi tamen in impressis Augustini. Recurret infra *Serm. XX. n. 12.*

(c) In Codice fol. 14. inscriptus: *Sermo sancti Augustini episcopi sabbato Paschæ.* Dignus Auctore de Sacramento Baptismi egregie pertractat. Quædam N. 1. Incisa leguntur *T. V. append. Serm. CCLXII. col. 296.* male consarciato. Noster inserendus est post *Sermonem CCLX.* qui fortassis his verbis eum innuit: *Regeneratis in baptismo, qui hodie nascendi sunt populo, brevis, sed gravis Sermo reddendus est.*

(d) Lego: *vita induatis, quem sacramento induistis* nempe Christum.

(Vingt-sept.)

fidem, quandiu in hoc mortali corpore peregrinamini a Domino, sed via vobis certa ipse, ad quem tenditis, factus est Christus Jesus secundum hominem, quod pro nobis fieri dignatus est. Servavit enim multam dulcedinem timentibus se, aperturus et perfecturus eam sperantibus in se, cum id, quod nunc in spo accepimus etiam in re acceperimus. *Filii enim Dei sumus, et nondum apparuit, quod erimus. Scimus, quia, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (1 Joan. iii, 2)*. Hoc etiam in Evangelio ipse promisit. *Qui diligit me, inquit, mandata mea custodit. Et qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam illum, et ostendam me ipsum illi (Joan. xiv, 21)*. Utique videbant eum, quibus loquebatur, sed in forma servi, qua major est Pater, non in forma Dei, qua aequalis est Patri. Hanc ostendebat timentibus, illam servabat sperantibus. In hac peregrinantibus apparebat, ad illam cohabituros vocabat. Hanc eis ambulantis substernebat, illam pervenientibus promittebat.

II. *Illos ergo promissiones habentes, charissimi, mundemus nos ab omni coinquinatione carnis, et spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei (2 Cor. vii, 1)*. Obsecro vos, ut *digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate animi, et mansuetudine, sufferentes invicem in dilectione, studentes observare unitatem spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv, 1-3)*. Qualis enim res est, unde tale pignus accepimus. Sed sunt quidam, qui Christum solo Sacramento induerunt, quo in fide vel moribus nudi sunt. Nam et multi haeretici ipsum habent Sacramentum baptismatis, sed non ipsum fructum salutis, nec vinculum pacis: *habentes, sicut ait Apostolus, formam pietatis, virtutem autem ejus negantes (2 Tim. iii, 5)*, vel signati a desertoribus, vel ipsi etiam desertores signum boni regis in damnabili carne portantes, qui nobis dicunt: Si fideles non sumus, baptismum nobis quare non datis? Si autem jam fideles sumus, quid nos quaeritis? Quasi non legant, Simonem magnum et accepisse baptismum, et tamen a Petro audisse: *Non est tibi pars neque sors in hac fide (Act. viii, 21)*. Ecce quia fieri potest, ut aliquis habeat baptismum Christi, et non habeat fidem, vel dilectionem Christi; habeat sanctitatis Sacramentum, nec computetur in sorte sanctorum. Neque interest, quantum ad ipsum solum pertinet Sacramentum, si ibi quisque accipiat baptismum Christi, ubi non est unitas Christi. Nam et baptizatus in Ecclesia, si fuerit desertor Ecclesiae, sanctitate vitae carebit, Sacramenti signaculo non carebit. Nam utique exeuntem non potuisse amittere demonstratur, quod redeuntem redditur. Sicut desertor militiae caret legitima societate, non caret regio characteris. Qui, si et alterum eodem signo ipse signaverit, non faciet consortium vitae, sed comitem poenae. Si autem ad legitimam ordinatamque militiam et ille redeat, et ille veniat, placata regia severitate et illi ignoscitur, quod recessit, et ipso suscipitur, qui accessit. In ambobus culpa corrigitur, ambobus poena remittitur, am-

lobus pax datur, in nullo, quod signatum est, iteratur.

III. Jam ergo nobis non dicant: Quid nobis dabit, si jam baptismum habemus? Sic enim nesciunt, quid loquantur, ut nec saltem legere velint, quod sancta Scriptura testatur, in ipsa intus Ecclesia, hoc est, in communione membrorum Christi, multos in Samaria baptizatos non accepisse Spiritum sanctum, sed in solo baptismo fuisse, donec ad eos de Jerusalem venirent Apostoli (*Act. viii*); contra autem Cornelium, et eos, qui cum illo erant, meruisse accipere Spiritum sanctum, antequam acciperent baptismi Sacramentum (*Id. x*). Ita Deus docuit, aliud esse signum salutis, aliud ipsam salutem, aliud formam pietatis, aliud virtutem pietatis. Quid nobis, inquit, dabit, si jam baptismum habemus? O sacrilegam vanitatem, ita nihil putare esse Christi Ecclesiam, quam non habent, ut nihil se accipere arbitrentur, si ejus communioni societentur! Dicat eis Amos propheta: *Vae eis, qui nihil faciunt Sion (a) (Amos. vi, 1)*! Quid accepturus sum, inquit, si jam baptismum habeo? Accepturus es Ecclesiam, quam non habes; accepturus es unitatem, quam non habes; accepturus es pacem, quam non habes. Aut si ista nihil tibi videntur, pugna, desertor, contra Imperatorem tuum dicentem: *Qui mecum non colligit, spargit (Luc. xi, 23)*. Pugna contra Apostolum ejus, imo vero et ibi contra ipsum, qui per eum loquebatur, dicentem: *Sustinentes invicem in dilectione, studentes servare unitatem spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv, 3)*. Numera, quae dixit: Sustinentiam, dilectionem, unitatem, spiritum, pacem. Spiritus illic operator omnium, qui nominatus est, quem tu non habes. Numquid sustinuisti, qui de Ecclesia recessisti? Quem dilexisti, quando membra Christi deseruisti? Quae tibi est unitas in sacrilega praecisione? Quae pax in nefaria dissensione? Absit a nobis, ut nihil sint ista, sed nihil es tu ipse sine istis. Haec si accipere in Ecclesia contemnis, baptismum quidem potes habere, sed ad majus supplicium habes, quidquid non cum istis habes. Baptismus enim Christi, qui cum istis suffragator esset salutis tuae, sine istis testis est iniquitatis tuae.

IV. Vos autem, filii sancti, membra catholica, baptismum non alium, sed aliud accepistis. Accepistis enim non ad poenam, sed ad vitam, non ad perniciem, sed ad salutem, non ad damnationem, sed ad honorem. Simul enim accepistis et unitatem spiritus in vinculo pacis, si tamen et vos, quod opto, quod spero, quod exhortor ac deprecor, et, quod accepistis, integrum custodiatis, et proficiendo ad majora veniatis. Hodie dies octavus est *nativitatis vestrae*. Hodie completur in vobis signaculum Dei, quod apud antiquos patres in circumcisione carnis fiebat octavo die carnalis nativitatis. Figurabatur enim expoliatio mortalitatis in eo membro humano, per quod moriturus nascitur homo. Unde et ipse

(a) *Ὁὐκ ἔσονται οἱ κτίοντες τὴν Σιών*. Cum LXX. Vulg. habet: *Qui opulenti eritis in Sion*.

Dominus mortalitate carnis resurgendo se expolians, et non quidem aliud, sed tamen ultra non moriturum corpus exsuscitans dominicum diem in sua resurrectione signavit, qui post diem passionis ejus tertius, in numero autem dierum post sabbatum octavus est, idemque primus. Unde et vos nondum re, sed certa jani spe, quia et hujus rei sacramentum habebitis, et pignus Spiritus accepistis, *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria (Coloss. iii, 1 4).*

SERMO IX.

De Psalmi cxvii. vers. I. Confitemini Domino, etc. (a).

SYNOPSIS.

I. Quid sit confiteri Domino. II. Quomodo, et quare confitendum Bonitati divinæ. III. Quantum differat Confessio faciendâ Homini Judiri, et faciendâ Deo. IV. Exhortatio ad confitendâ Deo peccata.

I. Confitemini Domino quoniam bonus; quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cxvii, 1). Quod nos voce Psalmi Spiritus sanctus hortatus est, cui ore uno, et corde uno respondebamus: Alleluia, quod latine interpretatur: Laudate Dominum, hoc vos et per nostram vocem idem Spiritus sanctus exhortatur. Confitemini, inquit, Domino, quoniam bonus est; quoniam in sæculum misericordia ejus. Sive dona illius laudando cantetis, sive peccata vestra gemendo fundatis, Confitemini Domino, quoniam bonus est; quoniam in sæculum misericordia ejus. Neque enim sola commemoratio peccatorum nostrorum, sed etiam Domini nostri laudatio confessio dicitur, quia et si unum horum faciamus, non sine altero facimus. Nam et iniquitatem nostram cum spe misericordiae ipsius accusamus, et ipsius misericordiam cum iniquitatis nostræ recordatione laudamus. Confiteamur ergo Domino, Quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia ejus. Videtur nonnullis mala esse quædam creatura, quia imperitorum sensus offendit, sed falsum est. Fecit enim Deus omnia bona valde, Quoniam bonus est. Videtur nonnullis injustus Deus, quia plerumque fideles ejus multa dura et aspera in hac temporali vita patiuntur; sed, quibus hoc videtur, falluntur. Flagellat enim omnem filium, non quem rejicit, sed Quem recipit, quoniam in sæculum misericordia ejus (Hebr. xii, 6).

II. Confiteamur ergo Domino, Quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia ejus. Dicamus Domino Deo nostro: Admiranda sunt opera tua; omnia enim in sapientia fecisti (Psal. ciii, 24). Justa sunt judicia tua; propter iniquitatem enim erudisti hominem (Tob. iii, 2). Priusquam humiliarer, ego deliqui (Psal. cxviii, 67). Dicamus hæc in confessione, quia,

(a) In Codice fol. 17. p.2. inscriptus: Sermo sancti Augustini ep. Agit de peccatorum Confessione, et memoratur a Possidio in Indiculo opp. c. 9. Inserendus post Sermonem XXXI.

si quædam supplicio nostræ mortalitatis adversæ sunt, ille tamen bonum facit, *Quoniam bonus est. Et si temporalibus doloribus et laboribus emendatur, Non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur, quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. ciii, 9). Quid tam bonum, quam Deus noster? Blasphemant homines, nec solum non humiliantur, sed etiam superbiunt in sceleribus suis, et Facit ille solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Matth. v, 45). Quid tam misericors, quam Deus noster? Perseverant homines in flagitiis et facinoribus suis, et ille eos ad conversionem vocare non cessat. Quid tam bonum, quam Deus noster, a quo et in pressura solatia tanta percipimus? Quid tam misericors quam Deus noster, cujus et futuram sententiam mutati mutamus? Confiteamur Domino, Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. Non omnium rerum laudes confessiones sunt, sed laudes Domini Dei nostri. Si enim verissimo dictum est: Quam bonus Deus Israel rectis corde (Psal. lxxii, 1), malus utique videtur perversis corde. Quis autem hominum nisi ex perverso sit rectus, ut tanquam convictus laudare incipiat, quod antea reprehendebat, et mirari, quod antea contemnebat, confitens Domino, quoniam sibi jam recto bonus est, qui perverso videbatur malus? Et quoniam sua malitia perversus erat, ipsius autem gratia correctus est, simul oportet confiteatur, Quoniam in sæculum misericordia ejus. Nos mali, bonus ille. Nos ab ipso boni, a nobis mali. Bonus ille nobis bonus, bonus ille nobis malis. Nos sævientes in nos, ille misericors erga nos. Vocat, ut convertamur; expectat, donec convertamur; ignoscit, si convertamur; coronat, si non avertamur.*

III. Confiteamur ergo Domino, Quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia ejus. Confessio etiam peccatorum timenda semper hominibus visa est, sed apud hominem judicem. Non sæpissime flagellis et quibusdam verberibus, unguis quoque et ignibus agitur, ut eruat ore confessio, et aliquando prius cedunt membra tormentis, ut corporis compago solvatur, quam doloribus animus, ut secretum facinoris propaletur. Instant carnifices, crebrescunt omnia genera tormentorum; sed frustra laniando puniuntur viscera, cum clauditur negando conscientia. Cur autem in tantis cruciatibus homo metuit confiteri, nisi quia confessi solent puniri? Qui confessus fuerit homini, punitur. Deo qui confessus fuerit, liberatur. Nec mirum. Quærit homo ab homine, quod ille, qui quærit, ignorat; Deus autem, qui monet ut confiteamur, novit quod confiteri volebamus, nec tunc discit, quando confessi fuerimus. Quanto ergo magis confidentes a sempiterna morte liberat, qui nostris iniquitatibus, quas et antequam confiteremur, noterat, a temporali morte parcebat

IV. Dicis fortasse: Quid a me quærit Deus, ut confitear, quod ipse jam novit? Nam homo, ab homine cum hoc quærit, ignorat. Quid putas, nisi quia Deus vult, a te ut peccatum tuum cognoscendo pu-

adversus, et in tibi querendo salvator? Nam quomodo libenter cupes querere, quod tu non vis agnoscere? Audi Psalmum, et, si erigilas, adverte vocem tuam, ubi est. Peccatum, inquit, meum cognovi, et fatens meum non operni. Dixi: Proloquar adversum me delictum meum Domino, et tu dimisisti impietatem cordis mei (Psal. xxxi, 5). Audi in alio Psalmo: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et delictum meum ante me est semper (Id. i, 5). Non itaque huiusmodi impudenter dicebat Deo: *Averte faciem tuam a peccatis meis* (Ibid. 11). Tunc enim ab hominis peccato faciem Deus dignatur avertere, cum homo ipse a peccato suo faciem suam minime curat avertere, ut in Dei auribus dicat: *Peccatum meum ante me est semper*. Nec ideo dicitur Deo: *Averte faciem tuam*, quia non cognoscit, sed quia ignoscit. Si ergo propterea times, homo, confiteri homini iudici, quia malus es, aut quia severitatem legis implere compellitur, securus confiteri Domino, *Quoniam bonus est, quoniam in seculum misericordia ejus*.

SERMO X.

De Psalmi cxlix. vers. 1. Cantate Domino canticum novum, etc. (a).

SYNOPSIS.

I. Canticum duplex: vetus et novum. II. Quæ sanctorum Ecclesia in terra. III. Quæ vera Sion, et quæ ejus conditio. IV. In Christo fides et spes felicitatis nostræ.

I. VENERUNT dies, ut cantemus *Alleluia*. Adeste animo, fratres, ad percipiendum quæ Dominus suggerit ad exhortationem nostram, et nutriendam charitatem, qua nobis inhærere Deo bonum est. Adeste animo, Cantatores boni, filii laudis et gloriæ sempiternæ veri et incorrupti Dei; adeste intenti, et laudate Deum; hoc est enim *Alleluia* (b). Sed laudate Deum non solum in voce, sed et in intellectu, et in opere bono, et sicut nos exhortatus est Psalmus, cantemus Domino canticum novum. Sic enim cœpit: *Cantate Domino canticum novum* (Psal. cxlix, 1). Vetus homo vetus canticum. Novus homo novum canticum. Vetus Testamentum vetus canticum. Novum Testamentum novum canticum. In Veteri Testamento promissiones sunt terrænæ, in Novo Testamento promissiones sunt cœlestes. Quisquis terrena diligit, et terrenis incubat delectationibus, vetus canticum cantat. Qui vult cantare canticum novum, diligat æterna. Ipsa dilectio nova est, quia nunquam veterescit, et innovat ænantem. Itaque, fratres, commendamus vobis, ut Deum diligatis; imo ipse commendat omnibus nobis. Bono enim nostro illum diligimus, non bono ipsius, quia malo nostro eum non diligimus, non malo ipsius. Non enim minus habebit

Deus Divinitatem, si homo in illo (a) non habuerit Charitatem. Nos crescimus ex Deo, non ille ex nobis, et tamen tantum nos dilexit prior, antequam eum diligeremus, ut Filium suum unicum mitteret mori pro nobis. Qui fecit nos, factus est inter nos. Quomodo nos ipse fecit? *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan. i, 3). Quomodo factus est inter nos? *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Psal. cxlix, 14).

II. Ergo, fratres, si ante amare pigebat, saltem nunc redamare non pigeat. Fœdus nos amavit, quia peccatores amavit. *Etenim Christus*, ait Apostolus, *pro impiis mortuus est* (Rom. v, 16). Qui donavit impiis mortem suam, quid servat justis, nisi vitam suam? Videte denique, ubi, vel a quibus canticum istud novum Domino cantetur. Cum diceret enim: *Cantate Domino canticum novum*, subnexuit, et ait: *Laus ejus in Ecclesia Sanctorum* (Psal. cxlix, 1), et potest esse in terra Ecclesia Sanctorum? Dicit enim Prophetia: *Quia contaminata est terra in sanguine, et adulteria, et homicidia effusa sunt super terram* (Ezech. ix; et Osee. iv, 2). Quomodo ergo videbitur Ecclesia Sanctorum haberi posse in terris? Apostolus docet dicens, quia in terris ambulantes conversationem habemus in cœlis (Philipp. iii, 20). Sic ergo efficitur, ut in terris positi cœlestem Ecclesiam faciant Sancti. *Lætetur*, inquit, *Israel in eo, qui fecit eum* (Psal. cxlix, 2). Israel, id est, justi et sancti lætentur in Domino, injusti autem lætentur in seculo. Finito sæculo finitur injustorum exultatio, quia permanente Domino permanebit justorum exultatio. Ergo si pertinemus ad Israel, et si volumus esse Israel, non lætemur in his, quæ facta sunt, sed in eo, qui fecit. Sit spes nostra Deus noster. Qui fecit hæc omnia, melior est omnibus. Quid est Israel? *Videns Deum* (b). Quomodo sumus Israel, si nondum videmus? Est quædam visio hujus temporis, erit alia visio futuri temporis. Visio, quæ modo est, per fidem est; visio, quæ futura est, per speciem erit. Si credimus, videmus; si amamus, videmus. Quid videmus? Deum. Ubi est ipse Deus? Interroga apostolum Joannem. *Deus*, inquit, *charitas est* (1. Joan. iv, 8 et 16). Quisquis habet charitatem, ut quid illum mittimus longe, ut videat Deum? Conscientiam suam attendat, et ibi videt Deum. Si charitas ibi non habitat, non ibi habitat Deus. Si autem charitas ibi inhabitat, Deus ibi inhabitat. Vult illum videre sedentem in cœlo, habeat charitatem, et in illo habitat.

III. Sed *Et filii Sion exultent in Rege suo* (Psal. cxlix, 2). Qui illi sint, operæ pretium est noscere. Sion Specula interpretatur (c); specula vero est locus excelsus et editus, de quo longe prospicitur, quod venturum est. Si ergo et nos vitam nostram

(a) In Codice fol. 10. Inscriptus: *Sermo sancti augustini ep. ad Tempus paschale pertinet, animum et desiderium futurorum bonorum inspirans, et Editioni post sermonem xxxiv. inserendus.*

(b) A loco sequenti usque ad verba: *quia nunquam veterescit*, pene verba ista se repetit Augustinus in *Enarrat. de Psalmo* Edit. T. IV. col. 1665.

(a) Fortassis: *in illum*.

(b) Rectius Hieronymus *Quæst. Hebr. ad Genes. c. 32. v. 28* interpretatur: *Princeps*, seu prævalens cum Ips. ad hebraicam fidem. Quo loco vide annota. Nostrum etiam oblique notat.

(c) Etiam Hieronymo in *Nominibus Hebr. et alijs*, licet *specula* potius locum aridum innuat.

altius a terra, et longe sublimius ab humanis vitis collocaverimus per virtutem fidei, recte Sion Filii appellabimur. Rex autem Sion sine dubio ille est, qui dicit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum ejus (Psal. II, 6)*. Quæ Sion, ipsa et Jerusalem, sed Sion vera, et Jerusalem vera, non illa quæ bello cecidit, quæ nobis in mysterio posita est, sed illa, quæ est in cœlis: *Jerusalem, quæ est mater nostra (Galat. IV, 26)*. Ipsa nos genuit, ipsa nos nutrit, ex parte peregrina in sæculo, ex magna parte commanens in cœlo. Ex parte, qua commanet in cœlo, beatitudo est Angelorum; ex parte, qua peregrinatur in hoc sæculo, spes est iustorum. De illa dictum est: *Gloria in excelsis Deo*; de hac dictum est: *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. II, 14)*. Qui ergo in hac vita gemunt, et desiderant illam patriam, currant, non pedibus corporis, sed affectibus cordis. Non quærant naves, sed pennas charitatis apprehendant. Quæ sunt duæ alæ charitatis? Dilectio Dei, et dilectio proximi. Peregrinamur enim, dicit Apostolus: *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino (2 Cor. V, 6)*. Sed venerunt ad nos litteræ de patria nostra admonentes reversionem nostram. Ipsæ nobis leguntur, cum divinæ Scripturæ nobis recitantur. Beati, qui ibi sunt! Nullis jam cupiditatibus sauciantur, nullis iniquitatibus vel propriis, vel alienis cruciantur, quorum non est negotium, nisi laudare Deum. Non arant, non seminant. Opera enim sunt ista necessitatis; ibi necessitas non est. Non furantur, non deprædantur. Opera enim sunt ista iniquitatis; ibi iniquitas non est. Non frangunt panem esurienti, non vestiunt nudum, non suscipiunt peregrinum, non sepeliunt mortuum. Opera enim sunt ista misericordiæ; ibi nulla miseria est, in qua fiat misericordia.

IV. O beati! Putamus, erimus et nos sic? Eia suspiremus, de suspirio gemamus, et quid sumus, et illud, ubi sumus. Et ubi sumus? In sæculo vano et transitorio. Et quid sumus? Mortales, projecti, abjecti, et sicut quidam dixit Sanctus: *Terra et cinis (Gen. XVIII, 27)*. Sed qui promisit nobis immortalitatem, et æternitatem, omnipotens est. Si ad nos attendamus, quid sumus? Si ad illum, Deus est, omnipotens est. Non est facturus Angelum ex homine, qui fecit hominem ex nihilo? Aut vere pro minimo habet Deus hominem, propter quem mori voluit Unicum suum? Attendamus indicium dilectionis, et promissionis, unde tales arrhas accepimus. Tenemus mortem Christi, tenemus sanguinem Christi. Erigat se ergo et humana fragilitas, non desperet, non se avertat. Qui promisit, Deus est, et venit, ut promitteret. Apparuit hominibus, venit suscipere mortem nostram, promittere vitam suam. Ita enim voluit Deus infirmitatem humanam de sua promissione esse securam, ut non solum diceret, sed et scriberet. Credientibus dixit, dubitantibus cavet, et ecco omnia tenentur in quodam Chirographo, in sancta Scriptura. Venit ergo ad regionem peregrinationis nostræ accipere, quod hic abundat: opprobria, flagella,

contumelias, spineam coronam; crucem, mortem. Hæc abundant in regione nostra. Attulit commercia, venit, attulit nobis de illa regione bona, et in regione nostra pertulit mala. Promisit nobis tamen, quod ibi futuri sumus, unde venit, et ait: *Pater, volo, ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum (Joan. XVII, 24)*. Tanta præcessit dilectio, quia, ubi nos eramus, fuit nobiscum; - ubi ipse est, erimus cum illo. Tenete ergo Christum, fratres, tenete fidem, tenete viam. Ipsa vos perducet ad id, quod videre modo non potestis. In illo enim capite apparuit, quod speretur in membris. In illo fundamento demonstratum est, quod in nostra ædificetur fide, ut postea perficiatur in spe.

SERMO XI.

In Natali Joannis Baptistæ (a).

SYNOPSIS.

I. Quis, et cui, et quam lucernam paraverit. II. Joannis Baptistæ modestia. III. Joannis Baptistæ dignitas. IV. Mysterium Trinitatis, et Patris, Filiique coæternitas. V. In Christi Baptismo manifestata Trinitas. VI. Quinam sint occulti inimici Christi. VII. Quinam sint aperti inimici Christi. VIII. Anacephalæosis et Adhortatio.

I. Loquimur Charitati Vestræ in domo Dei, quod præsens Psalmus admonuit (b). Quis est, qui dicat: *Paravi lucernam Christo meo. Inimicos ejus induam confusione; super ipsum autem florebit sanctificatio mea (Psal. CXXXI, 17, 18)*; et quæ illa lucerna sit, quam paravit Christo suo, et qui sint inimici Christi ejus, quos per illam lucernam induit confusione, et quæ sanctificatio ejus, qui paravit lucernam Christo suo, quæ florebit super Christum ejus. In his enim omnibus verbis illud tantum videtur planum, et apertum, quod hic ait: *Christo meo*. Non enim aliud intelligendum est, quam Christus Dominus et Salvator noster. Persecutantes itaque, quantum largitur Deus, altitudinem sensus hujus, invenimus hoc Deum Patrem dicere. Deus ergo Pater, id est, persona Dei Patris per Prophetam loquitur: *Paravi lucernam Christo meo*. Filium autem Dei eundem esse et Christum Dei, non est exponendum Christianis. Inventa itaque loquentis persona videamus, quæ sit lucerna a Deo Patre Christo Filio præparata. Dominus ipse dicit de Joanne Baptista: *Ille erat lucerna ardens et lucens, et vos voluistis exultare ad horam in lumine ejus (Joan. V, 35)*. Lucernam ergo dixit Joannem accensam de fonte luminis, ut testimonium perhiberet veritati. In hac enim cæcitate jacebant homines, et in hac oculi interioris infirmitate, ut Sol justitiæ per lucernam quæreretur. Nam si quis haberet mundum oculum cordis, eum ipsum prius intueretur, nec ad ejus testimonium lucernam quæreret. Cum enim de illa

(a) In Cod. fol. 26. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. de Festo beati Joannis Bapt. Præstans et sublimis etiam de Trinitatis mysterio Tractatus, notatus a Possidio in Indiculo Opp. c. 8. De responsorio Psalmi centesimi trigésimi primi: Paravi lucernam Christo meo, etc. Locandus post sermonem CCXCIII.*

(b) Nempe mox citandus. v. 3. *Introibimus in tabernaculum ejus, etc.*

lucerna dixisset: *Voluistis exultare ad horam in lumine ejus; ego autem, inquit, habeo testimonium maius, quam Joannem (Joan. v, 36)*. Lucerna ergo infirmis in nocte accensa est. Et quomodo illam accendit? Pater Christo Filio suo de Joanne dicit: *Ecce mitto Angelum meum ante te, qui præparabit viam ante faciem tuam (Malach. iii, 1, et Matth. xi, 10)*. Paravit lucernam Christo suo (*Psal. cxxxii, 17*).

II. Quomodo inimicos ejus per ipsam lucernam induit confusione? Ac prius videte, quod diximus, de fonte luminis accensam lucernam. Ipse Joannes testatur: *Nos autem, inquit, de plenitudine ejus accepimus (Joan. i, 16)*. Erat autem Joannes tanta excellentiæ præcellens, ut non ante Christum missus, sed ipse Christus putaretur. Ille autem, si lucerna esset extincta, et nidore superbiæ fumida, quando ad eum missum est a Judæis, dictumque illi: *Tu quis es (Ibid. 19)*? Tu es Christus? An Elias? An Propheta? diceret: Ego sum. Invenerat enim occasionem jactantiæ suæ, ultro honorem falsum errore hominum deferente. Numquid hoc persuadere laborabat, quod priores dicebant, qui interrogabant? Sed missus est humilis ad parandam viam excelso. Inde amicus Sponsi, quia servus cognitor Domini. Et ait: *Ego sum, vox clamantis in eremo: Parate viam Domino. Rectas facite semitas ejus (Matth. iii, 3)*. Ego non sum Christus, nec Elias, nec Propheta. Et illi: *Quis ergo es? Et quid dixit? Ego sum vox clamantis in deserto: Parate viam Domino*. Jam enim ista prædixerat Isaias (*Isai. xl, 3*). De quo autem prædixerit, ibi intelligitur. Legistis, inquit, hoc in Isaiâ, et forte lectum ignorastis, unde sit dictum. Ego sum, de quo est dictum. Quantum autem se abjicit, qui tantum erigebatur, ut Christus putaretur, quantum se abjicit, videte. *Ego quidem, inquit, baptizo vos in aqua; qui autem post me venit, major me est (Luc. iii, 16)*. Et aliquanto posset me major dici (a). Majorem se illum dicit. Dic, quanto majorem? *Cujus non sum, inquit, dignus corrigiam calceamenti solvere (Ibid.)*.

III. Jam hinc intelligite dispensationem, quare Joannes ante Christum præmissus est. Videtis, quanto sit minor, quantoque illum fatcatur esse majorem, ut dicat indignum se solvere corrigiam calceamenti ejus. Quantus est iste, qui se dicit indignum solvere corrigiam calceamenti hujus? Quantus est? Ubi quaerimus? Si ab ipso Joanne quaeramus, quantus sit Joannes, non invenimus; humiliat enim se, et nihil de se, vel veraciter, jactanter loquitur. Quantus ergo sit Joannes, qui non est dignus corrigiam calceamenti solvere ejus, qui homo putabatur, a quo audituri sumus? Ipsum Dominum interrogemus, et dicamus ei: Domine, perhibuit de te Joannes magnum testimonium, et cum ejus magna excellentia inter homines appareret, ut Christus esse putaretur, quaesitumque ab eo esset, quis esset, dixit non se esse Christum, dixit venturum esse majorem se, et tanto majorem, ut non sit dignus corrigiam solvere

(a) Vacillat hic sensus, nec medelam video.

calceamenti ejus. Tanquam lucerna fidelis locuta est de excellenti lumine tuo. Hoc de te Joannes. Videamus, quis sit, qui de te ista, quantus sit ille, qui se ita humiliavit tibi, teque tanto amplioem se confessus est. Quis est? Ille de te ista. Tu de illo die nobis aliquid. Audi vocem Domini de Joanne. *In natis mulierum nemo exurrexit major Joanne Baptista (Matth. xi, 11)*. Sed quid ait? *Qui autem minor est, in regno caelorum major est illo (a)*. Se ipsum dicit; non enim arrogans est Deus, cum commendat magnitudinem suam. Quid est: *Qui minor est?* Qui posterior ætate, major majestate. Posterior enim natus Joanne est Dominus Christus, sed in eo, quod factus est propter nos, non in eo, per quod facti sumus. Ille, qui post Joannem natus est, audi a Patre: non ante Joannem, non ante David, non ante Abraham, sed *Ante luciferum genui te (Psal. cix, 3)*. Si ergo accommodatum est aliquid infirmitati nostræ, ut diem lucerna præcederet, et creditum est lucernæ de die, quanto magis credendum est diei de lucerna, quia *In natis mulierum nemo exurrexit major Joanne Baptista*. Homo igitur, quo nemo major natus erat, cum dicit se indignum solvere corrigiam calceamenti cujusdam, quid est ille, cujus non est dignus solvere corrigiam calceamenti homo, quo nemo major erat? Si jam Joannes tantus homo, ut non possit esse homo, quidquid illo majus amplius est, quam homo. Si jam Joannes tantus homo, ut major illo nullus sit homo, qui major illo est, amplius est, quam homo. Et qui amplius est, quam homo, tamen propter hominem homo, merito super eum floret sanctificatio Patris.

IV. Super eum enim Spiritus sanctus in specie columbæ descendit. Flos sanctitatis in specie columbæ, in forma simplici atque innocenti tunc demonstratus est plenius ipsi Joanni, ut impleretur: *Et super ipsum florebit sanctificatio mea. Ego, inquit, non noveram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego, inquit, quod vidi, testimonium perhibeo, quia ipse est electus Dei (Joan. i, 33, 34)*. De quo testimonium perhibet? Super quem vidit florere sanctificationem Patris. Unde vidit descendentem Spiritum sanctum? Non enim a Filio aliquando recessit Spiritus sanctus, aut aliquando Filius a Spiritu, aut aliquando Filius a Patre, aut Pater a Filio, aut Spiritus a Filio et Patre. Sed aliter ista intelliguntur mente purgata, aliter oculis demonstrantur. Nullo tempore præcedit Pater Filium, nullo tempore sequitur Filius Patrem, nullo tempore, quia ibi nullum tempus. Pater et Filius et Spiritus sanctus, creator temporum, unus Deus. Ibi ergo non est, ut dicas: Prior est Pater, posterior Filius. Ex quo Pater, ex illo Filius. Quære: Ex quo

(a) Rectius, si quid video, interpungit S. Pater, quam plurima Exemplaria græca et latina, quæ hic, et Luc. vii, 28. legunt: *Qui autem minor est in regno caelorum, minor est illo*. Quis enim esset ille minor in regno caelorum, qui Joanne major foret?

Pater? Superas cogitatione terram, cælum, Angelos, visibilia, invisibilia, universam creaturam, et quæris: Ex quo cœpit Pater? Non sic quærentur æterna. Noli quærere ex quo, nisi quod incipit. Noli quærere ex quo, a quo incipit, quidquid cœpit, et quod a nullo incipit, quia non incipit. Sicut autem non incipit Pater, non incipit Filius, sed est Filius splendor Patris. Sic splendor ignis, ex quo ignis, et splendor Patris, ex quo Pater. Ex quo autem Pater? Ab æterno in æternum. Ergo et splendor Patris ab æterno in æternum, et tamen, quia splendor illius, Filius illius, et sic non cœpit tempore, ut genitus sit a Patre? Quis hoc videat? Lima cor, excute pulverem, dilue maculam. Quidquid interiorem perturbat intuitum, curetur, et sanetur, et apparebit, quod dicitur, et creditur, antequam videatur.

V. Modo tamen credimus, fratres. Quid credimus? Patrem et Filium et Spiritum sanctum nullo tempore se præcedere. Cum ergo Pater et Filius et Spiritus sanctus nullo tempore se præcedant, non tamen potui nominare Patrem et Filium et Spiritum sanctum, nisi ista nomina tempora tenerent, et temporibus suis tenerentur. Non est prior Pater, et posterior Filius, et tamen ego non potui dicere, nisi unum prius, et alium posterius, et sua tempora omnes syllabæ tenuerunt, et secunda syllaba in verbis meis sonare non potuit, nisi cum prima transisset. Peracta sunt tempora in syllabis meis, cum ea dicerem, quæ non habent tempora. Sic ergo, fratres mei, cum illa Trinitas sensibiliter ostenderetur huic carni, in fluvio apparuit omnis Trinitas, ubi baptizatus est Dominus a Joanne. Baptizatus est enim, ascendit a baptismo, descendit columba, et sonuit vox de cælo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui* (Matth. iii, 17). Filius in homine, Spiritus in columba, Pater in voce. Res indiscreta discrete monstrata est; si tamen dicenda est res, sed potius rerum omnium causa, si tamen causa. Quid enim dicimus, cum de Deo dicimus? Et tamen dicimus, et dici se sinit, qui non est, velut cogitatur; dici autem non potest, nec quo modo cogitatur. Sed quantum ad homines, fratres, ecce per columbam apparuit, et impletum est: *Super ipsum autem florebit sanctificatio mea. Florebit enim dictum est: clare apparebit. Nihil enim in arbore flore clarius, nihil lucidius. Age jam. Pervenimus ad ultima verba Hypopsalinatis (a): Super ipsum autem florebit sanctificatio mea* (Psal. cxxxii, 18). Recordor me prætermisisse, qui sint inimici, qui confusi sunt per lucernam.

VI. *Paravi lucernam Christo meo, Pater dixit de Filio suo. Quam lucernam? Joannem. Interroga ipsum Filium. Ille erat lucerna ardens et lucens. Inimicos ejus induam confusionem.* Inimici Christi aperti qui, nisi Judæi? Habet enim occultos inimicos Christus. Omnes inique atque impie viventes inimici sunt

(a) Hac voce Augustinus etiam L. I. *Retract.* c. 20. utitur ad significandam Psalmi particulam, quæ a succipientibus frequentius repetitur.

Christi, etsi signentur nomine ejus, etsi vocentur Christiani. Quibus enim dicturus est: *Non novi vos, et dicunt illi: Domine, in nomine tuo manducavimus et bibimus, in nomine tuo virtutes multas fecimus* (Luc. xiii, 26, et Matth. vii, 22, 23). Quid manducavimus et bibimus in nomine tuo? Non enim escas suas pro magno jactabant, et inde se ad Christum pertinere dicebant. Est esca quædam, quæ manducatur et bibit, et Christus est. Et ab inimicis Christus manducatur et bibit. Norunt Fideles Agnum immaculatum, quo vescuntur, atque utinam sic vescantur, ut non sint pænæ debitores! Sicut enim dicit Apostolus: *Quicumque manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit* (1 Cor. xi, 29). Ergo inimici Christi sunt, qui malunt inique vivere, quam illi obtemperare, et cum dicitur venturus judicare vivos et mortuos, timent ne veniat. Si illis liceret, facerent ne veniret. Quia non potuerunt facere ut non veniret, facerent ne rediret. Jam Judæi hoc voluerunt facere, ne rediret. Missus est enim filius ad malos illos colonos, ad malos conductores nolentes reddere mercedem, et lapidantes servos missos ad se. Tunc dixit paterfamilias, dominus vineæ: *Mittam filium meum* (Luc. x, 43). Forsitan vel ipsum reverebuntur. Illi autem cogitaverunt dicentes: *Ille est hæres. Venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas* (Ibid. 44)! Non potuerunt facere, ne veniret a patre, et conati sunt facere, ne rediret ad patrem. Sed cui hoc? Videbant quidem et contemnebant mortalem, sed in eo non potuerunt occidere nisi mortem. In morte Christi mors mortua est. Ille resurgens ascendit ad Patrem et venturus est. Quid timetis? Amate, et securi eritis. Nonne nos oramus, quasi blasphemantium tuum (Matth. vi, 10). Ergo, fratres, oramus, et timeamus, ne exaudiamur?

VII. Sed isti, ut dicere cœperam, occulti sunt inimici. De illis apertis loquamur, qui aperte inviderunt, sævierunt, tenuerunt, flagellaverunt, illuserunt, crucifixerunt, occiderunt, sepultum custodierunt. Videmus, quomodo induti sunt confusione per illam lucernam. Cum miracula viderent in Domino idem inimici: *Dic nobis, inquit, in qua potestate ista facis* (Luc. 20, 2)? Inimico animo interrogaverunt, ut, si ille fateretur potestatem suam, quasi blasphemandum tenerent. Sed, quomodo ille fecit de nummo, quando volebant calumniari ei, si diceret: *Reddatur tributum Cæsari, quasi maledixisset genti Judæorum, quam fecisset subditam et tributariam; si autem dixisset: Non reddatur, criminarentur eum apud Cæsaris amicos et ministros, quod prohiberet reddi; ille autem: Ostendite, ait, mihi nummum; cujus habet imaginem, et superscriptionem?* Responderunt: *Cæsaris. Reddite ergo Cæsari, quæ Cæsaris sunt, et quæ Dei sunt, Deo* (Matth. xxii, 19-21). Hoc est dicere: Si Cæsar quærit imaginem suam in nummo, Deus non quærit imaginem suam in homine? Sic et hic inimici calumniatores *In corde et corde locuti sunt mala* (Psal. xi, 5). Semel enim dixissent in corde, nisi, qui tanta loquerentur, duplex cor haberent, et, unde pauci

ante dictum est, cor combinatum, non simplex. Videte enim, quantum interest. De servis Dei multis dictum est, qui habebant unum cor: *Erat, inquit, illis anima una, et cor unum (Act. iv, 32) in Deum.* Multi simplices habent unum cor, unus dolosus duo corda. Ergo, quia illi loquebantur in corde et corde: *Dic nobis, in qua potestate ista facis?* id est, si dixeris, honoramus; si dixeris, veneramur; si dixeris, exoramus, videtur hoc sonare de alio corde; de alio autem (nam duplex ibi erat) si dixeris, calumniamur; si dixeris, inveniemus, quod teneamus; si dixeris, inveniemus, quod accusemus. Tales inimici. Sed confundantur de lucerna. Modo illos videbitis confundi. Et bene, quia tempus agimus lucernarium (a), confundantur inimici Christi per lucernam, quam paravit Christo suo Pater. *Ille enim lucerna erat ardens, ipse Dominus ait. Quid ergo istis respondit dicentibus: Dic nobis, in qua potestate ista facis? interrogabo et ego unum sermonem. Dicite mihi: Joannis baptismus unde est? De caelo, an ex hominibus? Illi autem perturbati apud se: Si dixerimus: De caelo, dicturus est nobis: Quare non credidistis ei? Id est, ut quid me interrogatis, in qua potestate ista facio, quando de me ille perhibuit testimonium, quem vos interrogastis? Ergo si dixerimus: De caelo, dicet nobis: Quare non credidistis ei? Si dixerimus: Ex hominibus, timemus populum; omnes enim Joannem tanquam prophetam habebant (Matth. xxi, 24-27), hac timentes populum, hac timentes veritatem, hinc timidi, hinc invidi, ubique caeci responderunt: Nescimus. Prolata est lucerna, fugerunt tenebrae. Etenim, quamvis praesentes essent corpore, fugerunt corde dicendo se nescire quod sciebant. Indicium fugae cordis timor. Timebant a populo lapidari, si dicerent ex hominibus baptismum Joannis; timebant a Christo convinci, si dicerent de caelo baptismum Joannis. Fugerunt confusi. Nominato ergo Joanne timuerunt, conturbati tacerunt. Et ille: *Nec ego dicam vobis, in qua potestate ista facio.**

VIII. Parata est ergo lucerna Christo Domino nostro Joannes Baptista. Inimici ejus calumniosi interrogatores prolato lucernae lumine confusi recesserunt. Impletum est: *Inimicos ejus induam confusione.* Nos autem, fratres, et per Joannem Baptistam praecursorum agnoscentes Dominum, imo et per ipsius Domini testimonium, de quo ait: *Habeo testimonium majus Joanne, credentes in Christum efficiamur corpus capitis ipsius, ut unus Christus sit caput et corpus, et in omnibus nobis unum factis implebitur: Super ipsum autem florebit sanctificatio mea.*

SERMO XII.

In vigiliis Apostolorum Petri et Pauli (b).

SYNOPSIS.

- I. Petrus a Domino de dilectione ter interrogatus.
- II. Contra eos, qui gregem Domini dividunt. III. Contra Donatistas gregem Domini Africa concludentes.

(a) Hinc Sermo videtur habitus sub vesperam. Confer. *Ducang. Gloss. v. Lucernarium.*

(b) In Codice fol. 28. inscriptus: *Sermo sancti Augustini*

IV. Donatistae magis caeci quam Judaei. V. Dehortatio a Schismate.

I. OMNIA, quae modo leguntur de sancto Evangelio, post resurrectionem Domini gesta et dicta sunt. Audivimus ergo Dominum Jesum Christum interrogantem Apostolum Petrum, interrogantem autem utrum diligere eum (*Joan. xxi*). Interrogabat ergo Dominus servum, magister discipulum, creator hominem, redemptor liberatum, firmitas trepidum, praescius ignarum, et ubi se faciebat interrogantem, ibi ostendebat docentem. Non enim aliquid Christus nesciret, quod Petrus in corde gestaret. Interrogat semel. Respondet ille; nec sufficit. Interrogat iterum; nec aliud, sed hoc, quod interrogaverat, hoc idem etiam ille respondet. Tertio repetitur interrogatio, tertio respondet dilectio. Ille enim ter interrogabatur propter amorem, qui ter negaverat per timorem. Cum Dominus moreretur, timuit, timuit, et negavit; resurgens autem Dominus amorem inseruit, timorem fugavit. Quid enim jam timeret Petrus? Nam, quando negavit, utique ideo negavit, quia mori timuit. Resurgente Domino quid timeret, in quo mortem mortuam reperiret? Certe ille nempe ipse interrogabat vivus, qui sepultus est mortuus. Ille aderat, qui in ligno pependerat. Quando judicabatur Dominus noster Jesus Christus a Judaeis, tunc Petrus interrogatus, et, quod pejus est, a muliere, et, quod est dedecorosius, ab ancilla, timuit, et negavit. Sub ancilla trepidavit, sub Domino fortiter stetit. Constanti autem amorem suum semel, et iterum, et tertio oves suas commendavit. *Diligis me?* inquit. *Domine, tu scis quia amo te.* Et ille: *Pasce agnos meos (Ibid. 16).* Hoc semel, hoc iterum, hoc tertio; tanquam non esset, ubi ostenderet Petrus amorem suum in Christum, nisi esset pastor fidelis sub Principe omnium pastorum. *Amas me?* *Amo (Ibid. 17).* Et quid mihi praestiturus es amans me? Quid mihi collaturus es homo creatori tuo? Quid collaturus es de amore tuo redemptus redemptori tuo, ut multum, miles regi tuo? Quid es collaturus? Hoc solum exigo. *Pasce oves meas (Ibid.).*

II. Videte tamen, fratres, propter homines servos malos, qui de grege Domini peculia sibi fecerunt, et quod non emerant, diviserunt. Extiterunt enim quidam servi infideles, diviserunt gregem Christi, et de grege ipsius quodam modo furtis suis peculia sibi fecerunt, et audis eos dicere: *Oves meae sunt illae.* Quid quaeris ad oves meas? Non te inveniam ad oves meas. Si et nos dicamus meas, et illi dicant suas, perdidit Christus oves suas. Ponite vobis ante oculos Principem pastorum, Dominum gregis sui stantem, et discernentem, et dijudicantem inter servos suos. Tu quid dicis? *Oves meae sunt istae.* Et tu quid dicis? *Istae sunt oves meae.* Quas ego emi, ubi sunt? Servi mali! oves vestras dicitis, et, quod eni, vobis vindicatis, cum vos, si non emerem, periretis? Nos, absit ut dicamus vos oves nostras! Non est ista vox

ep. in Vigiliis Apostolorum. Elegans et gravis contra schismaticos Donatistarum. Inserendus Editioni post Sermonem CCXCII.

catholica, non est germana, non est Petri, quia est contra Petram. Oves estis, sed illius, qui emit et nos, et vos. Unum Dominum habemus. Pastor est, sed non conductus. Suas pascit, et, quod nemo facit de ovibus, et pretium dedit, et instrumentum confecit. Quære pretium. Sanguis ipsius est. Quære instrumentum. Evangelium est, quod modo, cum recitaretur, audistis. Quid dixit Petro? *Amas me?* *Amp. Pæse oves meas.* Numquid tuas? Vultis noscere, cui dicat tuas? Audite in Libro sancto, qui vocatur Canticum Canticorum. Leguntur ibi sancta Amatoria: Sponsus et Sponsa, Christus et Ecclesia. Et ille totus Liber quasi Carmen est Nuptiarum, quomodo dicitur Epithalamium, sed cubilis sancti, cubilia casti. *In sole enim posuit tabernaculum suum, hoc est, in luce, in publico, ubi pateret, et non lateret, Et ipse tanquam sponsus processit de thalamo suo (Psal. xviii, 6).* Accepit enim conjugem, humanam carnem. Thalamus ejus erat uterus virginalis. Illic sibi conjunxit Ecclesiam, ut impleretur, quod ante prædictum est: *Et erunt duo in carne una (Gen. ii, 24, et Matth. xix, 5).*

III. Loquebantur ergo inter se amantes isti, Christus et Ecclesia. Ait illi Ecclesia: *Annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie?* Quare volo, et annunties mihi, *Ubi pascis, ubi cubas in meridie?* *Ne forte fiam sicut aperta super greges sodalium tuorum.* Ideo, inquit, volo, ut annunties mihi, *Ubi pascis, ubi cubas in meridie,* ut quando ad te venio, non errem, *Ne forte quasi aperta fiam super greges sodalium tuorum (Cant. i, 6),* id est, irruam in greges non tuos, sed sodalium tuorum, *Velut aperta.* Quid est aliud *Operta (a),* nisi quasi latens et ignorata? Solent Donatistæ in his verbis dicere sensum suum, non sensum Scripturarum. Hæc enim solent dicere: Africa meridies est, meridies mundi Africa est; ideo Ecclesia interrogat Dominum, *Ubi pascis, ubi cubas?* et respondet ille, *In meridie;* quasi: Noli me quærere, nisi in Africa. Lege, et intellige, Mens hæretica, Speculum tibi proponitur modo. Hic te inveni. Intellige, quia adhuc Sponsa interrogat. Quare facis jam respondentem Sponsum? Vel femininum genus agnosce. *Ubi pascis, ubi cubas in meridie?* *Ne forte fiam sicut aperta.* *Operta,* puto, femina est, non masculus. Ergo, o Domine, sit meridies Africa. Sic intelligatur, quomodo ipsi intelligunt. Africa est meridies. Hic facta est pars Donatistæ (b). Illic magna divisio, et serra dissensionis duota est per gregem Christi. Ideo interrogat velut Ecclesia transmarina, ubi non est facta ista divisio: *Annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie?* Audio enim ibi dici partem Donati, alios Catholicos, alios Donatistas. Mihi annuntia, ubi pascis, ne veniam, et errem ibi. Quæro nuntium, ubi timeo incertum. *Annuntia mihi, ubi pascis, ubi cubas in meridie?* Quare volo ut annunties mihi? *Ne forte fiam sicut aperta,* quia parti Donati

quasi operta sum, quasi ignorata sum. Ibi prædicor, et illos latet.

IV. Hæc dicunt Scripturæ: *Erit in novissimis temporibus manifestus mons Domini paratus in cacumine montium, et exaltabitur super colles, et venient ad eum universæ gentes (Isai. ii, 2).* Mons dicitur, et parti Donati opertus est mons. Qui offendit in lapidem, ignoscendum est illi. Qui offendit in montem, quales oculos habet? Fratres mei! Excusabiliores sunt Judæi. Judæi enim in lapidem offenderunt, Hæretici in montem offenderunt. Quomodo offenderunt Judæi in lapidem? Quia adhuc Christus, quando patiebatur, parvulus erat, et dictum est: *Offenderunt in lapidem offensionis (Rom. ix, 32).* Daniel autem sanctus vidit visum, et scripsit, quod vidit, et ait vidisse se lapidem præcisum *De monte sine manibus (Dan. ii, 34).* Christus est de gente Judæorum veniens. Erat enim et ille (a) mons, quia regnum habet. Quid est *Sine manibus?* Sine opere humano lapis præcisus, quia masculinum opus non accessit ad Virginem, ut nasceretur sine opere humano. Lapis præcisus *De monte sine manibus,* et confregit statuan, in qua significabatur regna terrarum. Et quid dictum est? Iste est lapis, in quem offenderunt Judæi, *Offenderunt in lapidem offensionis.* Quis est mons, in quem offenderunt hæretici? Audi ipsum Danielelem. *Et crevit lapis ille,* ait, *et factus est mons magnus, ita ut impleret universam faciem terræ (Ibid. 35).* Merito Psalmus Christo Domino resurgenti ait: *Exaltare super caelos, Deus, et super omnem terram gloria tua.* Quid est *Super omnem terram gloria tua?* Super cunem terram Ecclesia tua, super omnem terram sponsa tua. Et tamen dicit: *Annuntia mihi, quem dilexit anima mea!* Jam ubique sum, jam omnes terras tenco, et Afris *Operta sum.* Ergo annuntia mihi, *ne forte fiam sicut aperta super greges, non ovium tuarum, sed sodalium tuorum.* Sodales enim fecerunt schismata. Qui sunt sodales? Qui ad mensam Domini accesserunt, de quibus dicit alio loco Psalmus: *Qui edebat panes meos (Psal. cvii, 6);* de quibus dicit: *Si inimicus exprobrasset mihi, sustinuissem utique, et, si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, absconderem me utique ab eo (Id. xl, 10).* Tu vero, homo unanimis, dux meus, et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Domini ambulavimus cum consensu (Id. lrv, 13-15). Aliquando cum consensu, modo cum di-sensu, quia sine sensu. Hi sunt sodales, quos timebat illa, ne in illos incideret. Timeo, inquit, ne errem; timeo, ne quasi *Operta* irruam in greges sodalium tuorum, ne errando peream; ne baptismum, quem accepi, iterando totum perdam.

V. Audistis sollicitudinem Sponsæ, audite responsum Sponsi. Cum hoc dictum esset a Sponsa, continuo Sponsus: *Nisi cognoveris temetipsam, o pulchra inter mulieres (Cant. i, 7).* Catholica, pulchra inter hæreses! *Nisi cognoveris temetipsam, nisi attenderit ibi te nosse, ubi me dilexisti, nisi Scripturas meas præposueris humanis rumoribus, nisi te cognoveris,*

(a) Lego: *illa,* nempe Judæa gens.

(a) Ita Hebr. עֵרֵדָה, Græc. ἡγεμονία. Vulg. vero *ragans,* quasi *ἡγεμονία.*

(b) Ita membranae; sed puto, *Donati.*

quia ubique es; nisi te cognoveris, quia tu designata es, ubi dictum est: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* (Psal. 11, 8); nisi ergo cognoveris te metipsam, quid? *Exi tu! Nisi cognoveris, exi!* Malum verbum, luctuosum verbum: *Exi!* Avertat Deus a nobis! Videte, de quibus dictum est: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis* (1 Joan. 11, 19). Malo servo dicitur: *Exi*, quia *Servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum* (Joan. viii, 35). Vultis videre, quia malo servo dicitur: *Exi?* Bono servo quid dicitur? *Intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21). Ergo unusquisque, qui audit, unusquisque, qui membrum est Sponsæ ejus, timeat quod dicitur: *Nisi cognoveris tenetipsam, o pulchra inter mulieres, exi tu in vestigiis gregum* (Cant. 1, 7). Quid est *In vestigiis gregum*. Per errores hominum, non in voce Pastoris. Nos, fratres, non exeamus *In vestigiis gregum*? Habemus vestigia Pastoris, quæ sequendo non erramus. *Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus* (1 Petr. 11, 21). Ergo, nisi cognoveris tenetipsam, exi tu in vestigiis gregum, et pasce hædos tuos (Cant. 1, 7). Et *Hædos, et tuos*. Nostis oves ad dexteram, hædos ad sinistram. Et *pasce hædos tuos*. Quare *Hædos tuos*? Quia exis, pascis, sicut Donatus, *Hædos tuos*. Si autem non exis, pascis, sicut Petrus, *Oves meas* (Joan. xxi, 17).

SERMO XIII.

In Natali Laurentii martyris (a).

SYNOPSIS.

I. Laus S. Laurentii, et quomodo agenda Festa martyrum. II. Martyrum exemplum stimulus ad bene vivendum, et vigilandum contra diabolum. III. Nos potius Abrahamæ filii, quam Judæi. IV. Contra eos, qui Martyrum Memorias intemperantia profanant. V. Afflictis Pauli exemplum proponitur. VI. Charitas materna in Paulo, et magis in divina Sapientia. VII. Bona opera parit necessitas. VIII. Vita isthæc perpetua pugna est cum morte. IX. Bona vitæ æternæ captum nostrum excedunt. X. Mutuum Orationis suffragium commendatur.

I. PROPTER fastidium auditoris sermo subtrahendus fuit, sed propter obsequium Martyris exhibendus. Ita ergo adjuvante Domino moderabitur, ut nec onerosus sit, nec forte diminutus, (b) quantum sufficientiæ satis est. Illuxit dies Romæ solemnissimus, qui magna frequentia populi celebratur. Adjungimur nos, quavis absentes corpore, præsentis tamen spiritu fratribus nostris in uno corpore sub uno capite. Neque enim, ubi sepulcrum corporis ejus est, ibi tantum memoria meritum ejus. Devotio ubique debetur. Caro uno loco ponitur, sed spiritus victor cum illo est, qui ubique est. Erat beatus Laurentius in corpore, sicut

(a) In Codice fol. 31. pag. 2. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. in Natali sancti Laurentii*. Initium inveniit, turbatum aliquid fuisse a quibusdam, qui Martyrum festos dies intempertivis tripudiis profanabant, quo etiam infra n. 4. pertinet. Cætera varii argumenti. Sermo in Editione collocandus post sermonem CCCV.

(b) Excidit fortasse: *sed*.

accepimus, adolescens, vir gravis in animo, quem multum commendabat ætas viridior, corona immarcescibilior. Erat autem diaconus, officio inferior episcopo, corona æquatus Apostolo. Hæc autem solemnitas omnium Martyrum gloriosorum ad hoc instituta est in Ecclesia, ut ad imitationem, qui non viderunt patientes, adducantur fide, commemorentur (a) solemnitate. Excideret enim fortasse de cordibus hominum, quod non anniversarius ordo reperteret. Et non omnium martyrum ubique possunt esse ferventes solemnitates, nam quotidie non deessent. Non enim vel unus dies inveniri in anni cursu potest, quo non per diversa Martyres coronati sunt. Sed ferventiores solemnitates, si continuæ essent, afferrent fastidium; intervalla autem renovant affectum. Nos tantum audiamus quod jussum est, attendamus quod promissum est. In cujuslibet Martyris solemnitate ita præparemus cor nostrum festivitati ejus, ut non separemur ab imitatione ejus.

II. Homo enim erat, et nos homines sumus. A quo ille factus est, ab ipso et nos. Quo pretio emptus est, ipso et nos. Non debet itaque homo Christianus dicere: *Quare ergo?* Imo non debet dicere: *Ego non.* Sed: *Quare et ego non?* Audistis beatum Cyprianum martyrum et exemplum et tubam: *In persecutione*; inquit, *militia, in pace conscientia coronatur* (b). Nemo ergo sibi putet deesse tempus. Non semper adest tempus passionis, semper autem est devotionis. Nec se quisquam infirmum putet, ubi Deus vires operatur, ne, cum sibi timet, de ipso operatore desperet. Propterea id exemplis Martyrum omnes ætates Deus esse voluit, et utrumque sexum. Coronati sunt senes, coronati sunt juvenes, coronati adolescentes, coronati pueri, coronati viri, coronatæ femine. Et in feminis omnis ætas coronata est, nec dixit femina: *Impar sum sexu ad devincendum diabolum*. Attendit magis hostem dejiendum, a quo dejecta est, et expugnandum fide, cui consenserat seductione. Numquid et femine de suis viribus præsumperunt? Omni enim homini dictum est: *Quid enim habes, quod non accepisti* (1 Cor. iv, 7)? Gloria ergo Martyrum gloria Christi præcedentis Martyres, implentis Martyres, coronantis Martyres. Verumtamen, quamvis alio sit tempore pax, alio persecutio, deest alicui tempori occulta? Nunquam deest. Leo ille draco, nec semper sævit, nec semper insidiatur, sed semper persequitur. Quando sævitia est aperta, non sunt occultæ insidiæ. Quando occultæ sunt insidiæ, non est aperta sævitia. Id est, quando ut leo rugit, non ut draco serpit. Quando ut draco serpit, non ut leo rugit; tamen, quia aut leo est, aut draco, semper persequitur. Quando tacet fremitus, insidias cave. Quando insidiæ produntur, in fremitu leonem devita. Et leo autem, et draco devitatur, si semper cor in Christo servetur. Quidquid in hac vita metuendum est, transiturum est. In alia vero vita, et

(a) Putem *commoneantur*.

(b) Ita sanctus Pugil terminat Tractatum suum *de Exhortatione Martyrii*, qui in Africæ Ecclesiis publice legi solitus ex hoc loco Augustini videtur.

quod amandum est, non transit, et quod timendum est, non transit.

III. Certe modo in Evangelio Dominus alloquebatur Judæos, et dicebat eis : *Væ vobis, Scribæ, et Pharisei! quia extrulitis monumenta Prophetarum, et dicitis : Si essemus tempore patrum nostrorum, non consentiremus eis in necem Prophetarum. Certe testimonium perhibetis, quia filii estis eorum, qui occiderunt Prophetas. Et vos implebitis mensuram patrum vestrorum.* Cum enim dixissent : *Si essemus tempore patrum nostrorum, non consentiremus eis in necem Prophetarum (Matth. xxiii, 29-32)*, confirmaverunt se filios esse illorum. Nos autem, si rectum iter tenemus, non dicimus patres nostros, qui occiderunt Prophetas, sed patres nostros dicimus, qui occisi sunt a patribus illorum. Sicut enim degenerat quisque moribus, sic filius fit moribus. Quia utique, fratres, filii Abrahæ dicti sumus, Abrahæ nec faciem novimus, nec de genere ejus stirpem carnis ducimus. Quomodo ergo ejus filii? Non in carne, sed in fide. *Credidit enim Abraham Deo, et deputatum est illi ad justitiam (Gen. xv, 6)*. Si ergo justus Abraham, quia credidit, omnes post Abraham imitantes fidem Abraham facti sunt filii Abraham. Judæi ex carne nati degeneraverunt, nos ex alienigenis orti imitando assecuti sumus, quod illi degenerando perdididerunt. Absit ergo, ut pater illorum Abraham, quamvis de carne venerunt Abraham. Patres illorum illi fuerunt, de quibus et ipsi confessi sunt. *Si essemus, inquit, tempore patrum nostrorum, non eis consentiremus in necem Prophetarum.* Quomodo dicitis, te non fuisse consensurum eis, quos patres tuos dicitis? Si patres erant, filius es. Si filius es, consensurus eras. Si autem consensurus non eras, filius non es. Si filius non es, non sunt illi patres. Dominus ergo ex hoc eos convincit facturos, quod illi fecerunt, quia patres suos eos esse nominaverunt. *Certe, inquit, testimonium ipsi perhibetis vobis, quia filii estis eorum, qui occiderunt Prophetas, quia dixistis eos patres vestros. Et vos implebitis mensuram patrum vestrorum.*

IV. Et nunc consideremus, qui sint filii occisorum, et qui sint filii occidentium. Et videtis multos currere ad Memorias Martyrum, benedicere calices suos de Memoriis Martyrum, redire saturatos de Memoriis Martyrum, et tamen discute illis, et invenies inter persecutores Martyrum. Per ipsos enim tumultus, seditiones, saltationes omnis luxuriæ, quas odit Deus, et modo, quia illos jam coronatos lapidibus non possunt, calicibus persequuntur. Qui erant, et quorum filii erant, quorum saltationes recenti, et prope hesternæ Memoria de loco sancti Martyris Cypriani prohibita sunt (a)? Certe saltabant ibi, et gaudebant ibi, et solemnitatem ipsam, quasi gauderent, magnis votis expectabant, et ad eum diem semper venire cupiebant. Inter quos numerandi sunt? Inter persecutores Martyrum, an inter filios Martyrum? Apparuerunt, quando prohibiti in seditionem tumuerunt. Filii lau-

dant, persecutores saltant. Filii hymnos dicunt, illi convivia producant. Non ergo interest, quomodo honorare videantur. Tales enim sunt, qui honorant, quales illi fuerunt, qui dixerunt : *Si essemus illis temporibus, non consentiremus patribus nostris in necem Martyrum, aut in necem Prophetarum. Consentite modo fidei Martyrum, et credimus, qui non eratis consensuri intersectoribus Martyrum. Martyres unde coronati sunt? Credo, viam Dei ambulando, tolerando, inimicos etiam suos diligendo, pro eis obsecrando. Hæc est corona Martyrum, hoc meritum Martyrum. Amas, imitaris, laudas, filius es Martyris. Vitam fers contrariam, referes et tunc manum contrariam (a).*

V. Proinde, dilectissimi, quoniam persecutio, sicut dixi, nunquam deest, et diabolus aut insidiatur, aut sævit, semper parati esse debemus corde fixo in Domino, et, quantum possumus, inter istas molestias, tribulationes, tentationes orare nos fortitudinem a Domino, quoniam per nos ipsi parvi et nulli sumus. Quid de nobis dicamus? Paulum Apostolum, cum legeretur, audistis. *Sicut abundat, inquit, passionibus Christi in nobis, sic abundat per Christum consolatio nostra (2 Cor. i, 5)*. Sicut in Psalmo dicitur : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ, Domine, jucundaverunt animam meam (Psal. xciii, 19)*. Quomodo hoc dictum est in Psalmo : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, ita exhortationes tuæ jucundant animam meam*, sic dictum est ab Apostolo : *Sicut abundat passionibus Christi in nobis, sic abundat per Christum consolatio nostra*. Desiceremus, enim adesset persecutio, si deesset consolator. Et quia vires ipsæ vel tolerandi, vel quædam relaxatio vivendi ad tempus propter necessarium ministerium non erant ab ipsis, videte quid dixerit. *Notum vobis facio, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quia supra modum et ultra vires gravati sumus (1 Cor. i, 8)*. Tribulatio illa transcendit vires humanas, numquid et auxilia divina? *Supra modum, inquit, et ultra vires gravati sumus.* Quantum ultra vires? Vide, quia de animi viribus dicit : *Ita, ut tæderet nos etiam vivere.* Quomodo affectus erat Apostolus multitudine pressuram, ut, quem charitas vivere instigabat, tedium a vita prohiberet? Quomodo eum charitas vivere cogebat, charitas illa, de qua alio loco dicit : *Permanere autem in carne necessarium propter vos (Philipp. i, 24)*. Ecce tanta increverat persecutio, et tanta tribulatio, ut tæderet eum etiam vivere. Ecce timor et tremor venerunt super eum, et contexerunt eum tenebræ; sicut audistis, cum diceretur in Psalmo. *Vox enim corporis Christi est, vox membrorum Christi. Vis ibi agnoscere vocem tuam? Esto membrum Christi. Timor, inquit, et tremor cecidit super me, et contexerunt me tenebræ. Et dixi : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam (Psal. lrv, 6, 7)*! Nonne hoc videtur dixisse Apostolum, cum ait : *Ita, ut tæderet nos etiam vivere?*

(a) Confer. *Serm. CCCXI. in Nat. Cypriani Edit. Manr. T. V. col. 1232. n. 5. ubi pestem illam q̄ e episcopi sublatam ait.*

(a) *Sinistram* puto in extremo Judicio.

Quidam modo tælium passus est a visco carnis, quando volare volebat ad Christum. Abundantia tribulationum infestabat viam, sed non intercludebat. Trædebat vivere, sed hoc non in illa æterna vita, de qua dicit: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Philipp. 1, 21). Sed quia ex charitate hic tenebatur, quid sequitur? *Si autem vivere in carne hic mihi fructus operis est, et quid eligam, ignoro. Compellor autem e duobus concupiscentiam habens dissolvi, et cum Christo esse. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? Manere autem in carne necessarium propter vos* (Ibid. 22-24). Cesserat susurrantibus pullis suis, tegebat passis alis, fovebat pullos, sicut ipse ait: *Factus sum parvulus in medio vestrum, tanquam nutrix fovens filios suos* (1 Thess. 2, 7).

VI. Et videte, fratres; modo lectum est in Evangelio: *Quoties volui congregare filios tuos, tanquam gallina pullos suos, et noluiisti* (Matth. xxiii, 37). Attendite gallinam, attendite et alias aves, quæ in nostris oculis nidificant. Ova fovent, pullos nutriunt. Nullam videbitis infirmari cum filiis. Videte gallinæ habitum, quando pullos alit, quemadmodum nutatur vox ejus, et in quandam raucedinem frangitur. Pennæ ipsæ non collectæ et alacres, sed hispidæ et languidæ, ita ut si videas avem aliam, cujus nidum ignores, non agnoscas, an ova habeat, vel pullos. Gallinam autem cum videris, etiam ova ejus non videas, nec pullos ejus videas, ex ipsa voce, et habitu corporis intelligas matrem. Quid ergo fecit mater nostra Sappientia? In carne infirmata est, ut pullos colligeret, ut generaret, ut foveret; sed infirmum Dei fortius est hominibus. Sub has alas infirmitatis carnis suæ, sed sub occultam potentiam Divinitatis suæ colligere volebat filios Jerusalem. Hoc Apostolum suum docuerat, quia hoc in illo ipse faciebat. Hoc enim ait ipse Apostolus: *Vultis experimentum accipere ejus, qui in me loquitur, Christi* (2 Cor. xiii, 5)? Et passiones Christi dicit in se abundasse, non passiones suas, sed passiones Christi. Erat enim in corpore Christi, et erat membrum Christi, et quidquid cum pullis fovendis agebatur in Apostolo, et in membro suo, caput agebat. Hic ergo Apostolus attendens infirmitatem pallorum suorum affectu et desiderio, ut columba, volare cupiebat, sed charitate filiorum, ut gallina, remanebat. *Ipsi, inquit, in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non fidentes in nobis simus, sed in Deo, qui suscitavit mortuos, qui de tantis mortibus eruit nos, et eruet, in quem speramus, quoniam et adhuc eruet* (Id. 1, 9, 10). *Erui, et eruet* quid ait? Servat vitam istam nostram vobis. De multis enim mortibus eruit, ne opprimeretur a persecutoribus, ne citius quam pullis opus erat, coronaretur, secundum illud, quod ait: *Manere autem in carne necessarium propter vos. Sed hoc confidens, novi, quia manebo, et permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, et gaudium fidei* (Philipp. 1, 24, 25). Cupiditas ad alium rapiebat, necessitas alibi retinebat. *Dissolvi, inquit, et esse cum Christo multo magis optimum* (Ibid. 23). Istud non dixit *Necessarium, sed optimum*. Quod

est enim optimum, per se appetitur, quod necessarium, ex necessitate assumitur; inde necessarium nominatur.

VII. Necessariæ rei necessitas nomen imponit. Proinde nunc nobis necessarius cibus est iste, quo utimur; ad sustentandam temporalem vitam necessarius cibus est; ille autem optimus cibus virtutis, et sapientiæ, panis vivus, semper efficiens, nunquam deficiens (a). Ille optimus est, iste necessarius est. Proinde cum transierit ista necessitas famis, et sustentandi mortalis corporis, non erit iste cibus jam necessarius. Quid enim ait Apostolus? *Esca ventri, et venter ecis; Deus autem et hunc et has evacuabit* (1 Cor. vi, 13). Quando autem evacuabit? Quando corpus hoc animatè resurgens sit spirituale. Ibi enim nulla erit indigentia, et non ibi erunt opera necessitatis. Omnia enim ista, fratres, et bona, quæ hic dicuntur, opera, et ea ipsa opera, quæ monemur ut faciamus quotidie, necessitatis opera sunt. Quid tam bonum, quid tam præclarum, quid tam laudabile Christiano, quam frangere panem esurienti? Egenum sine tecto inducere in domum? Videre nudum, et vestire? Videre mortuum, et sepelire? Videre litigantem, et conciliare? Videre infirmum, et visitare, aut curare? Omnia hæc laudabilia opera sunt. Attendite et videte, quia necessitas ea peperit. Frangis enim panem, quia vides esurientem. Si nemo esuriret, cui frangeres panem? Tolle necessitatem alterius miseræ, non erit opus tuae misericordiae. Sed tamen per hæc opera, quæ necessitas genuit, pervenimus ad illam vitam ubi necessitas non erit, quomodo per navem ad patriam. In patria semper mansuro, nunquam peregrinuro navis opus non erit; sed illa navis, quæ ibi opus non erit, illuc ipsa perducit. Cum perventum fuerit, ista non erunt, sed nisi hic adimpleantur, illuc perveniri non potest. Estote itaque alacres in bonis operibus necessitatis, ut sitis beati in perfructu illius æternitatis, ubi jam necessitas moritur, quia mater omnium necessitatum mors ipsa morietur. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*. Quando dicetur morti: *Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus* (1 Cor. xv, 53-55)? assumptæ morti, et devictæ dicetur: *Quia novissima inimica destruetur mors* (Ibid. 26).

VIII. Modo autem omnibus necessitatis operibus cum morte pugnatur. Defectus enim omnis ad mortem trahit, et sustentatio omnis a morte revocat, et ita mutabile est corpus, ut quodam modo aliæ mortes aliis mortibus pellantur. Quidquid assumitur, ubi diu perseverari non potest, quodam modo inchoatio mortis est. Jam videte istam vitam. Si quidquid assumitur, ubi permaneri diutius non potest; ubi, si diutius permanseris, moreris, inchoatio mortis est, et tamen, nisi assumatur, illa mors non pellitur. Verbi gratia, non manducat. Si manducaverit, et digerit, reficitur. Cum non manducat, assumit jejuniū, et mortem, quam factura erat crapula, repellat a se. Nisi

(a) Istæc ^{explicat} fortasse paulo aliter interjuncta foret.

as umpserit abstinentiam et jejunium, non a se illud repellat. Rursus in hoc jejunio, quod assumpsit, ut mortem crapulae repelleret, si perseverare in illo voluerit, aliam mortem famis timebit. Sicut ergo assumpsit jejunium, ut mortem crapulae devitaret, sic assumpturus est cibum, ut mortem jejunii devitet. Quidquid enim horum assumpseris, si in eo perseveras, delicias. Ambulando fatigatus eras, si permaneris in ambulando, fatigatione ipsa delicias, et morieris. Ut ergo non delicias ambulando, requiescis sedendo. Perdura in sedendo, et inde morieris. Somnus te gravis oppresserat; evigilandum est, ne moriaris. Vigilando morieris, nisi rursus dormieris. Da mihi, quod assumas in adiutorium in malum, quod gravabat, pellendum, ubi securus ita sis, ut in eo perseverare velis. Quidquid assumpseris, hoc ipsum timendum erit. Ergo in omni mobilitate et mutabilitate defectionum, et adiutoriorum cum morte pugnatur. Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, dicetur morti: *Ubi est, mors, contentio tua? ubi est, mors, nucleus tuus?* Videbimus, laudabimus, permanebimus. Nulla erit ibi indigentia, nullum adiutorium requiretur. Non invenis mendicum, cui panem frangas; aut peregrinum, quem in domum recipias. Non invenis sitientem, cui calicem porrigas; nec nudum, quem cooperias; nec aegrotum, quem visites; nec litigantem, quem concordes; nec mortuum, quem sepelias. Omnes cibo justitiae et potu sapientiae saginantur, omnes immortalitate vestiti sunt, omnes in patria sua aeterna vivunt. Omnium sanitas ipsa aeternitas est, aeterna sanitas, aeterna concordia. Nemo litigat, nemo judicem quaerit, nemo arbitrum compositionis, nemo sententiam ultionis. Nulla aegritudo, nulla mors.

IX. Haec dicere potuimus, quae ibi non erunt; quae vero ibi erunt, quis dicat? *Quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* (1 Cor. ii, 9). Recte ergo Apostolus: *Non sunt condignae passionibus hujus temporis ad superventuram gloriam, quae revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18). Quidquid passus fueris, o Christiane, scito nihil esse ad id, quod accepturus es. Certe hoc fide retineamus, de corde tuo hoc non recedat. Non potes hoc capere, et videre, quid eris, quale ergo erit quod ab eo, qui captus est, capi non potest? Utique nos erimus, quod erimus, et capere non possumus, quod erimus. Supergreditur omnem infirmitatem nostram, supergreditur omnem cogitationem nostram, supergreditur omnem intellectum nostrum, et tamen nos erimus. *Dilectissimi*, ait Joannes, *filius Dei sumus*; utique jam adoptione, fide, pignore. Pignus accepimus, fratres, Spiritum sanctum. Quando fallit, qui tale pignus dedit? *Filius Dei*, inquit, *sumus, et nondum apparuit, quid erimus. Scimus*, inquit, *quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*. Dixit: *Nondum apparuit*, et id, quod *Nondum apparuit*, non dixit. *Nondum apparuit, quod erimus*. Diceret: *Illud erimus, et tales erimus!* Quidquid diceret, cui diceret? Non audeo dicere: Quis

diceret? sed certe: Cui diceret? Et forte enim erat, qui diceret, quia ipse est, qui in Christi pectore recumbat, et de ejus pectore in illo convivio sapientiam bibebat, qua sapientia saginatus eructavit: *In principio erat Verbum* (Joan. i, 1). Ergo hoc dixit: *Scimus, quia, cum apparuerit, quod erimus, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*. Cui similes? Utique ei, cujus filii sumus. *Dilectissimi*, ait, *filius Dei sumus, et nondum apparuit, quod erimus. Scimus, quia, cum apparuerit, similes ei erimus, cujus filii sumus, quoniam videbimus eum, sicuti est* (1 Joan. iii, 2). Jam modo, si vis esse, cui similis eris, si vis nosse, cui similis eris, attende ipsum, si potes. Nondum potes. Ergo nescis, cui similis eris, propterea nescis, quantum similis eris. Nesciendo ergo adhuc, quod est ille, nescis, quod eris et tu.

X. Hoc ergo meditates, clarissimi, semper expectemus gaudium nostrum sempiternum, et semper oremus fortitudinem in laboribus et tentationibus temporalibus, sive nos pro vobis, sive vos pro nobis. Ne putetis enim, fratres, nostras orationes esse vobis necessarias, et vestras orationes nobis non esse necessarias. Invicem nobis necessariae sunt orationes pro invicem, quia ipsae orationes pro invicem caritate conflantur, et hoc sacrificium tanquam de ara pietatis suavissime fragrat Domino. Si enim Apostoli dicebant, ut oraretur pro illis, quanto magis nos longo impares, sed utcumque vestigia eorum sequi cupientes, et quantum assequamur, nec scire valentes, nec dicere audentes. Illi ergo tales Viri orari pro se volebant ab Ecclesia, et dicebant: *Quia gloria vestra sumus, sicut et vos nostra in diem Domini nostri Jesu Christi* (11 Cor. i, 14). Invicem pro se orabant ante diem Domini nostri Jesu Christi, gloria in die, infirmitas ante diem. Oretur in infirmitate, ut gaudeatur in gloria. Etenim diversis temporibus illuc tamen uno tempore omnes perventuri sumus. Hinc exeundi diversa sunt tempora; illic accipiendi unum tempus est. Semel enim et simul congregabimur, ut accipiamus, quod diversis temporibus et credidimus, et desideramus. Quemadmodum operarii illi in vinea alii ducti sunt hora prima, alii hora tertia, alii sexta, alii nona, alii decima (Matth. xx). Diversis temporibus vocati sunt, sed uno tempore merces omnibus persolvitur. Conversi ad Dominum, etc.

SERMO XIV.

In Natali Cypriani Martyris (a).

SYNOPSIS.

I. S. Cypriani Laus in Domino. II. Quibuscum confidendum Christiano. III. Contra Spectacula Paganorum. IV. Contra Superbiam. V. Cypriani laus repetita.

I. SANCTA solemnitas beatissimi Martyris, quae nos in nomine Domini congregavit, de meritis et gloria tantum Martyris exigit aliquid digne dici. Virtutibus enim ejus

(b) In Codice fol. 36. p. 2. inscriptus: *Item sermo sancti Augustini ep. De triplici Christianorum pugna, et graviter contra Paganorum Spectacula. Editio in inserendus post sermonem CCCXIII.*

et gloriæ posset forte humana lingua sufficere, si se voluisset ipse laudare. Veruntamen et nos devotione magis quam facultate laudemus eum, imo Dominum laudemus in eo, Dominum in illo, et illum in Domino. Quid enim esset in Domino, vox Martyrum de Psalmo modo, cum legeretur, audita est: *Auxilium nostrum in nomine Domini (Psal. cxxiii, 8)*. Si auxilium omnium nostrum in nomine Domini, quanto magis Martyrum. Ubi major pugna, ibi majus auxilium necessarium est. Duo sunt enim, quæ faciunt Christianorum angustam viam: voluptatis abjectio, et tolerantia passionis. Vincis, quicumque confligis, si viceris, quod libet, et terret. Vincis, inquam, Christiane, quicumque confligis, si viceris, quod libet, et terret. Aliud, quod libet; aliud, quod terret. Sed nunc de Martyrum agitur gloria. Facile est Martyrum solemniam celebrare; difficile est Martyrum passionem imitari.

II. Angustam, ut dicere cœperam, et arctam Christianorum viam duæ res faciunt: contemptus voluptatis, et tolerantia passionis. Quisquis ergo confligit, sciat se cum toto mundo confligere, et confligens cum toto mundo, hæc duo vincat, et vincit mundum. Vincat, quidquid blanditur; vincat, quidquid minatur. Voluptas enim falsa est, pœna transitoria. Si vis intrare per angustam portam, claudere portas cupiditatis et timoris. His enim tentat ille tentator ad evertendam animam. Janua cupiditatis promittendo tentat; janua timoris minando tentat. Est, quod cupias, ut ista non cupias: Est, quod timeas, ut ista non timeas. Non auferatur cupiditas, sed mutetur. Timor non extinguatur, sed in aliud transferatur. Quid cupiebas? Quid mundo blandienti cedebas? Quid cupiebas? Voluptatem carnis, concupiscentiam oculorum, ambitionem sæculi. Nescio, quis istorum trium capitum est carnis infernus. Sed audi apostolum Joannem, qui super pectus Domini discumbebat, et hoc in Evangelio eructabat, quod in convivio Christi bibebat, audi eum dicentem: *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ sunt in mundo. Si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in illo, quoniam omnia, quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi (1 Joan. ii, 15, 16)*. Dicitur ergo mundus hoc cælum et terra. Non ipsum mundum vituperat, qui dicit: *Nolite diligere mundum*. Qui enim istum vituperat, artificem mundi vituperat. Audiat mundum bis uno loco nominatum sub diversis significationibus. De Domino Christo dictum est: *In hoc mundo erat, et mundus per eum factus est, et mundus eum non cognovit. Mundus per eum factus est (Joan. i, 10)*. *Auxilium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram (Psal. cxxiii, 8)*. *Mundus per eum factus est. Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Id. cxx, 1, 2)*. *Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum et terram*. Iste mundus a Deo factus est: *Et mundus eum non cognovit*. Dilector mundi, amator operis, contemptor artificis, amotus migret. Rumpe funes a creatura, alliga ad creatorem. Muta amorem, muta timorem. Non enim fa-

ciunt bonos et malos mores, nisi boni vel mali amores. Magnus iste vir, dicit aliquis, bonus est, magnus est. Unde? quæso. Multa novit. Quid diligat quæro, non quid sciat. *Nolite ergo diligere mundum, neque ea, quæ sunt in mundo. Si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in illo, quoniam omnia, quæ in mundo sunt, (utique in dilectoribus mundi; ea, quæ sunt in dilectoribus mundi) concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi*. In concupiscentia carnis voluptas est. In concupiscentia oculorum curiositas est. In ambitione sæculi superbia est. Qui tria ista vincit, non ei remanet omnino in cupiditate, quod vincat. Multi rami, sed triplex radix. Quanta mala habet, quanta mala facit carnalis voluptatis appetitio! Inde adulteria, fornicationes, inde luxuria, inde ebrietas. Quidquid trillat sensus illicite, et mentem penetrat suavitate pestifera, addicit carni mentem, deturbat exercitorem, subit servienti imperantem. Et quid poterit homo facere rectum in se ipso perversus?

III. Quæ mala facit turpis curiositas, concupiscentia vana oculorum, aviditas nugacium spectaculorum, invidia stadiorum, nullo præmio consequente confictus certaminum! Certant aurigæ aliquo præmio, litigant pro aurigis populi aliquo præmio (a). Sed delectat auriga, delectat venator, delectat scenicus. Itane honestum delectat turpitudine? Muta etiam cupiditatem spectaculorum. Exhibet Ecclesia menti tue honorabiliora et veneranda spectacula. Modo legebatur passio beati Cypriani. Aure audiebamus, mente spectabamus, certantem videbamus, periclitanti quodam modo timebamus, sed Dei adiutorium sperabamus. Denique vultis nosse cito, quid intersit inter spectacula nostra et theatrica? Nos, quantum in nobis viget sana mens, Martyres, quos spectamus, cupimus imitari. Nos, inquam, sanctos Martyres, quos certantes spectamus, cupimus imitari. Honestè spectator! in theatris cum spectas, insanis, si audes imitari quem diligis. Ecce ego spectro Cyprianum, amo Cyprianum. Si irasceris, maledic mihi, et dic: Talis sis! spectro, delector, quantum valeo, lacertis mentis amplector. Video certatorem, audio victorem. Irascere, ut dixi, et dic mihi: Talis sis! Vide, si non amplector; vide, si non opto; vide, si non cupio; vide, si non indignum me possum dicere; refugere tamen avertique non possum. Specta tu, delectare tu, ama tu. Noli irasci, si dixerò: Talis sis! Sed parco, non dico. Agnosce amicum. Spectacula muta mecum. Tales amemus, quos imitari, quantum valemus, optemus. Sed infamis est ille, qui spectatur; qui spectat, honestus est. Cesset cupiditas emptoris, et nulla erit turpitudine venalis. Infamiam spectando confirmas. Quid provocas, quod accusas? Miror, si amati tui non te aspergit infamia. Sed non te aspergat, immaculata maneat honestas, si potest, spectatrix libidinum, emptrix turpium voluptatum. Audeo prohibere spectacula? Audeo prohibere? Audeo plane. Dat mihi fidu-

(a) De ejusmodi contentionibus varia in Martialis Epigram. et in Scriptoribus Hist. Aug.

ciam locus iste, et qui me constituit in isto loco. Fotuit sanctus Martyr sœvientes sustinere Paganos. ego non audeam audientes instruere Christianos? Ego metuam tacitas offensiones, cum ille contempserit apertos furores? Dicam prorsus. Certe redarguar in cordibus audientium, si falsa dico. Optime facit, omnino optime facit antiqua disciplina Romana, quæ omne genus Ilustrionum infamni loco deputavit. Non illis ullus honor in Curia, non saltem in plebeia (a) tribuitur. Undique ab honestis remoti, et honesti venales (b) præpositi. Quid a te propter dignitatem Decurii (c) removisti, et propter voluptatem tibi in theatro posuisti? Consonet dignitati tuæ voluptas tua. Et ipsi miseri addicti sunt spectantium cupiditatibus, spectantium insanientibus voluptatibus. Remove ista omnia, et liberantur. Misericordiam in illos facit, qui spectare noluerit.

IV. Dicta sint hæc de concupiscentia oculorum. Ambitio sæculi quantum mali habet! Ibi omnis superbia. Et quid est pejus superbia? Sententiam Domini audi. *Deus superbis resistit; humilibus autem dat gratiam* (Jacobi iv, 6). Ergo et ambitio sæculi maligna est. Dicit aliquis: Sine illa non possunt esse sæculi Potestates. Prorsus possunt. Nescio, quis auctor ipsorum ait: Suam quisque culpam auctores ad negotia transferunt (d). Prorsus possunt. Rector est in potestate constitutus. Erigat, et rexit. Sed humana mens pergit in elationem. Frenetur elatio. Hominem se esse cognoscat, qui de homine judicat. Dispar est dignitas, sed communis est ipsa fragilitas. Hoc qui pie, sancteque cogitat, et habet potestatem, et non pergit in elationem. Vicis ista omnia Cyprianus. Quid enim non vicit, qui vitam ipsam omnibus tentationibus redundantem contempsit. Mortem illi minatus est judex; ille confessus est Christum, paratus mori pro Christo. Ubi mors venerit, nulla remanebit ambitio, nulla curiositas oculorum, nulla appetitio sordidarum et carnalium voluptatum. Una vita contempta omnia superantur.

V. Beatus ergo Cyprianus laudetur in Domino, quia omnia ista vicit. Quando hoc posset, si non adjuvisset Dominus? Quando vinceret, si non spectator, qui coronam parabat vincenti, subministraret vires laboranti? Gaudet plane et ipse, gaudet pro nobis, non pro se, quando in Domino laudatur. Mitis enim est valde, et scriptum est: *In Domino laudabitur anima mea. Audiant mites, et lætentur* (Psal. xxxi, 3). Mitis erat. In Domino vult animam suam laudari. *In Domino laudetur anima ejus. Honoretur etiam corpus ejus. Quia Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus* (Id. lxxii, 1). Sancte celebretur, tanquam a Christianis celebretur. Non enim aram

constituimus, tanquam Deo, Cypriano, sed Deo veram aram fecimus Cyprianum (a).

SERMO XV.

Item in Natali Cypriani Martyris (b).

SYNOPSIS.

I. *Gaudium de religiosa populi frequentia, et victoria Martyrum. II. Delusa Persecutorum a Martyribus consilia. III. Ecclesia Persecutorum victrix. IV. Persecutorum, ut Christi, ita Cypriani multi conversi.*

I. PSALMUM cantavimus: *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum* (Psal. cxxiii, 6). Donis Dei debita gratulatio. *Benedictus Dominus, qui non dedit in venationem dentibus eorum.* Vox est certe gratulationis, et digna gratulatio. Et quando tantis donis divinis humana sufficit gratulatio? Quando in isto loco beatissimus Martyr sacrum sanguinem fudit, nescio utrum tanta hic fuerit turba furentium, quanta nunc est multitudo laudantium. Iterum dico; delectat enim me, populum videre in domo Domini religiosissime in hunc locum convenientem, et tempora temporibus comparare. Unde iterum dico, et repeto, et vestris sensibus, quanta possum, devotione commendo: Quando in isto loco beatissimus Martyr sacrum sanguinem fudit, nescio utrum tanta hic fuerit turba furentium, quanta nunc est multitudo laudantium. Sed, etsi fuit, fuit *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Quando occidebant, se vicisse credebant. Vincebantur a morientibus, et gaudebant, si vincebantur. Utique furebant. Abscessit ergo turba furentium, successit multitudo laudantium: Dicat, dicat multitudo laudantium: *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Dentibus quorum? Dentibus inimicorum, dentibus impiorum, dentibus persecutorum Jerusalem, dentibus Babylonice, dentibus civitatis inimicæ, dentibus turbæ in sceleribus insanientis, dentibus turbæ Dominum persequentis, creatorem deserentis, ad creaturam se convertentis, manu facta colentis, eum a quo facta est, contemnentis. *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.*

II. Vox Martyrum est. Eorum profecto vox est, qui pro Christi nomine occidi, quam negando Christum vivere maluerunt. Si ergo illi occidere voluerunt, isti occisi sunt, fecerunt, quod voluerunt illi, passi sunt isti, quomodo: *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum?* Qualis gratulatio est: *Benedictus Dominus, qui non dedit*

(a) Confer finem sermonem CCCXIII. et Serm. CCCX. n. 2. T. V. editi. Maur.

(b) In Codice fol. 37. p. 2. inscriptus: *Item Sermo sancti Augustini ep. De Martyrum, et Ecclesie in illis victoria.* Sermo fortasse notatus a Possidio in *Indiculo Opp. c. 8. De Venatoribus Dei et sæculi.* Psalmi enim versiculus, qui supra citatur, exponitur de dentibus persecutorum, et de dentibus Ecclesie, ut in decursu liquet. Locandus in Editione post præcedentem XIII.

(a) In Conventu plebis aliquo
(b) Logo: *Vernales*, i. e. Servi domi, et in tamula nati.
(c) Seu Decurionatus, quod munus in Coloniais et Municipiis Senatorii instar erat.
(d) An Seneca *epist. 50 ad Lucil. Ut intengas tua vitia esse, quæ putas rerum?*

nas in venationem dentibus eorum? Quia persecutores non occidere, sed devorare voluerunt, id est, in corpus suum transferre. Pagani erant, impij erant, dæmonum et idolorum cultores erant. Hoc nos facere volebant, quando devorare cupiebant. Intendite, quid cibo faciamus, quando manducamus. Quid utique facimus, nisi in corpus nostrum transferimus? Erat torpore impiorum, devoraverunt eos, qui eis ad impia consenserunt. In eorum corpus procul dubio transierunt. Martyres ergo illi instantibus, ut Christus negaretur, et idolum adoraretur, resisterunt constanter, idolum spreverunt, Christum confessi sunt, in corpus eorum consentiendo non transierunt. Dicant, dicant, gloriose dicant, feliciter dicant, veraciter dicant: *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Retia perfidia est, retia impietas est, retia Christi negatio est. Extenta sunt retia. Audis venantes. Si vis cavere venantes, contemne terrentes. Nostis, quid faciunt venatores. Ex alia parte tendunt retia, ab alia parte terrent feras, quas cogunt in retia. Malum times, quo terreris? Pejus est, quo fugis. Ergo Martyres sancti videntes, ubi venatores tetenderunt retia (ad hoc enim mortem persecutor minabatur, ut Salvator negaretur) passi sunt, sed patiendo non sunt capti. Quali sagina præda, quali pinguedine venationis Babylon impia pasceretur, si a Cypriano episcopo Dominus negaretur. Quali sagina, quali venatione, quam optima præda Babylon impia pasceretur, si a Cypriano episcopo, doctore gentium, frustratore idolorum, proditore dæmoniorum, lucratore Paganorum, confirmatore Christianorum, inflammatore Martyrum. Si ergo a tali et tanto Viro Dominus negaretur, quali venatione Babylon impia lætaretur! *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Sævierunt, persecuti fuerunt, torserunt, incluserunt, alligaverunt, percusserunt, incenderunt, bestiis subreperunt (a). Non est Christus negatus, Confessor Domini est coronatus. Illi sævitiam perdidērunt, gloriam Martyres invenerunt. *Benedictus Dominus, dicat populus christianus, dicat omnino, decet, ut dicat: Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Modo, dicat, hic locus impletur populo confidentium, impletur populo unum verum Deum adorantium. Dicat: hic locus; tunc enim seges ista seminabatur, quando ille locus sanguine Martyris rigabatur. Noli mirari, Terra, fertilitatem tuam, si rigata es, ut hoc pulchrales.

III. Ergo *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Quibus enim viribus nos erepti sumus de dentibus impiorum? Nihil nobis arrogamus, non hoc nos: ræ potestati tribuimus. *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Quid enim eramus, quando terrebamur infirmi a fortibus, humiles a sublimibus, egentes a divitibus, indigentes ab abundantibus? Quid

(a) Ita membranzæ. Fortasse: *subjecerunt, substraverunt.*

eramus, nisi *Auxidium nostrum esset in nomine Domini ejus, qui fecit caelum et terram (Psalm. cxviii, 8)?* Exulta, exulta, Jerusalem, exulta et tu non data in dentes venantium. Exulta et tu. Habes et tu dentes. *Dentes tui, sicut grex detonsarum.* Habes et tu dentes, o sancta Jerusalem, Civitas Dei, Ecclesia Christi, habes et tu dentes. Tibi dicitur in Cantico Canticorum: *Dentes tui, sicut grex detonsarum ascendens de lavacro, quæ omnes geminos creat, et sterilis non est in illis (Cant. iv, 2, et vi, 5).* Bene, bene, quod non timuisti dentes Babylonice. Dentes Babylonice potestates sæculi fuerunt, dentes Babylonice doctores illicitorum sacrorum fuerunt. His dentibus data non es. Agnosce dentes tuos. Fac tu, quod illi facere voluerunt. Convertes te. Et tu habes dentes. *Dentes tui, sicut grex detonsarum.* Quid est *Detonsarum?* Sarcinas sæculares ponentium. Quid est *Detonsarum?* Ponentium vellera, tanquam onera sarcinæ secularis. Illi erant dentes tui, de quibus scriptum est in Actibus Apostolorum, quia vendiderunt omnia sua, et pretia rerum suarum ante pedes Apostolorum posuerunt, ut distribuereur unicuique, sicut opus erat (Act. iv, 35). Percepisti vellera detonsarum tuarum. Ascendit grex ille de lavacro Baptismatis sancti. Omnes pepererunt, quia duo præcepta charitatis impleverunt. Meministis, recordati estis, tanquam instructi acclamastis, cum duo præcepta charitatis commemorarem; quæ autem essent, non dixi, et tamen indicium cordis vestri voce suscepi. Agnovistis. Dicam tamen propter eos, qui ad Ecclesiam rarius accedunt. Dominus dicit, Magister veracissimus dicit, Princeps Martyrum dicit: *Dilige Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua, et dilige proximum tuum tanquam te ipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ (Matth. xxii, 37-40).* Dentes ergo tui in Deo vicerunt, quia tales geminos pepererunt. Tibi dicitur habenti tales dentes, tibi dicitur, o Ecclesia, in figura beatissimi Petri: *Surge, macta et manduca (Act. x, 13).* Surge. Petro dictum est, quando vas submissum de cælo in figura animalium omnis generis portabat esurienti Petro, id est, avidæ Ecclesiæ, *Surge, quid esuris? Surge, cibus tibi paratus est. Dentes habes; Macta et manduca.* Occide, quod sunt; fac, quod es. Occide quod sunt, verte in quod es. Bene audisti tales dentes habens, bene mactasti, bene manducasti. Ipsos judices, quos non timuisti, ad te attraxisti; ipsas sæculi potestates, quas non timuisti, in te convertisti; sævientes sprevisi; honorantes fecisti. Impletum est, quod Domino tuo promissum est: *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient illi (Psalm. lxxi, 11).*

IV. Hæc persecutores non credebant, quando sæviebant. Quam multi ex ipsis persecutoribus, qui viderunt beatissimum Cyprianum fundentem sanguinem, genua flectentem, cervicem percussori præbentem, hic viderunt, hic spectaverunt, hic de tanto spectaculo exultaverunt, hic, hic morienti insultave-

runt. Quam multi ex eis, quod non dubito, postea crediderunt. Non dubitandum, sine dubitatione credendum est. Judæi Christi interfectores, qui pendente illo caput agitaverunt insultantes, et in illo verba, quæ voluerunt, dixerunt exultantes, postea in ipsum Dominum, quem crucifixerunt, crediderunt. Hæc enim poterat vacare vox Medici in cruce pendentis, et medicamentum sanitatis phreniticis de suo sanguine facientis? Non poterat ergo vacare, et inanis esse vox illa: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii. 34). Non plane vacavit. Erat ibi multitudo eorum, propter quos hæc vox de ore resonavit Veritatis. Nam postea facto miraculo, adveniente de cælo Spiritu sancto, cum linguis omnium gentium Apostoli loquerentur, stupentes repentinum miraculum, subito compuncti, ad eum, quem occiderunt, conversi sanguinem, quem scævientes suderunt, credentes biberunt. Hoc plane et de beato Cypriano Christi sancto Martyre nullo modo est dubitandum, quod plurimi eorum, qui occisum impie spectaverunt, in ejus Dominum crediderunt, et forte etiam ipsi imitando pro Christi nomine sanguinem funderunt. Postremo de illis incertum sit. De illis, qui tunc huic loco affuerunt, qui percussum in isto loco sanctum Cyprianum viderunt, incertum sit, utrum crediderint. Certe isti omnes, aut pene omnes, quorum voces audio exultantium, filii sunt insultantium.

SERMO XVI.

In Natali Martyrum Scillitanorum (a).

SYNOPSIS.

I. Exemplo Martyrum Christus nec propter superflua, nec propter necessaria mundi bona negandus. II. Amor proximi unde, et qualis. III. Salus et Amicus, duo necessaria, quomodo respicienda. IV. Certamen Martyris cum Persecutore de superfluis. V. Certamen Martyris cum Persecutore de necessariis. VI. Quibus modis negetur Christus. VII. Constantiæ merces in cælo.

I. MARTYRES sancti, testes Dei, ne vivendo morentur, moriendo vivere maluerunt, ne timendo

(a) In Codice fol. 39. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. in Natali sanctorum Martyrum Scillitanorum.* Passi sunt hi Carthagine circa A. C. 200. numero, ut videtur, duodecim, oriundi ex oppido Scilla, aut Scillite Provinciæ Proconsularis Africae. Acta eorum alia extant apud Baronium ad A. C. 202. alia e Bibliotheca Eccl. Tolet. a. ud Bollandistas T. IV. Julii ad diem XVII. quo illorum memoria agitur. In illorum Basilica Carthagine Augustinus sermonem habuit in Editione CLV. Cum vero Possidius in *Indiculo Opp. c. 9. Tractatus duos* notet, de altero ita Guil. Cuperus in *Act. SS. T. cit. p. 206.* Cum is *Sermo nusquam inter Augustini Opera ne quidem notissime edita compareat, existimo eum aut excidisse, aut etiamnum alicubi cum pulvere luctari.* En jam non amplius indecoro pulvere sordidum Martyrum ipsorum cultus, et Reliquiæ Hispaniam, Galliam et Italiam pervaserunt, partimque Romæ in SS. Joannis et Pauli Aede in monte Caelio quiescunt, quem Titulum, dum hæc commentarer, orabat Joseph Card. Garampus, vir pietate, doctrina, hominum litteratorum amore, sacraque dignitate vere eminentissimus, mihi quæ ab illo jam tempore, quo summi Pontificis ad Aulam Cæsaream legatione fungebatur, faventissimus, qui has Mentis Augustiniane Reliquias avidissime prestolabatur. Verum, antequam typis absolverentur, ipsius, ut pie speramus, Augustini consortio propius admotus est Romæ IV. Non. Majas. — Sermo hic porro in Editione post præcedentem XIII. collocari posset.

SANCT. AUGUST. XI.

mortem negarent vitam, amando vitam contempserunt vitam. Ut negaretur Christus, vitam promittebat inimicus, sed non qualem Christus. Credentes ergo, quod a Salvatore promittebatur, riserunt, quod persecutor comminabatur. Fratres, quando Solemnia Martyrum celebramus, exempla nobis proposita noverimus, quæ imitando assequamur. Non enim istam faciendo frequentiam, augemus Martyrum gloriam. Illorum corona populis nota est Angelorum. Nos, quod passi sunt, cum legeretur, audire potuimus. Quod autem acceperunt, *Nec oculus vidit, nec auris audivit* (1 Cor. II, 9). Bona mundi hujus alia sunt superflua, alia necessaria. Hinc paululum, ut loquamur, attendite, et distinguamus, si possumus, quæ sint bona hujus mundi superflua, quæ necessaria, ut videatis, non esse negandum Christum nec propter superflua, nec propter necessaria. Superflua mundi hujus quis enumerat? Si ea commemorare voluerimus, magnas moras faciemus. Dicamus ergo necessaria. Quæcumque alia erunt, hæc erunt superflua. Necessaria sunt in hoc mundo duo ista; Salus et Amicus. Ista sunt, quæ magni pendere, quæ non debemus contemnere. Salus, et Amicus naturalia bona sunt. Fecit Deus hominem, ut esset et viveret. Salus est. Sed, ne solus esset, Amicitia quæsitæ est. Incipit ergo Amicitia a conjuge et filiis, et progreditur usque ad alienos. Sed, si consideremus, unum nos habuisse patrem, et unam matrem, quis erit alienus? Omni homini proximus est omnis homo. Interroga naturam. Ignotus est? Homo est. Inimicus est? Homo est. Hostis est? Homo est. Amicus est? Maneat amicus. Inimicus est? Fiat amicus.

II. Ad hæc duo in hoc mundo necessaria, Salutem, et Amicum, venit peregrina sapientia. Invenit omnes stultos, errantes, superflua colentes, temporalia diligentes, æterna nescientes. Hæc Sapientia stultis amica non fuit. Cum ergo stultis amica non esset, et a stultis longe esset; assumpsit proximum nostrum, et facta est proxima nostra. Hoc mysterium Christi est. Quid tam longe, quam stultitia a sapientia? Quid tam proximum, quam homo, et homo? Quid tam longinquum, inquam, quam a stultitia sapientia? Ergo suscepit hominem sapientia, et facta est homini proxima per id, quod erat proximum. Et ecce, quoniam dixit homini ipsa sapientia: Ecce pietas est sapientia; ad sapientiam vero hominis pertinet credere Deum, quia hoc est pietas, data sunt nobis duo præcepta: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua.* Alterum: *Diliges proximum tuum tanquam te ipsum* (Luc. x, 27). Et ille, qui hoc audivit, ait: *Et quis est mihi proximus* (Ibid. 29). Putabat dicturum Dominum: Pater tuus, et mater tua, conjux tua, filii tui, fratres tui, sorores tuæ. Non hoc respondit, sed qui volebat commendare omnem hominem omni homini proximum, instituit narrationem. *Homo, inquit, quidam.* Quis quidam? Tamen homo. *Homo quidam.* Quis ergo homo? Quidam, sed tamen homo. *Descendebat de Jerusalem in Jericho, et incidit in* (Vingt-huit.)

latrones (Luc. x, 30). Ipsi dicuntur in latrones, qui et insequuntur nos. Vulneratus, spoliatus, semivivus, h. via relictus a transeuntibus, a sacerdote, a levita contemptus est, a Samaritano autem transeunte animadversus est. Accessum est ad eum, inspecta cura, levatus est in iumentum, perductus ad stabulum, jussu est curam ei adhiberi, sumptus impensus est. Interrogatur, qui interrogaverat: Quis erat huic semivivo proximus? Quia duo contempserant, et contempserant proximi, accessit extraneus. Iste enim homo Jerosolymitanus proximos habebat sacerdotes. et levitas, Samaritanos alienigenas. Transierunt proximi, et extraneus factus est proximus. Quis ergo erat huic homini proximus? Dic tu, qui interrogaveras dicens: *Quis est mihi proximus?* Jam responde, quod verum est. Interrogaverat superbia. Loquatur natura. Quid ergo ait? *Credo, qui cum illo fecit misericordiam.* Et Dominus ad illum: *Vade, et tu fac similiter (Ibid. 37).*

III. Redeamus ad causam. Jam tria videmus: Salutem, Amicum, Sapientiam. Sed Salus et Amicus etiam de hoc mundo; aliunde Sapientia. Propter Salutem victus et tegumentum, et, si mala valetudo occurrerit, medicina. Salvis autem salvus loquens Apostolus ait: *Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia. Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, sed neque auferre aliquid possumus. Victum et tegumentum habentes his contenti simus.* Ista sunt necessaria propter salutem. Quæ autem propter superflua. Nam qui volunt, inquit, *divites fieri (propter superflua utique) incidunt in tentationem, et laqueum, et desideria multa stulta et noxia, quæ mergunt hominem in interitum et perditionem.* Ubi ergo Salus? Ergo propter Salutem *Victum, et tegumentum habentes his contenti simus (1 Tim. vi. 6, 9).* Propter Amicum quid? Quid tibi amplius potuit dici, quam: *Dilige proximum tuum tanquam te ipsum?* Ergo Salus tibi, Salus sit et amico tuo. Propter tegumentum amici: *Qui habet duas tunicas communicet cum non habente.* Propter victum amici: *Et, qui habet escas, similiter faciat (Luc. iii, 11).* Pasceris, pascis; vestiris, vestis. Ista de hoc mundo; aliunde autem, quod est sapientia, discis et doces.

IV. Constituite jam vobis ante oculos agonem Martyrum. Venit iniuriens, cogit Christum negare. Sed adhuc blandientem inducunt, non sævicentem. Promittit divitias et honores. Superflua sunt. Qui talibus donis tentantur, ut Christum negent, nondum accesserunt ad agonem, nondum certamen invenerunt (a), nondum hostem antiquissimum vera pugna provocaverunt. Contempsit autem, cui talia promittebantur, Vir fidelis, et ait: Ego propter divitias negabo Christum? Ego propter divitias negabo divitias? Ego propter aurum negabo thesaurum? Nempe ille est: *Qui propter rids pauper factus est, cum dives esset, ut ejus paupertate nos ditaremur (2 Cor. viii. 9)?* Nempe ille est, de quo item ait Apostolus: *In quo*

(a) Malo: sperant.

sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi (Coloss. ii, 3)? Attendis, quod promittis, quia non potes videre, quod tollere conaris. Ego fide video, quod mihi vis auferre, tu oculis carnis, quod vis dare. Meliora sunt, quæ cordis oculos intuetur, quam quæ oculus carnis videt. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Contemno ergo dona tua, inquit fidelis anima, quia temporalia sunt, superflua sunt, caduca sunt, volatica sunt, plena sunt periculis, plena tentationibus. Nemo hæc habet, quando vult, perdit et quando non vult. Contemptus est promissor; accedit alius, id est, persecutor. Contemptus est blandiens; esse incipit sæviens. Contemptus est coluber; in leonem conversus est. Non vis, inquit, accipere a me divitias ampliores? Si Christum non negaveris, auferam, quas habes. Adhuc in superflua mea sævis. *Sicut noracula acuta fecisti dolium (Psal. li, 4).* Capillos radis, cutem non præcidis. Aufer etiam ista mihi. Imo, quoniam videbas, quod pauperibus exinde dabam, hospites suscipiebam, quod monuerat Paulus, faciebam. *Præcipe, inquit, divitibus hujus sæculi, præcipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Bene faciant, divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam (1 Tim. vi, 17-19).* Hæc mihi auferens, ista opera facturus non sum. Numquid apud Deum ideo minor ero, quia volo, et non possum? An usque adco surdus sum adversus vocem Angelorum: *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14)?* Tolle ergo superflua mea. *Nihil intulimus in hunc mundum, sed neque auferre aliquid possumus. Victum et tegumentum habentes eo contenti simus (1 Tim. vi, 8).*

V. Sed ait persecutor: Tollo victum, tollo tegumentum. Accessum est ad certamen. Ferventius sæviebat inimicus. Transita sunt superflua, perventum est ad necessaria. *Ne discedas a me, quoniam tribulatio proxima est (Psal. xxx, 11, 12)!* Nihil tam proximum animæ suæ, quam caro sua. Fames, et sites, et æstus in carne sentis. Mi te volo videre, Martyr bone! Testis Dei! Vide, inquit, vide! *Quis nos separabit a charitate Christi?* Quid est, quod minaris? Tollo victum, tollo tegumentum. *Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas (Rom. viii, 35)?* Minetur ex altera parte: Tollo amicum, occido charissimos tuos ante oculos tuos, conjugem et filios trucidabo! Occidis, occidis! Non negent, et non occidis. Quid est, quia non me terres de me, terres me de meis? Si non negaverint, meos non occidis; si negaverint, alienos occidis. Adhuc addat persecutor, et sæviat, et dicat: Si tuos non caras, te ipsum huic luci auferam. Huic luci? Numquid æternæ luci? Cui luci me auferes? Quam communem habeo et tecum? Non est magna, quam vides et tu. Ego pro hoc lumine non negabo lumen. *Erat lumen verum (Joan. i, 9).* Novi, cui dicam: *Quoniam apud te fors vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen*

(*Psal.* xxxv, 10). Tolle vitam, tolle lumen. Habebo vitam, habeo lumen. Habebo vitam, tibi te non patiar interfectorem, habeo lumen, quod mihi, non dicam tu, sed nec ulla nox possit auferre. Vicit Martyr, an aliquid aliud est, ubi majus certamen spectare debeamus? Non minatur mortem; sævit in salutem, exarat unguis, excruciat tormentis, urit flammis, admovet bestias; et hic vincitur. Quare vincitur? *Quia in his omnibus supervincimus per eum, qui dilexit nos (Rom. viii, 37).*

VI. Ergo, fratres mei, non negetur Christus propter superflua, non negetur propter necessaria. Nullus ipso est magis necessarius. Necessaria diceliam: Salutem et Amicum. Peccas propter Salutem, et negas Christum. Amando Salutem non habebis Salutem. Peccas propter Amicum tuum, et, ne illum offendas, negas Christum. Ille me miserum! Aliquando erubescendo negatur. Non sævit persecutor, non expoliat deprædator, non incumbit tortor; tantum ne displiceas amico tuo, negas Dominum tuum. Video, quid tibi abstulerit amicus, ostende, quid dabit. Quid dabit? Ipsas amicitias, per quas pecces, per quas involvaris, per quas inimicus Dei efficiaris. Iste tibi amicus non esset, si tu tibi esses. Sed quoniam ipse inimicus es tibi, amicum putas inimicum tibi. Unde autem ipse inimicus es tibi? Quia amas iniquitatem. *Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam (Psal. x, 6).* Sed non negatur Christus ut amico impio et perverso placeatur, non negatur, sed ab impio vituperatur, ab impio accusatur, et a fidei erubescendo non defenditur, describitur, tacetur, non prædicatur. Sævit lingua blasphemantis, et nulla est laudantis. Quanta mala committuntur quasi præ necessariis, pro victu, pro tegumento, pro salute, pro amico, et omnia ista, quæ appetuntur, magis pereunt! Si vero præsentia contempseris, dabit tibi Deus æterna. Contemne salutem, habebis immortalitatem. Contemne mortem, habebis vitam. Contemne honorem, habebis coronam. Contemne amicum hominem, habebis amicum Deum. Sed illic, ubi amicum habebis Deum, sine amico proximo non eris. Ibi tecum amici erunt, quorum facta et confessiones paulo ante legebantur (a).

VII. Audivimus Viros fortiter agentes, viriliter confitentes. Audivimus et Fœminas (b) non tanquam fœminas tenentes Christum, oblitæ sexum. Ibi erit cum istis illa amicitia, ubi nulla erit carnis concupiscentia, et sola erit cum amicis ad fruendum sapientia. Ecce quid perdimus, si ea hic amaverimus, et Christum negaverimus! Proximus ibi nos non terret, si moriatur. Nullus ibi luctus, ubi æterna vita erit, nec illud necessarium est; *Victum et tegumentum habentes his contenti sumus.* Vestis nostra immortalitas erit, cibus iste claritas erit, vita æterna erit, nec opera ibi bona, quæ ab his appellantur, faciemus. Ad ea non perveniemus, si hic ea non

(a) Martyrum nempe Scillitanorum.

(b) In utriusque scilicet supra cit. loquentes iaducuntur.

fecerimus. Non tibi dicetur: *Frange esurienti panem tuum (Isai. lviii, 7)*, ubi fames non erit. Non tibi dicetur: *Suscipe hospitio*, ubi nullum invenies peregrinum. Non tibi dicetur: *Libera oppressum*, ubi nullus inimicus erit. Non tibi dicetur: *Concorda litigiosum*, ubi pax æterna erit. Videte, fratres mei, quomodo hic toleretur querendo. Ibi eam habebimus, ubi perire non possumus. Salutem queris? Contemne, et habebis. Negas Christum timendo offendere amicitias hominum. Conflere Christum, et amica tibi erit civitas Angelorum, civitas Patriarcharum, civitas Prophetarum, civitas Apostolorum, civitas omnium Martyrum, civitas omnium bonorum Fidelium. Christus ipse *Fundavit eam in æternum (Psal. xlvii, 9).*

SERMO XVII.

In solemnitate SS. Machabæorum (a).

SYNOPSIS.

- I. Effata Evangelica ad omnes ætates pertinent. II. Expositio Parabolæ de Turris fabrica, et de duobus Regibus. III. Adolescens dicitur cum Christo congressus. IV. Post Apostolos et Judæi conversi, et deinceps multi Christiani rebus suis renuntiarunt. V. Quomodo probanda Christo fides vel in quotidianis. VI. Ad probandam fidem excitare debent Promissa. VII. Machabæorum. Certamen collatum profanis Spectaculis. VIII. Dehortatio a profanis Spectaculis. IX. Dehortatio continuata.

I. Evangelium, et verbum Dei vivum, medullas animæ penetrans, et cardinem cordis inquirens salubriter profertur omnibus nobis, nec quemquam palpat, si se homo non palpet. Ecce propositum est nobis velut speculum, in quo nos omnes aspiciamus, et, si quid de facie nostra forsitan maculosum occurrerit aspectibus nostris, cura sollicita detergamus, nerursus inspecto speculo erubescamus. Turba enim Dominum sequebatur, sicut, Evangelium cum legeretur, audivimus, et conversus locutus est ad eos, qui eum sequebantur. Nam, si ea, quæ dixit, solis illis duodecim Apostolis loqueretur, poterat unusquisque nostrum dicere: Illis dixit, non nobis. Aliud videtur pertinere ad pastores, aliud ad greges. Sequentibus turbis dixit, ergo et nobis omnibus, et verbis omnibus dixit. Non, quia tunc nondum eramus, ideo nobis non esse dictum putare debemus. In illum enim et nos credimus, quem illi viderant, illum nas fide tenemus, quem illi oculis conspexerunt. Neque enim oculis carnalibus videre Christum, magnam fuit. Si hoc magnum fuisset, Judæorum gens prima salutem invenisset. Certe enim et illi viderunt, et ta-

(a) In Codice fol. 40, p. 2. inscriptus Sermo sancti Augustini ep. in Natale sanctorum Machabæorum. Illustris Sermo post commentationem in Luc. xiv, 28, et Math. xix, 16. animalisque ad perseverantiam Fidelibus in profana Spectacula invehitur. Habitus est ab Augustino Bulhe Regiæ rogatu Episcopi Civitatis. Prædicabat enim Noster, ut ait Possidius Vitæ c. 8. non in una tantum regione, sed ubicumque rogatus venisset. Insuper Editio post sermonem CCC.

men contempserunt, et tamen visum et contemptum insuper occiderunt. Nos autem certe non vidimus, et tamen credimus, et tamen, quem oculis non conspeximus, corde suscepimus. Unde dixit cuidam suo, qui tunc erat inter duodecim: *Quia vidisti, credidisti. Beati, qui non vident, et credunt (Joan. xi, 29)*. Si enim modo præsens esset in carne Dominus et Salvator noster Jesus Christus, et stans taceret, quid nobis prodesset? Si autem loquendo profuit, et modo loquitur, cum Evangelium recitatur. Verumtamen et præsentiâ sua multa prestat, ut Deus Ubi autem non est Deus, aut quando absens est Deus? Tu noli esse absens a Deo, et tecum est Deus. Maxime, quia ipse promisit, et promissum ejus conscriptum quodam modo chirographum detinemus. *Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem sæculi (Matth. xxvii, 20)*. Sed nos prævidebat, nobis promittebat.

II. Redcamus ergo, et audiamus quid dixit, et, sicut dixi, inspiciamus nos, et, quidquid nobis deesse invenerimus, ad formam pulchritudinis, quæ placet oculis ejus, tota diligentia excolamus. Et, quia nos non sufficimus, illum in adiutorium invocemus. Reformet, qui formavit, recreet, qui creavit, ut perfectos recondat, qui condidit. Hoc ergo dixit: *Quis est homo, qui vult turrim ædificare, et non sedens primum computat, si habet sumptus, unde perficiat? Ne forte incipiat ædificare, et non impleat, et transcuntes homines dicant: Ecce homo, qui cœpit ædificare, et non potuit perficere. Aut quis est iterum Rex, qui vadit gerere contra alium Regem bellum, et non prius considerat, utrum sit idoneus cum decem millibus occurrere illi, qui habet viginti millia? Alioquin, cum adhuc ille longe est, mittit legatos quærens peccem. Et ad istas duas similitudines conclusit ita: Sic, qui non renuntiat omnibus, quæ sunt ejus, non potest esse meus discipulus (Luc. xiv, 28-33)*. Si soli illi Discipuli vocarentur, nobis non esset dictum. Quia vero, sicut Scriptura testatur, omnes Christiani discipuli Christi sunt: *Unus est enim, inquit, vester magister Christus (Matth. xxiii, 10)*, ille solus Christi se neget esse discipulum, qui Christum negat magistrum. Neque enim, quia de superiore isto loco loquimur vobis, ideo magistri vestri sumus. Ille est enim omnium magister, cujus cathedra est super omnes cælos, sub illo in unam scholam convenimus, et vos et nos condiscipuli sumus; sed mœvemus vos, quomodo solent majores scholæ. Turris, et sumptus, fides, et patientia. Turris fides, patientia sumptus sunt. Si quis impatiens fuerit ad toleranda mala mundi hujus, defecit sumptibus. Rex malus cum viginti millibus diabolus est, rex cum decem millibus Christianus est. Simpliciter contra duplicem, veritas contra falsitatem, quia simplicitas contra duplicitatem. Esto simplici corde. Noli easo hypocrita, aliud ostentans, aliud agens, et vincis eum duplicem, qui transfiguratur se velut Angelum lucis. Unde isti, ubi illi sumptus? Ubi perfecta illa simplicitas, et omnino stabilis, atque inconcusissime perseverans? In eo, quod sequitur, quod durum videtur. Hoc est, quod dixi, quia sermo Dei ne-

minem palpat. *Sic, inquit, qui non renuntiat omnibus, quæ sunt ejus, non potest meus esse discipulus. Multi hoc fecerunt, et se ipsos examina verunt (a), antequam tempus persecutionis urgeret, et renuntiaverunt omnibus, quæ sunt mundi, et secuti sunt Christum. Inde fuerunt Apostoli, qui dixerunt: Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te (Luc. xviii, 28)*. Nec ipsi magnum aliquid dimiserunt, quia omnes pauperes fuerunt, sed magnas prorsus dimisisse iudicantur facultates, qui vicerunt omnes cupiditates.

III. Denique Discipuli tunc dixerunt hoc Domino, quando dives ille tristis abcessit, qui consilium vite æternæ, sicut petierat a Magistro veracissimo, audivit. Ipse enim venit ad Dominum dives quidam adulescens, et ait illi: *Magister bone. Quid boni faciam, ut vitam æternam consequar (Matth. xix, 16)*? Credo inter delicias affluentissimas divitiarum suarum pungebatur stimulo future mortis, et contabescebat, et, quia nihil eorum, quæ possidebat, ad inferos secum portare poterat, sciebat, et inter magnas carnis et piæ animæ gemebat. Dicebat, ut existimandum est, apud semetipsum circumfusum affluentia divitiarum suarum: *Bona sunt, pulchra sunt, delicioza sunt, dulcia sunt; sed una hora illa novissima quando venerit, cuncta relinquenda sunt. Nihil eorum hinc auferendum est. Restat vita et sola conscientia, restat post corpus animæ vita, et sola conscientia. Quæ, si erit (b), non jam vita, sed mors altera, pejorque dicenda est. Nihil enim pejus illa morte, ubi mors non moritur. Hoc ille quia inter suas delicias cogitabat, habens tanta bona venit ad Dominum. Dicebat enim sibi: Post ista tanta bona si habuero et vitam æternam, quid me felicius? Unde ergo sollicitus erat, interrogavit, et ait: *Magister bone, quid faciam, ut vitam æternam consequar?* Respondit ei Dominus primo: *Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi unus Deus (Matth. xix, 17)*. Hoc est dicere: Non te facit beatum, nisi unus Deus. Quæ habent divites, bona sunt enim; sed illa bona non faciunt bonos. Nam, si illa bona fecissent bonos, tanto esset quisque melior, quanto esset his abundantior. Cum vero videamus multos quanto copiosiores, tanto pejores, sine dubio alia sunt quærenda bona, quæ faciunt bonos. Ipsa enim sunt, quæ non possunt haberi a malis: justitia, pietas, temperantia, religio, charitas, Dei cultus, ipse postremo Deus. Ad illum bonum concurrere debemus. Illum, nisi his contemptis, non assequemur.*

IV. Ego vos palpem, quando Evangelium nec vos, nec nos palpat? Exhortor ergo Charitatem Vestram, fratres, sicut dicit Apostolus: *Tempus breve est. Reliquum est, inquit, ut, et qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et, qui flent, tanquam non flentes, et, qui gaudent, tanquam non gaudentes, et, qui emunt, tanquam non ementes, et, qui utuntur hoc mundo, tanquam non utentes (1 Cor. vii, 29-31)*. Dimiserunt ergo Apostoli tunc ea, quæ habebant, et ideo Petrus dixit:

(a) Et puto, Librarii lapsus pro: *examina verunt*.

(b) Omissum videtur: *ut. ita*.

Ecce nos dimisimus omnia. Quid dimisisti, Petro? Unam naviculam, et unam rete? Responderet mihi: Totum mundum dimisi, qui mihi nihil dimisi. Omnium paupertas, id est, omnium pauperum, parvas habet facultates, sed magnas habet cupiditates. Non attendit Deus, quid habeat, sed quid velit. Voluntas judicatur, quæ ab illo, qui non videtur, invisibiliter perscrutatur. Ergo omnia dimiserunt, et prorsus totum mundum dimiserunt, quia quidquid sperabant in hoc mundo amputaverunt, et eum, a quo factus est mundus, secuti sunt, ejus promissis crediderunt, et postea multi hoc fecerunt. Et mirum est, fratres mei, qui hoc fecit? Ipsi hoc fecerunt, qui Dominum occiderunt. Ibi in Jerusalem, cum Dominus ascendisset in cælum, et post decem dies misso Spiritu sancto impleret promissum, impleti Spiritu sancto Discipuli linguis omnium gentium locuti sunt (Act. 11). Tunc audientes multi Judæi, qui erant in Jerusalem, et expavescentes donum gratiæ Salvatoris, cum mirarentur, et stupentes ambigerent inter se, unde illud esset, acceperunt responsum ab Apostolis, quod ille hoc præstiterit Spiritu suo, quem ipsi occiderunt, et consilium salutis quaesierunt. Desperaverant enim et non arbitrabantur posse sibi donari tantum scelus, qui Dominum universæ creaturæ occiderunt. Et acceperunt consolationem ab Apostolis. Promissa venia, promissæ impunitate crediderunt, et omnia, quæ habebant, vendentes, pretia rerum suarum ad pedes Apostolorum posuerunt, quanto plus territi, tanto magis boni. Major timor extorsit delicias. Fecerunt hoc illi, qui Dominum occiderunt; fecerunt postea multi, et faciunt multi. Novimus, exempla conspicimus, in multis consolamur, in multis delectamur, quia verbum Dei non vacat in eis, qui fideliter audiunt. Sed aliqui non fecerunt, et veniente persecutione probati sunt? Quia utebantur mundo *Tanquam non utentes.* Non plebei solum, non quicumque opifices, non pauperes, non egeni, non mediocres, sed multi etiam magni divites, senatores, clarissimæ etiam fœminæ veniente persecutione omnibus suis renuntiaverunt, ut turrim perficerent, et simplicitate fortitudinis atque pietatis duplicem ac fallacem diabolum vincerent.

V. Exhortans ergo ad martyrium Dominus Christus omnibus dixit: *Sic, qui non renuntiat omnibus, quæ sunt ejus, non potest esse meus discipulus.* Interrogo ergo te, o anima christiana! Si tibi dicam, quod dictum est diviti: *Vade, vende et tu omnia tua, et habebis thesaurum in cælo, et veni, sequere Christum* (Matth. xix, 2), forte et tu tristis abscedes? Sic enim et ille juvenis tristis abscessit. Tamen ista verba non potest audire nisi Christianus. Numquid, quando lectum est Evangelium, potuisti tibi contra salutem tuam aures claudere? Audisti: *Qui non renuntiat omnibus, quæ sunt ejus, non potest esse discipulus.* Cogita apud te ipsum: Fidelis factus es, baptizatus es, credidisti. Facultates tuas non dimisisti, sed fidem tuam interrogo. Quomodo credidisti? Ecce venit periculum fidei. Dicitur tibi: Si persistis,

tollo, quod habes. Animum tuum interrogo. Si dicis in animo tuo: Tollat, quod habeo, fidem non dimitto! et tenes, et renuntiasti. Quia tenes, non teneris. Non est enim malum tenere. Teneri est malum: Sed deest persecutio, et non est, quomodo probes, quod Domino promisisti? Negotia quotidiana probant homines. Quid si enim aliquando, nescio, quis te ad falsum testimonium vocet, et sit potens, qui possit timeri pro tempore, et, si fuerit comminatus, pro tempore possit nocere, et persuadeat tibi dicere falsum testimonium? Non tibi dicit: Nega Christum: ad hoc te enim tu præparabas. Alio modo subrepsit duplex ille, ad quod non meditaberis, quod tibi non proponebas. Dic, inquit, falsum testimonium. Si non dixeris, faciam hoc, et illud. Minatur proscriptionem, minatur mortem. Ibi te proba, ibi te attende. Dicis falsum testimonium? Dimisisti Christum, quia ipse dixit: *Ego sum veritas* (Joan. xiv, 6). Falsum testimonium divisti, contra veritatem fecisti, ergo Christum dimisisti. Et quid tibi ille facturus erat minando proscriptionem? Inopem redditurum? Quid tibi deesset, cum quo Deus esset? Sed plus minabatur. Quid est ipsum plus? Occisurum te minabatur. Carnem. Numquid animam? Quid ille minabatur, attendis. Quid tu facias, non attendis? Ille carnem occidere comminatur. *Os autem, quod mentitur, occidit animam* (Sap. 1, 11). Duo estis, inimicus, et tu; tamen et ille homo, ut tu. Ambo corruptibiles secundum carnem, ambo immortales secundum animam, ambo pro tempore transituri, et in hæc terra hospites et peregrini. Minatur ille mortem, nesciens, utrum ante moriatur, quam impleat, quod minatur: sed tamen puta, quia et, quod minatur, impleat; discutio vos, videamus, quis sit tibi pejor inimicus, utrum ille, an tu. Profert ille machæram ad occidendam carnem tuam, profers tu falsam linguam ad trucidandam animam tuam. Quis gladius (a) percussit? Quis pejor occidit? Quis interior penetravit? Ille u que ad ossa, ille usque ad viscera, tu usque ad cor. Nihil tibi integrum dimisisti, quando cor tuum perdidisti. *Os, quod mentitur, occidit*, dixit, non carnem, sed *Animam*.

VI. Talia sunt quotidiana tentamenta hominum. Quando ventum fuerit ad iniquitatem, ut aut facias iniquitatem, aut patiaris ea, quæ voluerit Deus pati pro tempore, ibi jam attende duplicem illum, ibi jam attende sumptus turris illius. Sed cogitando de fide. Invoca eum, qui jussit. Adjuvet jussa sua in te, et reddet tibi promissa sua ex se. Quid enim nobis promittit Deus? Fratres mei! Quid dicam, ut desideremus illud? Quid dicam? Aurum est? Argentum est? Prædia sunt? Honores sunt? Quidquid novimus in terra, est? Vile est. *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* (1 Cor. ii, 9). Breviter dico, non promissa sua, sed se. Major est omnibus, qui fecit omnia. Pulchrior est omnibus, qui formavit

(a) Videtur excidisse: fortius.

omnia. Potentior est omnibus, qui virtutem delit omnibus. Quidquid ergo amamus in terra, in comparatione Dei nihil est. Parum est: Nihil est, quod amamus, et nos ipsi nihil sumus. Ipse amator in comparatione rei, quæ amanda est, vilescere sibi debet. Ipsa est illa charitas, quæ jubetur, *Ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente*. Sed adjunxit, et ait: *Diliges proximum tuum, tanquam te ipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ (Math. xxii, 37-40)*, ut, cum tu dilexeris Dominum, scias quia tunc te diligis, si diligis Dominum. Si vero Deum non diligis, nec te ipsum diligis. Cum ergo te didiceris diligere diligendo Deum, rape proximum ad Deum, ut simul fruaris bono, et tanto bono, quod Deus est.

VII. Modo spectavimus magnum certamen septem Fratrum et Matris illorum. Quale certamen, fratres mei, si noverunt mentes nostræ spectare? Comparete huic sancto spectaculo voluptates et delicias theatrorum. Ibi oculi inquinantur; hic corda mundantur. Hic laudabilis est spectator, si fuerit imitator; ibi autem et spectator turpis est, et imitator infamis. Denique amo Martyres, specto Martyres. Quando leguntur Passiones Martyrum, specto. Dic mihi: Talis sis, et laudasti. Tu specta Mimam, specta Pantomimum; dicam tibi: Talis sis, et noli irasci. Si autem dico tibi: Talis sis, et irasceris, faciunt te reum non verba mea, sed iracundia tua. Irascendo iudicas de te ipso. Ecce quod amas, quod esse formidas. Opportune de spectaculo sanctorum Machabæorum, quorum victoriæ memoriam hodie celebramus, de spectaculis theatricis admonenda visa est Charitas Vestra. O fratres Bullenses (a), circumquaque prope omnibus civitatibus vicinis vestri lascivia pietas obmutuit. Non erubescitis, quia apud vos solos remansit turpitudine venalis? An delectat vos, inter frumentum, vinum, oleum, animalia, pecora, et quæcumque in Romanis (b), vel nudinis venundantur, etiam turpitudinem enere, et vendere? Et fortassis ad talia commercia huc veniant peregrini, et dicitur: Quid queris? Mimos, Meretrices? Bullæ habes. Gloriam putatis? Nescio, an sit major infamia. Omnino, fratres mei, ex dolore dico, vicinitas aliarum civitatum condeinnat vos in conspectu hominum, et in iudicio Dei. Quisquis vult malum imitari, vos proponit. Ad Hipponem nostram, ubi jam talia pene defecerunt, turpes istæ Personæ de vestra Civitate ducuntur. Sed forte dicitis: Nos Carthagini similes sumus. Quomodo apud Carthaginem est plebs sancta et religiosa, sic tanta turba est in magna civitate, ut se excusent omnes de aliis. Pagani faciunt, Judæi faciunt: potest dici Carthagine. Hic, quicumque faciunt, Christiani faciunt, Cum ma-

gno dolore vobis hæc dicimus. Utinam aliquando vestra correctione vulnus cordis nostri sanetur! Dicimus Charitati Vestræ: Novimus in nomine Dei Civitatem et vestram, et vicinas vobis, quanta est hic multitudo, quantus populus. Potestis nisi noti (a) omnes ei, qui vobis dispensator est constitutus Verbi, et Sacramenti? Quis excusat ab hac turpitudine? Ecce Ludi sunt. Non eant Christiani, et videamus, si non tanta erit solitudo, ut sibi erubescat ipsa turpitudine. Videamus, si non ipsæ personæ turpes aut ad Dominum convertentur, et liberabuntur, aut, si in sua turpitudine permancunt, de ista Civitate migrabunt. Hoc vobis præstate vos, Christiani. Theatra nolite intrare.

VIII. Sed paucos vos video. Ecce veniet dies Passionis Christi, ecce veniet Pascha, et ista spatia multitudinem vestram non capient. Ergo ipsi hæc loca implebunt, qui modo Theatra implestis? Vel comparete loca, et contundite pectora? Dicitis fortasse: Bene vos ab istis abstinestis, qui Clerici estis, qui Episcopi estis, non autem nos Laici. Itaque vero hæc vox justa vobis videtur? Quid enim sumus nos, si peritis vos? Aliud est, quod sumus propter nos; aliud, quod sumus propter vos. Christiani sumus propter nos, Clerici et Episcopi non nisi propter vos. Apostolus non Clericis, non Episcopis et Presbyteris loquebatur, quando dicebat: *Vos autem estis membra Christi*. Plebibus dicebat, Fidelibus dicebat, Christianis dicebat: *Vos autem estis membra Christi*. Attendite, in quo corpore membra estis; attendite, sub quo capite in una corporis compage vivatis. Videte unum Spiritum, quem ab illo accepistis. Ipsa replico verba Apostoli: *Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis* (1 Cor. vi, 15)? Et Christiani nostri non solum diligunt, sed etiam instituunt meretrices? Non solum diligunt eas, quæ erant, sed instituunt eas, quæ non erant, quasi non et ipsæ animas habeant, quasi non et pro ipsis effusus est sanguis Christi, quasi non dictum sit: *Meretrices et Publicani præcedunt vos in regnum cælorum* (Math. xxi, 31)? Cum ergo debeamus ipsas lucrari, cum illis perire eligitur, et hoc a Christianis sit! Nolo dicere, et a Fidelibus. Catechumenus forte contemnit se. Catechumenus, inquit, sum. Catechumenus es? Catechumenus, Alia frons tua accepit Christi signum, et aliam tollis ad Theatrum? Ire vis? Muta frontem, et vade? Ergo frontem, quam non potes mutare, noli perdere? Nomen Dei super te invocatur, Christus super te invocatur, Deus super te invocatur, signum crucis Christi tibi in fronte depingitur, atque fingitur. Omnes exhortor, omnes alloquor. Videbitis, quam honestiores eritis in novitiis Domini nostri Jesu Christi.

IX. Audeo dicere: Vicinam civitatem vestram imitami? Vicinam civitatem Simittu (b) imitami? Nihil aliud vobis dico. Apertius vobis dico in nomine

(a) Bulla dicta Regis urbis Africæ inter Hipponem, et Carthaginem, Plin. L. V. c. 3. Ptolemæo Βουλλάγια, Augustino memorata L. VII. de Bapt. contra Donat. c. 24. et in Conc. Carthag. II, ar. 390 et III, an. 397, et in Notit. Provinc. et civit. Afr. a quibusdam Victori Vit. tributa T. I. Opp. Simittendi. et T. VIII. Bibl. PP. Lugd. Putatur hodie urbs dicta Beje inter Tunetum et Constantinam. Confer Baudrand Lexicon geogr. et Itiner. Antonini edit. Wesseling, p. 43.

(b) An excedit: foris?

(a) Fortasse supplendum: esse.

(b) Simittensæ oppidum Plinio. L. V. c. 4. Ptolemæo Simittensæ 6. mill. pass. a Bulla Regia. Inter Episcoporum Numma apud Vict. Vit. supra cit. occurrit Deuterius Simittensensis, et Florentius Seminentensis, quorum alterutrum huc pertinere arbitror. Confer Baluz. Collect. conc. in notis ad Collat. Carthag. et Baudrandi Lex. geogr. et Antonini Itiner. supra cit.

Domini Jesu Christi. Nemo ibi intrat in Theatrum. Nullus ibi turpis remansit. Legatus ibi voluit agere hujusmodi turpitudines. Nullus principalis, nullus plebeius intravit. Nullus Judæus intravit. Ipsi honesti non sunt? Illa Civitas non est? Illa Colonia non est tanto honestior, quanto ista rebus inerior? Hæc vobis non diceremus, si bona de vobis audiremus. Si autem tacuerimus, timeo, ne pariter judicemur. Voluit ergo Deus, fratres mei, ut transirem hac. Frater meus (a) tenuit me, jussit, rogavit, compulit, ut verbum vobis facerem. Unde facerem, nisi unde plus timeo? Unde facerem, nisi unde plus doleo? Nescitis me et nos omnes gravissimam rationem reddituros Deo de laudibus vestris (b)? Putatis, quod istæ laudes honorent nos? Onerant, non honorant. Valde gravis de illis laudibus ratio redditur. Valde timeo, ne dicat nobis Christus in judicio suo: Mali servi, laudes populi mei libenter accipiebatis, et mortem ipsorum eis tacebatis. Præstabit autem Dominus Deus noster, ut de cætero bona de vobis audiamus, et in illius miseratione consolemur de vestra correptione. Tanto enim erit majus gaudium, quanto magna modo tristitia.

SERMO XVIII.

In Natali Quadrati Martyris (a).

SYNOPSIS.

I. Triplex ambulantium ad Deum genus. II. Pauli exemplum ambulantiis propositum. III. Aliud perfectus viator, aliud perfectus peregrinator, in Exemplo S. Quadrati. IV. Justitiæ nunc saltem tantum dandum, quantum antea immunditiæ. V. Imo plus dandum justitiæ, quam immunditiæ. VI. Idque deposito omni respectu humano. VII. Et præcipue erga Paganos Christianis insultantes.

I. PRÆSTITIT Dominus Deus noster, cui gratias simul agimus, ut videremus vos, et videremur a vobis. Et si hoc est, unde *Impletum est gaudium os nostrum, et lingua nostra exultatione* (Psal. cxxv, 2), quia vidimus invicem in carne mortali, quale erit gaudium nostrum, quando ibi nos videbimus; ubi nihil de nobis invicem timeamus? Apostolus dicit: *Spe gaudentes* (Rom. xii, 12). Gaudium ergo nostrum, quod nunc est, in spe est, nondum in re. *Spes autem, quæ videtur, non est, ait spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem, quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus* (Rom. viii, 24, 25). Si autem peregrinantes comites ad invicem gaudent in via, quale gaudium consequentur in patria? In hac via Martyres certaverunt, et certando ambulaverunt, ambulando non hæserunt. Ambulant enim, qui amant. Non enim ad Deum passibus, sed affectibus curriunt.

(a) Loci Episcopus.

(b) Quibus Augustinum advenientem excepisse videtur.

(c) In Codice fol. 57. inscriptus: *sermo sancti Augustini ep. de emendatione vitæ, et profectu ad Deum, cum laude S. Quadrati Mart. Ex ipso ingressu patet, huic etiam Sermonem non Hippone, sed peregre habitum fuisse, ubi vero Quadrati Memoria posita fuerit, ego saltem dicere non possum. Sermonis meminit Possidius in *Indiculo Opp.* c. 9. qui Editioni post præcedentem inseri possit.*

Via ergo nostra ambulantes quærit (a). Tria sunt hominum genera, quæ odit Deus: Remanentem, retro redeuntem, aberrantem. Ab his tribus generibus malis Domino adjuvante vindicetur, et defendatur gressus noster. Jam vero, cum ambulantes sumus, alius tardius ambulat, alius celerius; ambo tamen ambulant. Excitandi sunt ergo remanentes, retro redeuntes revocandi sunt, errantes in viam ducendi, tardi exhortandi, celeres imitandi. Qui non proficit, remansit in via. Qui forte a meliore proposito declinat ad id, quod deterius reliquerat, reversus est retro. Qui fidem deserit, a via aberravit. Cum tardis sit nobis, sed a celerioribus ratio, cum ambulantiibus tamen.

II. Quis est, qui non proficit? Qui se putaverit esse sapientem, qui dixerit: Sufficit mihi, quod sum; qui non attendit eum, qui dixit: *Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu* (Philipp. iii, 13, 14). Currentem se dixit; sequentem se dixit. Non remansit, non retro respexit, absit ut erraverit, qui viam ipsam docebat, qui et tenebat, et ostendebat. Celeritatem autem ejus ut imitaremur, ait: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (1 Cor. iv, 6). Arbitramur ergo nos, fratres charissimi, in via vobiscum ambulare. Si tardi sumus, prævenite nos. Non invidemus, quærimus quos sequamur. Si autem nos existimatis celeriter ingredi, currite nobiscum. Unum est ad quod omnes festinamus, et qui tardius, et qui celerius ambulamus. Hoc ait ipse Apostolus. *Unum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.* Ordo verborum est: *Unum autem sequor.* Ut autem hoc diceret, supra quid dixit? *Fratres, ego me ipsum non arbitror apprehendisse* (Philipp. iii, 13). Ecce, qui non remanet, qui non se arbitratur apprehendisse. Ecce, qui non vult (b) peregrinari; ecce, qui non hæret in via, ecce, qui gaudebit in patria. *Ego, inquit, Quis ego? Qui plus omnibus illis laboravi* (1 Cor. xv, 40); Et tamen, ubi ait: *Plus omnibus illis laboravi*, non dixit: *Ego me non arbitror apprehendisse.* Bene ibi *Ego*, ubi humilitatis locus est, non elationis. *Ego, inquit, quantum ad me attinet, non me arbitror apprehendisse.* Hoc ipse. Ubi autem ait: *Plus omnibus illis laboravi*, sequitur: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Numquid Dei gratia non apprehendit? Merito ibi *Ego.* Non apprehendere enim nostræ infirmitatis est, apprehendere adjutorii est gratiæ divinæ, non infirmitatis humanæ. Quis ergo est, qui ostendat nobis? quis est, qui doceat nos? quis est, qui digne insinuet nobis, quomodo verum sit, quod tamen sine dubitatione verum est, non esse in nobis nostrum, nisi peccatum? Hoc noverit pietas, hoc in se accuset infirmitas, hoc sanari appetit charitas! *Non, quia*

(a) Sequens Sententia ad verbum legitur *Cod. Bibl. Palat. theol.* XIX. inter Sermones spurios ad *Frates in Ereno* Serm. 19 a Mauranis non edito. Itaque Sermo præsens motus fuit impostori, qui spurios illos consarcinavit.

(b) Exedit fortasse: *lente, aut: dno.*

jam acceperim, ait, aut jam perfectus sim (Philipp. III, 12). Et tunc subiecit: Fratres, ego me ipsum non arbitror apprehendisse, et cum exhortaretur ad currendum, et, Ad ea, quæ ante sunt, cor extendendum, Quotquot autem perfecti, ait, hoc sapiamus (Philipp. III, 15). Sapradixerat: Non quia jam acceperim, aut jam perfectus sim; et postea dicit: Quotquot autem perfecti, hoc sapiamus. Et ipsum tam magnum Apostolum dixerat esse imperfectum; modo jam plures perfectos invenit, et dicit: Quotquot autem perfecti, hoc sapiamus. Est ergo perfectio et perfectio.

III. Est perfectus viator, qui nondum perfectus est perventor. Perfectus viator bene accedit, bene ambulat, viam tenet, sed tamen viator, nondum apprehendit. Nam utique, si ambulat, et in via ambulat, alioque ambulat, et ad aliquid pervenire conatur. Quo ergo pervenire conabatur Apostolus, nondum apprehenderat. Et hortatur perfectos, ut sciant se nondum esse perfectos, scirent imperfectionem suam. Perfectio viatoris est, scire nondum se pervenisse ad id, quo tendit. Novit enim, quantum transgressus est, quantum illi remaneat. Sciamus ergo nos non esse perfectos, quotquot sumus perfecti, ne remaneamus imperfecti. Quid dicemus, fratres? Nonne perfectus Martyr Quadratus (a)? Quid quadrato perfectius? Patria sunt latera, undique æqualis est forma, quacumque verterit, statio est, non ruina. O nomen pulchrum demonstrans figuram, et indicans rem futuram. Jam Quadratus et antea vocabatur, et nondum coronabatur. Nondum in tentatione apparuerat, per quam esset ille quadratus, et tamen, quando vocabatur, prænuuntiabatur prædestinatus ante mundi constitutionem, et ut hoc vocaretur, hoc in illo compatitur, ut impleretur, et tamen ambulabat, et tamen adhuc in via erat, et quandiu erat in hoc corpore, totum timebatur, et ne remaneret, et ne retro rediret, et ne exorbitaret. Nunc vero cucurrit, viam finivit, in solido stetit, coedificatus est ab artifice arce dominicæ, quo in figura iussa est ædificari de lignis quadratis (Exod. XXVII, 1). Modo jam nullam tentationem timet. Audivit vocatorem, audivit illum et ille invocatorem, secutus est salvatorem, portat habitatorem (b). Contempsit mundum blandientem, vicit terrentem, evasit furentem. Magna est, fratres, Martyrum gloria, prima in Ecclesia. Quæcumque sunt alie, sequentes sunt. Non enim frustra dictum est quibusdam: *Nondum usque quæ sanguinem adversus peccatum certastis (Hebr. XII, 4)*. Quando tolerat, quando sustinet mundum sævientem, qui spernere non potest blandientem?

IV. Ait idem Apostolus: *Humanum dico propter*

(a) S. Quadrati Memoria, verba sunt God. Henschenii Act. SS. T. VI. Maii ad diem 26. p. 369. post Usurdam Adonem, Nolkerum, aliosque recentiores ita inserta est Martyrologio Romano: In Africa S. Quadrati Martyris, in cuius solemnitate S. Augustinus sermonem habuit. Adit huiusmodi ejus sermonis mentionem fieri in Indiculo Possidii. Etiam hic prodeat aliquando! Et in impletum optimi Senis votum.

(b) A Grecis acceptum, quibus varii Sancti, Πικύε Θεοφόροι, Χριστοφόροι. Vide Cotelierii notas ad Epist. S. Iquittii martyris.

*infirmiorem carnis vestræ, Sicut exhibuistis membra vestra deservire immunditiæ ad iniquitatem, sic nunc exhibete membra vestra deservire justitiæ in sanctificationem (Rom. VI, 19). Magnum est valde, quod videtur hortatus. Metatur se unusquisque in his verbis Apostoli. Non adulatorie palpat se, appondat se, et dicat sibi verum. Quid a me expectat audire? Ipse sibi dicat. Ego disposui speculam proponere, ubi se quisque attendat. Non sum ego speculi fulgor, qui faciem suam intuenti renuntiet. Facies enim illas dico nudo, quas habemus iatus. Ipsas per aurem convenire possum, videre non possum. Speculum sane propono. Attendat se unusquisque, et renuntiet sibi. Ipsa verba Apostoli, quas commemoravi, indicem speculi accipite. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut exhibuistis membra vestra deservire immunditiæ ad iniquitatem, sic nunc exhibete membra vestra deservire justitiæ in sanctificationem.* Quid est Sic? Sicut illud, ita et istud. Quando exhibebas membra tua arma iniquitatis peccato ad immunditiam, delectabatur te? Interrogo. Attende, responde. Delectabatur te? Audio respondentem, etiam tacentem. Non enim faceres, nisi delectaret. Sicut ergo exhibuisti membra tua deservire immunditiæ ad iniquitatem, et cum delectatione ista fecisti, ita delectet te aliquando iustitia. Nolo, timere facias, dicit tibi Deus. Numquid enim illud timore faciebas? Sic, inquit, sic. Sicut exhibuistis membra vestra deservire immunditiæ ad iniquitatem, sic nunc exhibete membra vestra deservire justitiæ ad sanctificationem. Ad iustitiam timore compelleris, ad immunditiam amore currebas. Quid pulchrius sapientia? Rogo vos. Digna est vel sic amari, quomodo amata est immunditia. Quando currebas ad immunditiam, prohibebaris, et ibas. Patrem offendebas, et currebas. Paratus eras exheredari, et ab illius pravitatem non separari. Quid dicturus es? Hoc a te exigit iustitia, quod de te habuit immunditia. Audistis Evangelium: *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium (Matth. X, 34)*. Dixit se separatorem filios a parentibus. Ergo attende illam machæram. Forte vis Deo servire, et pater prohibet? Quando immunditiam diligebas, etiam patre prohibente currebas. Modo te prohibet iustitia amatorem suum. Invenisti et hic patrem prohibentem. Exere libertatem tuam, qui exeruisti tunc cupiditatem tuam. Paratus eras tunc exheredari, et ab illius immunditiæ pravitatem non separari. Paratus esto exheredari, et a iustitiæ pulchritudine non separari. Magnum est, sed iustum est. Quis est, qui audeat dicere: Sed plus debuit amari immunditia quam iustitia? Interim iustitia gradum tibi facit. Certe, inquit, dissimilis sum; certo plurimum distat inter illius immunditiæ tenebras, et lucem meam, inter illam pravitatem et pulchritudinem meam, inter illius decus et decus meum. Certo plurimum distat. Interim gradum pono. Sic volo. Nam plus debeo, plus omnino debeo. Quantum disto, tantum debeo. Sed *Humanum dico*, humanum differo, quare divinum differo? *Humanum dico propter**

infirmiorem carnis vestrae. Ideo Sic; quia parco ad hanc infirmitati. Ideo Sicut exhibuitis membra vestra deservire immunditiae ad iniquitatem, sic nunc plus quidem debetis, sed saltem sic ambulate, ad hoc pervenite, sed et hinc transite. Interim Humanum dico, sed sicut illud, ita et hoc.

V. Numquid Quadratus sic? Non plane sic, sed plus, et digne plus. Attendite enim illas immunditias, et videte, quid de vobis plus exigit pietas et charitas, et iustitiae pulchritudo, et sanctificationis dulcedo. Quid de vobis plus exigit, attendite. Amator immunditiae facta sua mala sciri non vult; timet, ne inde damnetur, timet inde carcerem, timet iudicem, timet carnificem. Uxoris alienae pudicitiam appetit, maritum fallit, tenebras quaerit, conscium perhorrescit, iudicem metuit, timet sciri, quia timet inde panis. Jam vero illud, quod sibi exigit plus pulchritudo iustitiae quod interim distulit Apostolos, cum diceret: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrae*, audi hoc a Domino: *Quod dico vobis in tenebris, hoc est, in occulto: Dicite in luce, et quod in aure auditis, super tecta praedicate* (Matth. x, 27). Numquid praedicat super tectum adulter flagitium suum? Sed quare ille non solum non praedicat super tectum, sed quaerit occultari tecto? Quare hoc ille? Quia tunc (a) usque potuit amor immunditiae; timet enim detegi, timet paniri. Illi vero amatores illius invisibilis pulchritudinis, amatores illius decoris, ubi est ille *Speciosus forma prae filiis hominum* (Psal. xlii, 5), amatores ergo illius pulchritudinis unde non timent praedicare super tecta, quod in aure audierunt? Quare, unde timeat ille, ne cognoscatur et puniatur; quare, unde iste non timeat. Ipse Dominus secutus adjuvit. Cum enim dixisset: *Quae dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure auditis, super tecta praedicate. Nolite, inquit, timere eos, qui corpus occidunt* (Matth. x, 28). *Ut, quae auditis in tenebris, in lumine dicatis; ut, quod in aure auditis, super tecta praedicetis: Nolite timere eos, qui corpus occidunt. Timeat adulter eos, qui corpus occidunt. Cum enim adulter ille perdiderit corpus, voluptatum perdit officinam. Ille timeat perdere corpus, qui vivit ex corpore. Totum enim, quod concupiscit, per corpus operatur; ideo in illo voluptas (b) non sufficit, inardescit cupiditate, quoad usque perveniat ad corporis immundissimam voluptatem. Tu autem, Homo Dei! si habes oculos cordis, unde videas pulchritudinem charitatis, unde videas pulchritudinem pietatis; si habes oculos cordis, vide, unde fruaris amata tua. Ut enim ea fruaris, non membra corporis quaeris. Timeat perimi corpus amator sordidae voluptatis, sed Pax in terra in hominibus bonae voluntatis* (Luc. ii, 14)!

VI. Quam longe es ab hoc amore, o Christiane! Utinam usque ad illum humanum pervenias, et cum delectatione bene facias, sicut ante cum delectatione

(a) Fortasse: *huc*.

(b) Pulcem: *voluntas*.

peccabas. Si enim cum delectatione bene facis, si cum delectatione in Christum credis, si cum delectatione sapientia ejus pro tua capacitate perfruaris, si cum delectatione praecipuum audis et facis, cepit in te esse illud *Humanum propter infirmitatem tuam*. Jam coepisti habere bonum datum, sed necdum implesti Quadratum. Sed sicut dixi, si pervenisti, accede; adhuc via est. Noli remanere. Est adhuc, quod facias. Noli timere, et abscondere facta tua bona tremendo. Reprehensores, exagitatores quid tibi dicunt? Magnus tu Apostolus! de caelo tibi pendunt pedes. Unde venis? Et times dicere: De Ecclesia; ne dicatur tibi: Non te pudet, Barbate, ire, quo eunt viduae, et aniculae? Ne audias, times dicere: In Ecclesia sui. Quomodo ferres persecutorem, qui horrescis insultatorem? Et certe tempus est pacis; illi erubescere debuerunt. Erubescunt tam multi, qui accesserunt, et non erubescunt tam pauci, qui remanserunt. Et hi accesserunt, quo? Illi autem remanserunt, ubi? Accesserunt hi ad lucem pacis; remanserunt illi in tenebris confusionis. Non erubescitis glorianda erubescere? Non erubescunt illi pudenda, et vos erubescitis glorianda? Et ubi est, quod audistis: *Accedite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescunt* (Psal. xxxiii, 6).

VII. Haec dixi, fratres mei, quoniam scio, et plurimum doleo, timeri linguas paucorum paganorum non saevientium, sed tantum insultantium, et teneri animos credere volentium, cum non acquiescunt in exhortationibus Christianorum. Et quid plura? Aut quid ego dicturus sum? Vides exagitari, nescio, quem paganum, ne fiat Christianus, et tu Christianus taces, pro magno habes, quia tibi parcat, id est, quia tibi non insultat. Quando illum deterret, dicis in corde tuo: Deo gratias! Nihil mihi dixit. Fugis non carne, sed mente. Ibi stas, et fugis. Times, ne in te lingua maledica convertatur, et non subvenis ei, quem debes Christo lucrifacere. Non subvenis, taces, ut dixi, non carne, sed mente fugis, mercenarius es, vides lupum venientem, et fugis (Jaan. x, 12) Et quid plus ego dicturus sum? Modo audivimus omnes. Dominus terreat. Qui amandus est, ipse metuendus. *Qui me, inquit, confessus fuerit coram hominibus.* (Et videte, quando ista dicebat? Quando mundus non credebat, sed fremebat). *Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundam eum coram Patre meo, qui in caelis est. Qui autem me confessus fuerit coram hominibus, confitebor illum et ego coram Patre meo, qui in caelis est* (Matth. x, 32, 33). Vis negari a Christo, an vis confiteri a Christo? Longe habebis insultatorem, quando tui Christum inveneris negatorem. Veniet, quod pollicetur. Qui tanta exhibuit, de solo die iudicii fallax invenietur? Absit. Habebant illi perfidiam suam, imo vero et ipsi careant perfidia sua, sed proponite vos illis ad confessionem imitandos, non ad silentium superandos. Illi enim, si invenerint Christianos fortiores infirmorum defensores assertione fidei, libertate confitendi, prudentia docendi, charitate instruendi, silebunt, credite. Quod enim dicant,

non habent. Vox inanis est. *Cymbalum tinniens* (1 Cor. xiii, 1), quod destitit in templis ipsorum, remansit in ore ipsorum.

SERMO XIX.

De verbis Apostoli 1 Cor. xii, vers. 31. Supereminentem vobis viam demonstro, etc. (a).

SYNOPSIS.

I. Charitas major omnibus donis, quæ etiam haberi possunt absque ea. II. Prophetia sine Charitate in Saül, et ejus Satellito. III. Prophetia sine Charitate in Caïpha. IV. Fides sine Charitate in dæmonibus. V. Charitatis mutuæ exemplum in membris corporis humani. VI. In membris dignitas diversa, sed magis respicienda sanitas. VII. Donatistarum, membra ægra, præcisi. VIII. Damnatio Crispini, et anterior Donatistarum in causa Cæciliani et Majorini. IX. Ab Ecclesia præcisi patet reditus. X. Ecclesia toto orbe diffusa catholica est, vera est. XI. Donum linguarum primis credentibus datum significabat, Ecclesiam futuram *πᾶντόγνωστον*. XII. Hortatur Donatistas ad reditum.

I. Bonum est loqui de Charitate eis, qui diligunt eam, qua bene diligitur, quidquid diligitur. Est enim secundum Apostolum in Charitate supereminentissima via. Modo legebatur. Audivimus. Supereminentem, inquit, vobis viam demonstro (1 Cor. xii, 31). Deinde narravit multa dona, et ea quidem præclara, nec parvi facienda; nihil tamen ea dixit prodesse hominibus, qui non habuerint Charitatem. In quibus donis commemoravit: Linguis loqui hominum et Angelorum, habere omnem Prophetiam, omnem scientiam, omnem fidem, ita ut montes transferat, distribuere omnia sua pauperibus, tradere corpus suum, ut ardeat (1 Cor. xiii, 1-3). Hæc omnia magna atque divina sunt; sed si in fundamento Charitatis collocentur, et de radice Charitatis exurgant. Fuisse autem ex his donis multa in multis, qui non habuerunt Charitatem, non auderemus dicere, nisi doceremur exemplis non quorumlibet hominum, et undecumque peccatorum, sed de ipsis sanctis Scripturis, quibus quisquis non habuerit fidem, non potest habere Charitatem. Sed inter præcipua, quæ dicta sunt, magnum ibi apparet vel Prophetia, vel Fides. Quid ergo de cæteris? Si Prophetiam quisquis habens nihil ei prodest, si non habuerit Charitatem, et Fidem quisquis habens non potest pervenire ad regnum Dei, nisi habuerit Charitatem, quid de cæteris loquamur? Vel linguis loqui, quid est ad Prophetiam, et Fidem? Vel distribuere omnia sua pauperibus, quid est ad Prophetiam, et tradere corpus suum, ut ardeat? Plerumque hoc faciunt temerarii præcipientes. Ergo illa ibi duo magna sunt, de quibus vere miran-

dum est, si invenire potuerimus aliquem hominem habere Prophetiam, et non habere Charitatem, aut habere Fidem, et non habere Charitatem.

II. De Prophetia exemplum nobis dat Regnerum liber. Saül persecutor erat sancti David (1 Reg. xix). Cum eum persequeretur, et mitteret satellites, qui eum arriperent ad pœnas, illi, qui missi erant, ut adducerent David occidendum, invenerunt eum inter Prophetas, ubi erat et Samuel sanctus Annæ sterilis filius, quem concipiendum a Domino petierat, a Domino acceperat, et natum Domino dederat. Eo ergo tempore erat Samuel, quo tempore erat David, præstantissimus ille Prophetarum, nam ab ipso unctus est David. Cum itaque persecutionem a Saüle pateretur, confugit ad Samuel, sicut modo verbi gratia, qui forte foris aliquam persecutionem patitur, confugit ad Ecclesiam. Ergo eo confugerat, ubi erat non solus Samuel præstantissimus omnium Prophetarum, sed etiam multi cæteri Prophetæ. Inter illos, cum essent prophetantes, venerunt missi a Saüle, qui eum, sicut dixi, ad mortem arriperent. Insiluit in illos Spiritus Dei, et cœperunt prophetare, qui venerant hominem sanctum et justum Dei ad gladium adducere, et evoere de medio Prophetarum. Repente impleti Spiritu Dei Prophetæ facti sunt. Fuerit hoc fortasse istorum innocentia; non enim sponte ad illum arripiendum venerant, sed a Rege suo missi erant. Et forte venerant quidem ad eum locum, ubi erat David, sed non erant facturi, quod jusserat Saül. Forte et ipsi remansuri erant. Nam et hodie contingunt hæc. Mittitur aliquando apparitor a magna Potestate rapere aliquem de Ecclesia. Non audet facere contra Deum, et ne et ipse incurrat gladium, remanet ibi, ubi missus erat, ut raperet. Dixerit ergo aliquis admirans, quod Prophetæ isti repente facti sunt, quia innocentes fuerunt, testimonium illis innocentie ipsa Prophetia perhibuit. Venerunt missi, sed facturi non erant, quod jusserat malus ille. Credamus hoc de istis. Missi sunt alii. Et in ipsos insiluit Spiritus Dei, et ipsi prophetare cœperunt. Et hos cum illis innocentie merito numeremus. Missi sunt tertii. Hoc et ipsis factum est. Fuerunt omnes innocentes. Cum tardarent, et non fieret, quod Saül præceperat, venit et ipse. Numquid et ipse innocens? Numquid et ipse missus ab aliqua potestate, et non perversus propria voluntate? Et in illo (a) tamen insiluit Spiritus Dei, et prophetare cœpit. Ecce Saül prophetat habens Prophetiam, sed non habens Charitatem. Factum est Vas quoddam, quod ab Spiritu tangeretur, non quod ab Spiritu mundaretur.

III. Tangit enim aliqua corda ad prophetandum Spiritus Dei, nec tamen mundat. Et si tangit, et non mundat, forte inquinatur ipse Spiritus? Divinæ enim substantiæ est, omnia contingere, nusquam inquinari. Nec miremini, si lux ista, quæ de cælo funditur, omnia ubique sparsa immunda contingit, nusquam de immundo fuscatur. Nec ista sola, quæ de cælo, sed

(a) Lego: illum, ut paulo ante: in ipsos.

(a) In Codice fol. 61. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. De Charitate*. Tractatus egregius præcipue directus contra schismatis Donatistas, cuius pars posterior historica est. Memorat Possidius in *Indiculis Opp. c. 9. De Charitate Tractatus duos*. Præsens Editioni inserendus post sermonem CLXII.

etiam illa, quæ de lucerna mittitur, contingit, quicumque duxeris lumen, et fortasse, quisquis per cloacam transeat, ipse, si tetigerit, polluitur; si autem fert lucernam, splendor lucernæ supra omnia transit, nusquam maculam contrahit. Si hoc potuit Deus donare corporalibus luminibus, ipse lumen verum, et æternum, et incommutabile potest alicubi coinquinari? Aut potest alicubi deesse lux Dei, de qua dictum est: *Atingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (1 Sap. viii, 1)*? Tangit ergo quod vult, et mundat quod vult. Non quodcumque tetigerit, mundat, sed, quod mundaverit, tangit. Saüllem itaque persecutorem Dei Spiritus non mundavit, sed tamen ad prophetandum tetigit. Caïphas princeps Sacerdotum Christi persecutor erat, et tamen Prophetiam locutus est, quando ait: *Rapedit ut unus homo moriatur, et non tota gens pereat (Joan. xi, 50)*. Socius Evangelista exposuit Prophetiam, et ait: *Hoc autem non a se dixit, sed, cum esset Pontifex, prophetavit (Ibid. 51)*. Prophetavit Caïphas, prophetavit Saül. Habebant Prophetiam, sed Charitatem non habebant. Numquid Charitatem habuit Caïphas, qui persequeretur Filium Dei, quem ad nos Charitas duxit? Numquid Charitatem habebat Saül, qui persequeretur eum, per cuius manum fuerat ab hostibus liberatus? Non solum invidus, sed et ingratus. Ergo probavimus posse esse in aliquo Prophetiam, et non esse Charitatem. Istis autem Prophetia prodesse non potest, secundum Apostolum. *Si Charitatem, inquit, non habeam, nihil sum (1 Cor. xiii, 2)*. Non ait: Nihil est Prophetia, aut nihil est Fides; sed nihil sum ego, si non habuero Charitatem. Habens magna nihil est, quamvis magna habeat, nihil est. Ipsa enim magna, quæ habet, non habet ad adiutorium, sed habet ad iudicium. Non magna habere magnum est, sed bene uti magnis magnum est. Non autem utitur bene, qui non habet Charitatem. Etenim non utitur bene aliqua re, nisi voluntas bona. Voluntas bona esse non potest, ubi Charitas non est.

IV. Quid de Fide? Invenimus aliquem habere et Fidem, et non habere Charitatem? Multi sunt, qui credunt, et non amant. Nec enumerandi sunt homines. Dæmones invenimus credidisse quod credimus, et non amare quod amamus. Nam, cum argueret apostolus Jacobus eos, qui sibi putabant sufficere, ut crederent, et nolebant bene vivere, quod non sit, nisi de Charitate; bona enim vita ad Charitatem pertinet, nec potest habens Charitatem male vivere, quia hoc ipsum bene vivere nihil est aliud, quam impleri Charitate. Cum ergo quidam iactarent se, quod credidissent in Deum, et nollent bene vivere, atque congruenter tantæ Fidei, quam perceperant, dæmonibus eos comparavit dicens: *Tu, inquit, dicis, quia unus est Deus. Bene credis; sed et dæmones credunt et contremiscunt (Jacob. ii, 19)*. Si ergo tantummodo credis, et non diligis, adhuc cum dæmonibus tibi commune est. Petrus dixit: *Tu es Filius Dei; et dictum est illi: Beatus es, Simon Bar-Jona, quia non revelavit tibi caro et sanguis, sed Pater meus, qui in cælis est (Matth.*

xvi, 16, 17). Invenimus et dæmones dixisse: *Quid nobis et tibi est, Fili Dei (Id. viii, 29)*? Filium Dei confitentur Apostoli, Filium Dei confitentur et dæmones. Confessio videtur par, dilectio dispar. Illi credunt, et amant, illi credunt et timent. Amor expectat præmium, timor pœnam. Ergo invenimus posse quemquam habere etiam Fidem, et non habere Charitatem. Nemo ergo se jactet de quocumque Ecclesiæ dono, si forte eminent in Ecclesia aliquo attributo sibi dono, sed videat utrum habeat Charitatem. Nam locutus est idem apostolus Paulus, et enumeravit multa dona Dei (1 Cor. xii), in membris Christi, quæ est Ecclesia, et ait dona propria quibusque Membris esse attributa, nec posse fieri ut omnes habeant unum donum. Nec quisquam tamen sine dono remanebit. Apostolus ait Prophetas, Doctores, Interpretatores, linguis locutores, habentes virtutes sanitarum, habentes adiutoria, gubernationes, genera linguarum. Dicta sunt hæc, et alia videmus in aliis, alia in aliis. Non ergo duleat aliquis, non sibi esse concessum quod videt alii concessum. Habeat Charitatem, non invidet habenti, et cum illo habet, quod non habet. Quidquid enim habuerit frater meus, si non invidero, et amavero, meum est. In me non habeo, sed in illo habeo. Non esset meum, si in uno corpore, et sub uno Capite non essemus.

V. Sinistra manus verbi gratia in corpore habet anulum, et dextra non habet. Numquid illa sine ornamento remansit? Respice singulas manus, et videbis unam habere, aliam non habere. Respice compagem corporis, cui hærent ambæ manus, et vide eam, quæ non habet, in illa habere, quæ habet. Oculi vident, quæ eatur; pedes eunt, quo oculi prospiciunt. Nec pedes possunt videre, nec oculi ambulare. Sed respondet tibi pes: Habeo et ego lumen, sed non in me, sed in oculo. Non enim oculus sibi videt, et mihi non videt. Dicunt et oculi: Et nos ambulamus, non in nobis, sed in pedibus. Non enim pedes se ipsos portant, et nos non portant. Singula ergo membra singulis et propriis officiis distributa peragunt, quod imperat animus. Omnia tamen in uno corpore constituta et unitatem tenentia nec arrogant sibi, quod altera membra habent, si forte illa membra non habent, nec putant esse a se alienum, quod in uno corpore similiter habent. Denique, fratres, si alicui membro corporis molestiarum aliquid accidat, quæ membra suum auxilium denegabunt? Quid tam extremum videtur in homine, quam pes? Et in ipso pede quid tam extremum, quam planta? Et in ipsa planta quid tam extremum, quam ipsa cutis, unde terra calcatur? Ita tamen hoc extremum universi corporis compage detinetur, ut, si in ipso loco spina calcetur, ad auxilium spinæ eruedæ omnia membra concurrant. Continuo complicantur poplites, curvatur spina, non illa, quæ hæsit, sed quæ totum dorsum continet, sedetur, ut spina eruatur; jam sedere, ut hoc fiat, totius corporis est. Quam exiguus locus in molestia est! Tantillus locus est, quantum spina pungere potuit, et tamen illius extremi, et exigui loci molestia a

toto corpore non relinquitur. Cætera membra nihil dolent, et in illo uno loco omnia dolent. Ipse inde Apostolus dedit Charitatis exemplum, exhortans nos, ut ita nos diligamus invicem, quemadmodum se in corpore diligunt membra. *Si patiat, inquit, unum membrum, compatiuntur et alia membra, et si glorificantur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos estis corpus Christi et membra (1 Cor. xii, 26).* Si se diligunt membra, quæ habent caput in terra, quomodo se debent membra diligere, quorum caput in cælo est. Certe nec ipsa se diligunt, si a suo capite deseruntur. Cum vero illud caput ita sit caput, et ita exaltatum sit, et ita in cælo ad dextram Patris collocatum, ut tamen laboret in terra, non in se, sed in membris suis, ita ut dicat in fine : *Esurivi, sitivi, hospes fui; quando ei dicitur: Quando te vidimus esurientem, et sitientem?* et tanquam respondeat: *Ego caput in cælo eram, sed in terra membra sitiebant, denique ait: Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, rursusque non facientibus: Cum uni ex minimis meis non fecistis, neque mihi fecistis (Matth. xxv, 35-45), huic capiti non nisi per Charitatem connectimur.*

VI. Sic enim, fratres, singula membra in officiis suis videmus agere opus proprium, ut oculus videat, non autem operetur; manus autem operetur, non tamen videat; auris audiat, nec videat, nec operetur; lingua loquatur, nec audiat, nec videat, et cum sint singula suis officiis distincta atque discreta, una tamen compage corporis colligata habent aliquid commune in omnibus: Officia diversa sunt, sanitas una est. Hoc est ergo in membris Christi Charitas, quod est in membris corporis sanitas. Meliori loco positus est oculus, in eminenti, et tanquam ad consilium in arce constitutus, unde prospiciat, unde videat, unde ostendat. Honor magnus in oculis, et loco, et sensu ardentiore, et agilitate, et vi quadam, quam cætera membra non habent. Proinde plerumque homines per oculos suos jurant, quam per quodlibet alterum membrum. Nemo alicui dixit: Sic te diligo quomodo aures meas, et est aurium sensus oculis suppar, et proximus. Quid de cæteris dicam? Quotidie dicunt homines: Sic te diligo tanquam oculos meos. Et Apostolus significans majorem in oculis habere (a) dilectionem, quam in cæteris membris, cum se dilectum ab Ecclesia Dei diceret, ait: *Testimonium enim vobis perhibeo, quia, si fieri posset, oculos vestros cruissetis, et dedissetis mihi (Galat. iv, 15).* Nihil ergo in corpore sublimius oculis et honoratius, et nihil in corpore extremius fortasse, quam digitus minimus pedis. Cum ita sint, expedit tamen in corpore digitum esse, et sanum esse, quam oculum esse, et in perturbatione lippire. Sanitas enim, quæ communis est omnibus membris, pretiosior est officiis singulorum. Ita vides in Ecclesia hominem parvum aliquod donum habentem, et tamen habentem Charitatem; alterum eminentem forte in Ecclesia aliquo majore dono, et tamen non habentem Charitatem. Ille sit extremus di-

(a) Melius: *haberi.*

gitus, ille sit oculus. Ille magis pertinet ad corporis compaginem (a), qui potuit obtinere sanitatem. Denique molestum est corpori cætero, quidquid ægrotarit in corpore, et datur quidem ab omnibus membris opera, ut sanetur, quod ægrotum est, et plerumque sanatur. Si autem sanatum non fuerit, et tantam putredinem conceperit, quæ sanari non possit, ita consulitur omnibus membris, ut de corporis compage perdat.

VII. Fuerit ergo, nescio quis, Donatus, quasi oculus in corpore, fuerit; ita non scimus, qualis fuerit, sed prorsus talis fuerit, qualis dicitur, quid illi profuit excellentia honoris et gloriæ? Tenere non potuit sanitatem, quia non habuit Charitatem. Denique isti isti putrefacti sunt, ut necessario præciderentur, et quod se habere aliquos dicunt, vermes putredinis sunt. Præcisi vermes sunt, nec sanitatem possunt admittere. Etenim tandiu membrum admittit sanitatem, quandiu est de corpore non præcisum. De cæteris enim sanis manat sanitas ad vulneris locum; cum autem fuerit præcisum membrum, ubi vulnus est, qua, et unde ad illud sanitas veniat, non invenitur. Ideo et sarmentis præcisis comparantur, et concurrunt cum apostolica lectione evangelica lectio. Et ibi enim Dominus, ut maneamus in illo, non nobis maxime commendavit nisi Charitatem: *Ego sum, inquit, vitis, vos estis sarmenta, Pater meus est agricola. Sarmentum omne, quod in me dat fructum, purgat illud, ut magis fructum afferat; quod autem in me non dat fructum, præcidet illud (Joan. xv, 1, 2).* Fructus de ipsa Charitate, quia non venit fructus nisi de radice. Dicit autem Apostolus: *Ut in Charitate radicati et fundati (Ephes. iii, 17).* Ibi est ergo radix, unde omnis fructus exurgit. Qui cepit dissentire a radice, quamvis videatur aliquantum manere, aut præcisus est latenter, aut aperte etiam præcidendus; fructum enim afferre nullo pacto potest. Illi erant aliquando in unitate. Præcisi sunt. Unde præcisi sunt? Ab unitate. Sed vos estis, inquit, præcisi. Quid facimus? Ego dico: Vos estis præcisi. Vos dicitis: Vos estis præcisi. Judicet Deus. Distulimus itaque quæstionem, et ad iudicium Dei misimus? Non plane. In multis rebus facimus hoc, ubi nondum apparet sententia Dei. Ubi autem apparet, utamur, non differamus. Scripturam profero, et video, quis unde præcisus sit. Si enim Scriptura testimonium perhibuit Parti Donati, alicui Ecclesiæ in terrarum aliqua parte constitutæ, sicut in parte Africæ constituta est Pars Donati, dicant nos præcisos, et dicant se esse radicatos. Si autem Scriptura testimonium non perhibet nisi Ecclesiæ, toto orbe diffusæ, quid quærimus litis nostræ iudicem hominem? Deum habemus. Nondum præsidet in iudicio, jam præsidet in Evangelio.

VIII. Judicatus est modo Crispinus hæreticus (b). Sed quid ait? Numquid evangelica sententia superatus sum? Inde se asserens victum non esse, quia

(a) Pro *compagem*, ut Ovid. Cels. Seneca. Plin. etc.

(b) Anno 401. Vide Augustini *Vitæ* L. V. c. 11. T. XI. edit. Maur. col. 239. ipsamque Augustinum variis locis.

Proconsul contra illum judicavit, non Christus. Si ergo iudicium hominis parvi pendit, quare a Proconsule ad Imperatorem appellavit? Ipsius Proconsulis iudicium ipse flagitavit, ipse dixit: Audi me. Non sum hæreticus. Cujus iudicium flagitasti ejus iudicium displicet tibi? Quare? Quia contra te judicavit? Si pro te judicaret, bene judicaret. Quia contra te judicavit, male judicavit. Antequam judicaret, bonus iudex erat, cui dixisti: Non sum hæreticus. Audi me. Sed judicavit Proconsul, inquit, secundum leges Imperatorum, non secundum leges Evangelii. Ita fecerit, secundum leges Imperatorum Proconsul iudicaverit. Si ergo male contra te iudicant Imperatores, quare a Proconsule ad eorum iudicium provocasti? Jam erant leges Imperatorum contra te, an nondum erant? Si nondum erant, non secundum ipsas Proconsul iudicavit. Si jam erant, numquid pro te Imperatores contra leges suas iudicaturi sunt? Deinde quæro abs te: Ipsæ leges Imperatorum quæ sunt contra te? Quid factum est? doce me! Manifestum est enim, et non negatur, multas Imperatorum leges esse adversus ipsos. Unde hoc contigit? Unde hoc factum est? Nos forte persecuti sumus, et multa mala Imperatoribus de vobis diximus? Ille quidem dicunt his, quos miseros decipiunt imperitos. Causam enim, quemadmodum illo tempore gesta est, penitus occultant eis, quos decipere volunt. Sed, quantumlibet occultent, eruitur, patescit, publicatur, in notitiam profertur etiam invidiosorum, et recusantium. Claudentes oculos, ac nolentes lucem videre ipsa lux feriat. Non eis liceat dissimulare manifesta! Non eis liceat averti a patentibus! Non eis liceat aperta operire! Urgeam eos manifesta veritate. Vos Imperatoris iudicium flagitastis. Mentimini! inquit. Extant chartæ publicæ (a). Ipsi Donatistæ de Parte Majorini, qui prior ordinatus est, contra Cæcilianum adierunt Proconsulem tunc Anullinum (b), et detulerunt libellos accusatorios de nomine Cæciliani, et in aluta (c) signatos, dicentes, sed adversus Cæcilianum crimina (d) quæ illo libello scripsissent, et rogantes, ut ipsam accusationem eorum mitteret ad comitatum (e) Imperatori. Extat relatio Anullini Proconsulis scribentis ad Imperatorem Constantinum: quod homines de Parte Majorini venerint ad illum cum libellis de accusatione Cæciliani, rogantes ut eosdem libellos mitteret Imperatori, et se dicit fecisse, quod illi rogaverunt. Scripsit Imperator ad Melchadem (f) epi-

scopum et Marcum, transferens ad illos causam ecclesiasticam, et removens a se. In eisdem litteris scribit Imperator: misisse se chartas missas ab Anullino, et in ipsis litteris ignorat (a), quæ illæ chartæ sint, sed in relatione Anullini cognoscitur, quæ hodie publicis codicibus continentur. Deinde scribit idem Constantinus ad Anullinum, ut partes Romam dirigat ad episcopale iudicium. Refert etiam Anullinus in extremo: misisse se partes. Vos ergo istis ad Imperatorem, vos causam Ecclesiæ ad humanam potestatem detulistis. Ille melior, quam vos. Vos enim ad Imperatorem deferrebat, ille ad Episcopos. Dicta est causa in episcopali iudicio illis primo accusantibus. Prolata est sententia pro Cæciliano. Illi non contenti iudicio ecclesiastico murmurare cœperunt, rursus eundem Imperatorem adierunt, post episcopale iudicium quærentes imperiale iudicium. Dedit alterum ecclesiasticum apud Arelatum (b). Ab ipso etiam iudicio illi ad ipsum Imperatorem appellerunt. Victus importunitate eorum voluit et ipse causam suscipere, atque cognoscere. Suscepit, cognovit, Cæcilianum innocentissimum iudicavit, etiam omnes iussiones Imperatorum contra illos. Quid mirum? Cujus iudicium flagitasti, ejus sententiam recusare aude? Quare ad illum voluisti deferre iudicium? Habebas Ecclesiam in Africa, non habebas in toto orbe terrarum? Sed quo ibant, unde se jam ipsi præciderant? Illi jam in Ecclesia non hærebant, sed Imperator ibi hærebat, ad quem iudicium referebatur. Proinde ille mansuetissime Episcopos voluit iudicare, et illis postea cessit, ut etiam ipse judicaret. Inde sunt leges adversus vos; videte, si non contra vos. Primo vos ipsi fuistis, vos primi accusatores, vos extremi appellatores, vos novissimi murmuratores. Numquid tamen, inquit, ex Evangelio superatus sum? Ex eo iudicio superatus es, quod tu ipse delegisti.

IX. Sed non recusamus evangelicam sententiam. Plane, etsi non diceret, nos legeremus, nos erueremus, nos ostenderemus. Recitetur Evangelium? Videamus, ubi esse dicit Ecclesiam Dominus Jesus Christus. Illi certe et aures nostræ, et corda patere debent. Ipsum audiamus. Dicat nobis, Ecclesia ubi sit. Si in Africa esse dixerit Ecclesiam suam, omnes conflueamus in Partem Donati. Si in tota terrarum orbe dixerit Ecclesiam suam, redeant ad corpus membra præcisa, non enim sic fracti sunt rami, ut denuo inseri non possint. Habes apostolum Paulum dicentem. Sed dicis: Fracti sunt rami, ut ego inseram. Bene. Propter incredulitatem fracti sunt; tu autem fide stas. Noli alium sapere, sed time. Nam, si Deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcat (Rom. xi, 19-21). Fracti enim erant Judæi, tanquam rami naturales, et insertæ erant Gentes, tanquam oleaster in olivam. Ex his insertis ramis, et ex hoc inserto oleastro omnes sumus participes olivæ. Sed, sicut minutus erat Apostolus superbientibus ramis oleastri,

(a) Anterioris videlicet causæ sub Constantino M. inter Majorinam et Cæcilianum. Vide *Epist. Cleri Hippon.* inter Augustinianas LXXXVIII. edit. *Mar.* T. II. col. 213. psuavique S. Patrem non uno loco.

(b) Anullinum scribunt Mauriani, et rectius fortasse, quamvis in Aut. Pagii *Lisert. Hypat.* ad an. Chr. 100. P. *Corn. Anullinum*, ad an. vero 216. scx. *Corn. Anullinum* habeamus Coss.

(c) Tenuior pellicula, membrana instar, ut videtur, qua obvolvuntur Libelli supplices. Occurrit etiam in *Epistola Cleri supra* cit.

(d) Videtur omissum: habere.

(e) Id est, ad *Palatium*. Ad *Ducang. Gloss.* h. v.

(f) Melchadem, Miliadem Pont. Rom. Quis vero *Marcus* additus? An ille qui deinceps a *Melchade* secundum Pontificatum gessit? An unus et tribus Episcopis Gallicis iudicis illi adjunctis?

(a) Putem: ignoratur; et paulo post: *constituitur*.

(b) Anno 311. altero post damnationem Romanam.

tales isti facti sunt superbiendo, ut cum illis naturalibus ante amputatis, et ipsi superbia præcidi mererentur. Sed quid ait Apostolus? *Et illi, inquit, si non permanserint in infidelitate, inserentur (Rom. xi. 23)*, et tu, si non permanseris in fide, excideris. Nemo ergo in vite superbiat, nemo præter vitem desperet. Si superbis in vite, observa, ne præcideris. Si præter vitem positi sunt, non desperent, audeant inseri. Non enim manu sua inserendi sunt. Ait enim: *Potens est Deus iterum inserere illos (Ibid.)*. Non dicant: Unde fieri potest, res præcisa, ramus fractus ut denuo inseratur? Recte dicis fieri non posse, si interroges humanam facultatem, non, si interroges divinam majestatem. Quid enim? Quod jam factum est a Domino, facere potest aliquis agricolarum? Oleastrum tulit, et in olivam inseruit, et oleaster in olivam insertus non baccas amaras, sed olivam dedit. Faciat hoc modo aliquis; inserat oleastrum in olivam, videbit nihil procedere, nisi baccas oleastri. Potens ergo fuit Deus non olivam in oleastro, sed oleastrum inserere in oliva, et oleastrum facere participem pinguedinis olivæ, ut exuta amaritudine pinguedine iudueretur, et non erit potens te præcisum per superbiam inserere per humilitatem? Bene, inquit, hortaris me, sed prius meo ostende præcisum, ne forte te ipsum hortari debeas, ut ad me venias, non me, ut in te inserar. Audeo dicere: Audi me, et tamen timeo dicere: Audi me. Timeo enim, ne contemnat hominem. Ino hortor, ut contemnat hominem. Si enim contemneret hominem, non esset de Parte Donati. Homo enim fuit Donatus. Ergo, si nostra verba dicimus, contemnamur; si Christi verba dicimus, ille audiatur, qui non gratis auditur, et non gratis contemnitur. Auditur enim ad prænitium, non auditur ad supplicium. Ipsum audiamus. Ipse Dominus dicat nobis.

X. Ecclesiam innumerabilibus locis ostendit, sed tamen commemorem unum aliquod. Post resurrectionem, nostis, fratres, ostendit se Discipulis suis, cicatrices demonstravit, palpandum præbuit, non solum videndum. Illi autem tenentes, et palpantes, et agnoscentes, adhuc tamen præ gaudio hæsitabant, sicut Evangelium nos docet, cui oportet credere, cui nefas est non credere. Dominus autem adhuc hæsitantibus præ gaudio, et dubitantibus intulit firmitatem de Scripturis, et ait: *Hæc dicebam vobis, cum adhuc essem vobiscum, quia oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege, et Prophetis, et Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, et dixit eis: Quia sic oportebat Christum pati, et resurgere tertia die, et prædicari in nomine ejus penitentiam, et remissionem peccatorum per omnes gentes incipientibus ab Jerusalem (Luc. xxiv. 44 47)* Ibi tu non es. Ibi ego sum. Quid expectas hominem, qui de te judicat de tribunali? Audi Christum de Evangelio. *Per omnes gentes, inquit, incipientibus ab Jerusalem*. Tu ibi es? Communicas omnibus gentibus? Communicas ei Ecclesiæ, quæ diffusa est per omnes gentes incipiens ab Jerusalem? Si communicas, ibi es, in vite es, præcisus non es. Ipsa est enim vitis, quæ crevit, et

implevit totum orbem terrarum, corpus Christi, Ecclesia Christi, cujus caput in caelo. Si autem non communicas, nisi Afris, et de Africa, quo potueris, clanculo mittis, qui consolentur peregrinos, non te invenis in Parte remansisse, a Toto præcisum esse? Quid dixisti in judicio Proconsulis? Catholicus sum. Vox est ipsius. De Gestis recitatur. Catholicus Totum tene. *Holon (a) enim Totum est, et inde appellata est Ecclesia catholica, quia per Totum est. Numquid Cætamericæ dicta est, et non Catholica? Meros enim pars est, Holon totum est. De Græco verbo dicta est Catholica, secundum totum. Ergo communicas Universo? Non, inquit. Ergo in parte es, quomodo Catholicus es? Multum interest inter Totum, et Partem. Unde accipit nomen Catholica? Tu enim accepisti nomen de Parte Donati, Catholica nomen accepit ab universo orbe terrarum. Sed nos dicimus in universo esse, et Deus forte non dicit? Evangelium commemoravi, ex Evangelio recitavi. *Per omnes gentes, inquit, incipientibus ab Jerusalem*. Non inde venit ad Africam? Si enim cœpit ab Jerusalem, implendo omnia venit ad te, non siccando. Quis est, qui dicat: Ductus est rivus de fonte, ut veniret ad me, siccavit (b) in via, et pervenit ad me? Si in via siccavit, ad te qua pervenit? Utiq; implendo omnia pervenit ad te. Ingrate rive, quare fontem blasphemias? Nisi manaret, non implereris. Sed timeo, ne tu siccaveris. Etenim omnis rivus a fonte præcisus siccet, necesse est. De siccitate aspera loquuntur adversus Ecclesiam; lenia loquerentur, si rigarentur. Catholicus sum. Quid est Catholicus? Homo de Numidia? Interroga saltem Græcos. Non est utique Catholicus verbum Punicum, sed verbum Græcum. Interpretem quære. Merito erras in lingua, qui non consentis omnibus linguis.*

XI. Spiritus quando venit de caelo, et implevit eos, qui in Christum crediderant, omnibus linguis locuti sunt, et hoc erat signum illo tempore accepisse Spiritum sanctum, si quis linguis omnium loqueretur (Act. ii, x et xix). Numquid modo fidelibus non datur Spiritus sanctus? Absit ut hoc credamus, alioquin spem non habebimus. Et illi utique fatentur dari fidelibus Spiritum sanctum, et nos hoc dicimus, hoc credimus, hoc maxime, et in sola Ecclesia catholica fieri asequamur (c). Sed illi sint Catholici, illic datur Spiritus sanctus. Nos simus Catholici, hic datur Spiritus sanctus; modo, quid intersit, non quæramus, qui sint Catholici; manifestum est, quia datur Spiritus sanctus. Quare modo linguis omnium non loquuntur, qui Spiritum sanctum accipiunt, nisi, quia tunc in paucis figurabatur, quod postea in omnibus ostenditur? Quid enim pronuntiavit Spiritus sanctus commonens (d) corda eorum, quos tunc impleverat, et docens eos linguas omnes? Vix discit homo duas aut tres, aut per magistros, aut per regiones, in quibus

(a) ὅλον. Et mox. ἄρα. Inde, ut Καθολικὴ, formatum Κεκατολη.

(b) Neutrum verbum, ut apud Caton. de Re rust. *Cluiverit, et siccaverit.*

(c) Ita membranzæ, sed rescribo: *attestantur.*

(d) Puto: *commoens.*

versatur aliqua consuetudine, ut multum tres, aut quatuor linguas. Omnibus linguis loquebantur, qui impleti a sancto Spiritu erant, verum et locuti repente, non paulatim discentes. Quid ergo tunc ostendebat Spiritus? Dic mihi, quare modo hoc non facit, nisi quia aliquid significando faciebat? Quid significabat, nisi Evangelium per omnes linguas futurum? Audeo dicere. Et modo loquitur Ecclesia omnibus linguis. In omnibus enim linguis clamat Evangelium, et quod modo dicebam de membris, hoc dico et de linguis. Et quomodo dicit oculus: Mihi ambulat pes, sic et pes dicit: Mihi videt oculus, sic et ego dico: Lingua mea est græca, lingua mea est hebræa, lingua mea est syra. Omnes enim una fides tenet, omnes enim una charitatis compago concludit. Quod per Dominum demonstratum est, hoc per Prophetas ante prædictum est. *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii, 5)*. Ecce quousque crevit Ecclesia, quæ appellatur a Toto, Catholica. Et vide, quia omnes lingue ierunt per omnes terras. *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum (Ibid. 4)*.

XII. Hanc ergo Ecclesiam tenco, tu illam non tenes. Si ergo præcisus es, agnosce, unde præcisus es. Redi, et inserere, ne arcescas, et in ignem mittaris. Loquuntur Prophetæ, loquuntur Apostoli, loquitur Dominus de Ecclesia toto orbe diffusa. Contra te dicunt omnes isti sententiam. A Proconsulè ad imperiale iudicium. Ab Evangelio quo? An forte ad Donatum? Donatus iudicabit contra Christum? An Donatum iudicat Christus? Quid tibi dicturus est Donatus? Ego Christum meum prædicavi de Africa. Quid ducturus? An: Me pro Christo opposui, et: Ego Christo successi? Hoc restat, ut dicat, quia a corpore præcidere ausus est homines, quia Christo successit. Ecce Christi sententia, ecce Evangelia. *Per omnes gentes, inquit, incipiens ab Jerusalem. Cœpit ab Jerusalem. Ibi venit Spiritus sanctus, ibi erant Apostoli, quando in illos supervenit, inde cœpit Evangelium prædicari, inde diffundi per omnes gentes, inde postea venit in Africam. Quo postea venit? Ipsos deseruit? Imo non deseruit, si nolint. Nam et nos Afri sumus. Utique Evangelium, quod venit in Africam, manet hic in Catholicis Afris, quo modo in omnibus gentibus manet. Nam et per omnes gentes sicut Hæretici, alii ibi, alii hic, et non sunt nati (a) Afri, qui sunt in illis gentibus. De vite præcisus sunt. Catholica enim novit omnes, ipsi se non noverunt. Et enim vitis, unde sarmenta præcisus sunt, novit omnia sarmenta, et, quæ in se manent, et quæ de se præcisus sunt. Etenim ubique diffusa est Ecclesia catholica. Illa sarmenta, ubi præcisus sunt, ibi remanserunt, ad alias partes, et alias partes pervenire non potuerunt. Illa autem ubique diffusa ubique tenet suos, ubique plangit præcisos. Clamat ad omnes, ut revertantur, et inserantur. Clamor ejus non auditur, sed tamen ubera Charitatis manere exhor-*

(a) Membranzæ prave: noti. Fortasse, quia sequitur: *novi, noverunt*.

tatione non quiescunt. Sollicita est pro præcisus, clamat in Africa ad Donatistas, clamat in Oriente adversus Arianos, adversus Photinianos, adversus alios, atque alios. Quia enim ubique diffusa est, ubique invenit, contra quos clamat, quia in illa erant, et de illa præcisus sunt. Sarmenta cœperunt infructuosa esse, et præcisus sunt. Si non permaneant in infidelitate rursus inserentur. Hæc audite, fratres, cum timore, ne superbiatis; cum etiam pro illis oretis. Conversi ad Dominum, etc.

SERMO XX.

De verbis Psalmi xxxviii, vers. 1-5. Dixi: Custodiam vias meas, etc. (a).

SYNOPSIS.

I. Sollicitudo de profectu quotidiano, et inde divini auxilii imploratio. II. Usus Linguae tam necessarius, quam periculosus. III. Lingua regitur ab animo. IV. Lingua dolosa Judæorum confusa. V. Linguae bonus usus in muliere adultera. VI. Adulteræ confessio nobis instructio. VII. Quomodo agendum cum conviciatore. VIII. Conviciatoribus ignoscendum, et pro eis orandum. IX. Inquiritur in finem hominis. X. Finis hominis Christus est. XI. Fide et operibus hic finis attingitur. XII. Scopus tentationum, et quomodo in iis versandum. XIII. Dictorum repetitio.

I. CHRISTIANORUM est, quotidie in Deum proficere, et de Deo, vel de donis ejus semper gaudere. Peregrinationis enim nostræ tempus brevissimum est, et patria nostra sine tempore est. Inter æternitatem enim et tempus multam distat. Hic conquiritur pietas, illic requiescit. Inde quotidianis diebus, quasi boni negotiatores, noverimus, quid profecerimus. Non tantum enim studiosi esse debemus in audiendo, sed vigilantes in operando. Hæc schola, in qua Deus solus magister est, bonos quærit discipulos, non fugitivos, sed studiosos. Apostolus dicit: *Studio non pigri, spiritu ferventes, spe gaudentes (Rom. xii, 11)*. In hac ergo schola, fratres, quotidie discimus. Aliud discimus in præceptis, aliud in exemplis, aliud in sacramentis. Sunt ista medicamenta vulnerum nostrorum, et fomenta studiorum nostrorum. Modo respondimus: *Exaudi orationem meam, et precem meam, Domine! Inaurire (b)*, hoc est: *Auribus percipe lacrymas meas (Psal. xxxviii, 15)*. Quid putas, iste petiturus est, qui primo sibi met Deum cupit propitium esse? Quid ab illo expetiturus est? Videmus, discamus. Forte divitias petiturus, forte in hac vita aliquam felicitatem? Dicat ergo nobis, quid petiturus est, qui primo Deum deprecatur. Vidit enim, quod

(a) In Codice fol. 68. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. Agit præcisus de usu Linguae, et de fine Hominis. Ut nihil dissimulem, quædam mihi minus coherere videntur, quædam esse infra Augustini dignitatem, verba etiam Psalmi non semel inopportune repeti, et intrudî, atque adeo interpolatorem suspicor. Expendant, qui lectorem D. Doctoris me magis innutriti sunt. Locus in Editione esset post sermonem XVI.*

(b) Insolens fictio verbi *Inaurire* ad græc. *ἐκταύριον*, quod LXX, hoc loco.

ex se habere non potuit, sed a Deo habere potuit. Audierat enim: *Petite, et accipietis* (Joan. xvi, 24). Noverat ergo, quid esset petiturus, qui primo Deum rogavit. Ergo *Exaudi, Deus, orationem meam!* Et quasi interrogatus: Quid vis, quid pulsas, quid clamas, quid interpellas? Audiam. Quid vis? Quid volo? ait. Audi voluntatem meam, et perfice opera tua. Quæ est voluntas mea? *Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea* (Psal. xxxviii, 1). Arduam rem iste disponit, sed non dubitat, quoniam primo Dominum deprecatus est. Noverat enim magistrum Pauli: *Non ego, sed gratia Dei mecum* (1 Cor. xv, 10).

II. *Dixi ergo: Custodiam vias meas.* Quas vias? Terrenas. Nunquid per linguam ambulamus in terra? Aut pedibus nostris in terra ambulamus, aut pedibus alienis. Aut animalibus vehimur, aut pedibus nostris imus. Quid est ergo? Quam iste viam querit? Ne delinquat in lingua sua. Magna doctrina, videte, fratres. Numquid enim, quemadmodum una hora possumus cibum accipere, et recti recedere, sic possumus momento uno loqui etiam, et silere? Quemadmodum enim habemus oculos ad vivendum, aures ad audiendum, cæterosque sensus ad percipiendum, sic iterum linguam ad loquendum. Est nobis magna necessitas linguæ. Aut aliquid auditurus es, ut respondeas, aut aliquid dicturus es, ut doceas. Numquid oculo dicturus, et non lingua? Et si aure auditurus es, lingua responsurus es. Quid facimus de tam utili membro? Inde Deum rogamus, inde satisfacimus, inde laudes dicimus, inde una voce concinentes Deo cantamus, inde quotidianis diebus aut misericordes efficitur, cum aliis loquimur, aut consilia damus. Quid facimus nunc? Ipsa lingua nostra vobis ministerium exhibet. Quid facimus, ut non delinquamus in lingua, maxime cum dictum sit: *Mors et vita in manibus linguæ* (Prov. xviii, 21). Et iterum dictum sit: *Multos vidi cadentes per casum gladii, sed non sic, quomodo qui ceciderunt per linguam* (Eccli. xxviii, 22)? Iterum dictum est: *Et lingua in membris nostris constituitur, quæ maculat totum corpus nostrum* (Jacob. iii, 6). Inde iterum idem Dominus: *Docuerunt linguam suam loqui mendacium* (Jerem. ix, 5). *O docuerunt!* Facit enim consuetudinem loqui mendacium. Etiam, si non vis, illa loquitur mendacium. Quemadmodum enim, si rotam volvas semel (Jacob. iii, 6), jam, ut manu impuleris, illa ipsa figura et rotunditate, vel ipso instabili, et quasi naturali cursu currit, sic et lingua nostra, opus est (a) ut non doceatur loqui mendacium; jam enim ultro sponte currit ad id, ad quod facilius potest moveri. Aliud habes in corde, aliud illa aliquando volvit ex more. Quid factururus es? Quæ, videtis, fratres! quæ statera cordis facienda est, ut lingua aliquid proferat! Neque enim sponte movetur. Iustus est, qui movet.

III. Est enim quædam vis, quæ se, et cætera ministeria sua movet. Opus est, ut bonus sit ille, qui

(a) Trajecit voces Librarius. Lege: *Opus non est, ut doceatur, etc.*

regit, et quamlibet malam consuetudinem adjutus per gratiam vincit. Bonus sit minister, et quiescit ministerium. Miles habet arma, sed si non ferierit (a), nihil faciunt arma. Sic et lingua in membris nostris arma animæ nostræ sunt. De ipsa dictum est: *Inquietum malum* (Jacob. iii, 8). *O inquietum!* Quis fecit istud malum, nisi inquietus? Tu noli esse inquietus, et non est hoc malum. Tu noli agitare (b), et non est, quæ se agitet. Neque enim animus est, ut moveatur; Corpus est enim. Jacet. Noli movere, et non movetur. Vide autem, quomodo moves (c). Ipsa est res, de qua multi fraudibus studentes, et avaritiæ servientes, cum cœperint de negotiis aliquid agere, ejiciunt membrum factum ad laudem Dei, et ibi blasphemant Deum, et dicunt: Per Christum! tantum emi, tantum vendo. Quando (d) interrogavi te: Jura mihi, quantum vendis? Ego te interrogavi: quantum vendis? Decem follibus vendo, viginti follibus (e). Per Christum juras? Per oculos tuos jura, per filios tuos jura, et ipsa hora contremiscit conscientia. O impietas linguæ! Creatorem contempsisti, creaturam custodisti. *O inquietum malum, plena veneni mortiferi!* In ipsa benedicimus Deum, et Patrem. Deum propter naturam, Patrem propter gratiam. Et in ipsa maledicimus hominem, qui factus est ad imaginem Dei (Jacob. iii, 8, 9). Attendite, fratres, quid portetis! Ecce dico, quid portemus. Et ego enim vobiscum homo sum. Sed recurramus.

IV. *Exaudi, Deus, orationem meam.* Inde sunt illi Judæi, quos modo in Evangelio legimus. Utique lingua illos perduxit ad mortem. Modo enim in Evangelio audivimus. Adduxerunt, inquit, Judæi quamdam mulierem licet meretricem ad Dominum, tentantes illum, et dicentes: *Magister, hæc mulier modo comprehensa est in adulterio* (Joan. viii, 4). In lege Moysis scriptum est, ut quæcumque fuerit in adulterio comprehensa, lapidetur. *Tu quid dicis?* Hoc lingua dicebat, sed creatorem non agnoscebat. Nolebant isti orare, ut dicerent: *Eripe animam meam a lingua dolosa* (Psal. cxix, 2). Dolose enim accesserant, hoc enim volebant agere. Venerat enim Dominus: *Non legem solvere, sed implere* (Matth. v, 17), et peccata dimittere. Dixerunt ergo apud se Judæi: Si dixerit: Lapidetur! dicemus ei: Ubi est, quod peccata dimittis? Non tu es, qui dicis: *Donata sunt tibi peccata tua* (Id. ix, 5; Marc ii, 5-9; Luc. v, 23)? Si dixerit: Dimittatur! dicemus: Ubi est, quod legem venisti adimplere, non solvere? Videte linguam dolosam ad Deum. Ille, qui venerat redemptor, non damnator (venerat enim *redimere, quod perierat* (Matth. xiii, 11) aversus est ab ipsis, quasi conspiciere eos nolens. Non vacat aversio ista ab ipsis. Intellegitur aliquid

(a) Ita scripti pro: *fecerit*, quod habent membranæ.

(b) Rectius fortasse: *agitari*.

(c) Videtur excidisse: *linguam*.

(d) Codex habet: *Quare*.

(e) Aut pro Marsupiiis certam pecuniæ summam continentibus, ut est apud Juvenal. et Regem. aut pro ipsa quadam Nummorum specie, de qua vide Sirmundum in not. ad sermones August. Opp. T. I. Paris. 1696. col. 514. Ipse S. Doctor folles memorat T. V. col. 219. et 1499.

tanquam te ipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet, et Prophetæ (Matth. xxi, 37-40).

VI. Ne aliquis nostrum laboraret, duo quædam sunt dicta : Deus et Proximus, qui te fecit, et, cum quo te fecit. Nemo tibi dixit : Dilige solem, dilige lunam, dilige terram, et quæcumque facta sunt. In his laudandus est Deus, benedicendus est Factor. *Quam magnificata sunt opera tua!* dicimus. *Omnia in sapientia fecisti (Psal. ciii, 24).* Tua sunt. Tu fecisti omnia. Gratias tibi! Sed nos fecisti super omnia. Gratias tibi! Sumus enim imago et similitudo tua. Gratias tibi! Peccavimus. Quæsitum sumus! Gratias tibi! Negleximus. Non sumus neglecti. Gratias tibi! Cum nos te contemneremus, non sumus contempti. Ne Divinitatem tuam oblitum fuissimus, et te amitteremus, tu etiam nostram humanitatem suscepisti. Gratias tibi! Ubi non gratias? *Dixi ergo : Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Illa enim mulier, cum offerretur causa adulterii, accepit indulgentiam, liberata est, onerosum nobis est, quoniam per baptismum, per confessionem, per gratiam accipiunt omnes omnium peccatorum suorum indulgentiam? Sed nemo nunc dicat : Illa accepit indulgentiam; ego adhuc Catechumenus sum. Faciam adulteria, quoniam accepturus sum indulgentiam. Pone et me unum esse, quemadmodum illa mulier (a) confessa est, et liberata est. Deus noster bonus est, et, si peccavero, confiteor illi, et dimittet mihi. Bonitatem ipsius attendis, sed justitiam ejus considera. Quomodo bonitatem ad indulgentiam, sic justitiam ad poenam. *Dixi ergo : Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Vellem scire, si in hoc tempore, quo sermonem Vestræ Charitati ministramus, nemo delinquat in lingua sua. In hoc tempore, quo hic sumus, forte nemo nostrum aliquid locutus est mali, sed forte cogitavit aliquid mali. Attendite. *Dixi : Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Dic vere : *Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversus me (Psal. xxxviii, 2).*

VII. Attendite. *Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversus me.* Stat adversus te aliquis improbus, conviciatur tibi, dicit, quæ nescis. Tu pono ori tuo custodiam. *Dixi : Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Dicat ille, tu audi, et tace. Duæ enim res sunt, aut verum dicit, aut falsum. Si verum dicit, tu fecisti, ut diceret, et forte hoc misericordia est. Cum enim tu non vis audire, quod fecisti, Deus, qui curam tui gerit, per aliquem tibi dicit, quod fecisti, ut vel ipso pudore confusus aliquando ad medicinam recurras. Noli ergo rependere malum pro malo; nescis enim, qui tibi per ipsum loquatur. Ergo, si aliquid dicit, quod fecisti, agnosce te misericordiam consecutum, ut aut oblitum te putes, aut ad confusionem tuam hoc dictum esse judices. Si non fecisti, libera est conscientia. Quid queris? Quid irasceris de eo, quod non fecisti? Quid enim ait tibi : Fur! Ebriose? Cito tu re-

(a) Hic intersero : quæ.

curre intus ad secreta conscientiae. Vide te intus. Iudex esto, discussor tui esto. Quære ibi. Ubi putas, posui peccata mea, quæ feci? Aut, si non sunt, dic: Non feci. Si: Non feci, dicit tibi conscientia tua, dic: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiae nostræ* (2 Cor. 1, 12). Dixit tibi hæc conscientia tua, tace, dole illum dicentem tibi. Die etiam tu Deo: Pater, ignosce illi, quia nescit quid dicat. Roga pro illo Deum. Dixi: *Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversus me.* Noli enim putare, quia tunc videris sanctus, si nemo te tentet. Tunc es sanctus, quando aliquo convicio non moveris, quando doles dicentem, quando non curas quod pateris, sed tamen doles eum, a quo pateris. Ibi est omnis misericordia. Doles, quoniam et ille frater tuus est, membrum tuum est. Insanit adversum te, phreneticus est, ægrotat. Dole illum. Noli gaudere; tantummodo de conscientia tua securitate gaude; inde dole. Homo es enim; vide, ne et tu tenteris. Dicitum est enim: *Onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Galat. vi, 2). Modo, cum dicit, tace; postea, cum quieverit, dic ei: Frater, per salutem tuam, quare mihi dixisti, quod non feci? Peccasti in me, rogo Deum pro te. Ego tibi quidem veniam do, et rogo pro te Deum meum, cui fecisti injuriam, cum in me peccasti. Noli ulterius facere, noli superbire! Non dico: Redde illi, Deus, qui dixit mihi, quod non feci. Nolo hoc dicere. *Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversus me.*

VIII. *Obsurdi et humiliatus sum* (hoc sequitur) *et tacui a bonis* (Psal. xxxviii, 3). *Obsurdi.* Non illum audivi dicentem. Iste animus quantum profecit, qui etiam intus in fratris errore, et conscientia sua securitate gaudens, quod foris latretur, nescit! Qualis ista anima est, quam secunda, quam gaudens! Ista est, quæ dicit Deo: *Ambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus tuæ* (a) (Id. c, 2). Fores effractorum pulsabant, sed idonea erat domus. *Obsurdi et humiliatus sum,* non adversus illum superbus extiti. *Et humiliatus sum a bonis;* nec enim temporis erat, ut aliquid boni dixissem. Tempus est enim, ut taceas modo, posteaquam ille sinceraverit (b), loquere, tunc intelliget. Merumque filii ægrotantes patres suos cæciderunt, tamen illi propter infirmitatem filiorum et vapulabant, et plorabant. Quem affectum adhibent filiis homines, ne moriantur, expectantes salutem filiorum! Sed: Non est filius meus, ais? Sed est opus Dei, imago Dei, filius Dei. Si contemnis, quia non est filius tuus, noli contemnere, quia filius Dei est, frater tuus est. Ergo *Obsurdi, et humiliatus sum:* Non superbivi, sed *Situi a bonis, et dolor meus renovatus est,* non de me, sed de ipso, quia non feci, quod dixit. Habui dolorem, sed, quia ita dixit, habui dolorem. Fratris enim mei curam gerens renovatus est in me dolor. Ista est via. Hoc

(a) Emendo: *meum.*

(b) Et paulo inferius: *sinceraverim.* Non reperio in Glossariis, nisi articulum *Sinceratus*

etiam fecit ipse Dominus Pater noster, qui etiam ipse Sponsus dictus est. *Non jejunabunt filii Sponsi, ait, quousque cum ipsis est Sponsus* (Luc. v, 34). Vapulavit a phreneticis filiis, occiderunt illum phrenetici filii. Rogavit pro illis. Postea sinceraverunt, agnoverunt et crediderunt, et, qui voluerunt curari per medicum, curati sunt per discipulum medici; per Petrum enim curati sunt. Cum enim illos Petrus increparet, aiunt: *Quid faciemus?* Ait tunc Petrus: *Pœnitentini, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi* (Act. ii, 38). Modo ferebant, modo credebant. Videtis, quid facit infirmitas, et sanitas. Quando infirmi fuerunt, tolerati sunt, quando salvi facti sunt, redempti sunt. Inde et nos, fratres quotiescumque talia patimur, taceamus, quo illa teneamus: Aut verum dicit, aut falsum. Etsi non dixerit, et feci, quid? Quia non dicit, et ego feci, optandum est, ut dicat, ut ego confundar, quia feci. Ista misericordia Dei est. Si autem hoc dicit, quod non feci, gaudeam de mea securitate, doleam de fratris infirmitate. *Caluit cor meum intra me* (Psal. xxxviii, 4), *serbuit cor meum intra me* ex dilectione, quam habeo in fratrem, sed tempus loquendi non potui modo facere. Inde ipse Paulus dicit: *Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus* (1 Cor. iii, 1). Locutus est tamen. Quomodo locutus est? Ergo *Caluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescit ignis.* Ignis est in me charitatis. Non habeo, cui dicam, quia infirmus est. Humiliem ergo me. Erit forte aliquando tempus, ut possim aliquid loqui. Tamen *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12). Dimittam illi, quod non habeo in conscientia. Parum est, quia nihil habeo in conscientia, sed rogem illum propter conscientiam.

IX. Jam iste percurrebat: *Dixi: Custodiam vias meas. Ponam ori meo custodiam. Humiliatus sum,* et: *In meditatione mea exardescit ignis.* Nescio quid, subito educit hic aliud majus, et post tot certamina, magnosque labores, audire quid dicat. *Locutus sum in lingua mea* (Psal. xxxviii, 5). Est enim lingua animæ motus ipsius voluntatis. Quemadmodum enim lingua motus est in corpore, sic voluntas motus est in anima. Ibi est prima lingua. Inde est, inde loquitur Deo. Hæc enim lingua ministerium exhibet extra positis hominibus; illa autem lingua, quæ est in motu voluntatis, ministerium exhibet intus manenti in templo suo. Ipsa est vera lingua. Unde dixit Dominus, eos, qui adorant eum, *In spiritu et veritate* (Joan. iv, 23) adorare debere. Ipsa est vera lingua. *Dixi in lingua mea: Notum mihi fac, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, qui sit, ut sciam, quid desit mihi* (Psal. xxxviii, 5, 6). Si attendat Sanctitas Vestra, intelligat primo sententiam, et sic Dominus misericordia sua, quæ sæpe consuevit, dabit nobis orationibus vestris, ut possimus hanc discutere, quia satis est ardua. *Locutus sum in lingua mea. Notum mihi fac, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, qui sit, ut sciam, quid desit mihi.* Vi-

dece, quid oret. *Notum mihi fac, Domine, finem meum.* Finis est, fratres, ubi tendimus, ubi perman- suri sumus. Quod exivimus de domibus nostris, finis nobis fuit ad Ecclesiam veniendi. Ergo iter nostrum hic finitum est. Hinc iterum unusquisque ad domum suam finem habet redeundi. Ibi finit, ubi tendebat. Modo ergo in hac peregrinatione constituti finem ha- bemus, ubi tendimus. Ubi ergo tendimus? Ad patriam nostram. Quæ est patria nostra? Jerusalem mater piorum, mater vivorum. Illic tendimus. Finis noster ipse est. Et quia viam nesciebamus. Ipse civis civitatis ipsius fecit se viam. Nesciebamus, qua ire. Anfractus, nescio qui, spinosi, lapidosi, omnino gra- ves erant in via. Descendit huc ipse primus, qui est ibi principalis, descendit quærens cives civitatis il- lius. Aberravimus enim, et, cum simus cives Jerusa- lem, facti sumus cives Babylonix, facti sumus filii confusionis; Babyloniam enim confusio est. Descendit huc quærens cives suos, et factus est civis noster. Non noveramus civitatem istam, provinciam istam non noveramus. Sed, quia nos ad illam non venimus, descendit hac ad cives suos, et factus est ipse civis, non consentiendo, sed suscipiendo. Descendit huc. Quomodo descendit? In forma servi. Ambulavit hic inter nos Deus Homo. Si enim tantummodo Homo fuisset, ad Deum non perduxisset. Si tantummodo Deus fuisset, hominibus conjunctus non fuisset. Sus- cepit nobiscum conditionis æqualitatem, habens cum Patre Divinitatem. Suscepit nobiscum temporalita- tem, habens cum Patre æternitatem. Illic nobiscum æqualis, ibi Patri æqualis. Descendit huc civis nos- ter, et ait: Quid hic facitis? Cives Jerusalem! Imago et similitudo Dei non est erecta, nisi in Jeru- salem. Stature Dei in hac vita non ponuntur. Labo- remus, redeamus! Qua redimus? Ecce substerno me vobis, flo vobis via, ero vobis finis. Imitemini me! *Notum mihi fac, Domine, finem meum!* Ipsum credi- mus, qui est finis noster.

X. Deus Pater nunc loquitur. Ego dico tibi, o Anima, quam ego feci, o Homo, quem ego feci, ego dico tibi: Finieras. Quid finieras? Perieras. Misi tibi, qui te quæsisset; misi tibi, qui tecum ambula- ret; misi tibi, qui ignovisset. Inde ambulavit pedibus, ignovit manibus. Inde, quando post resurrectionem ascendit, manus, latus, et pedes ostendit: manus, unde indulgentiam dedit peccatorum; pedes, quibus pacem annuntiavit desertorum; latus, unde cucurrit pretium redemptorum. *Finis ergo legis Christus ad justitiam omni credenti (Rom. x, 4).* *Notum mihi fac, Domine, finem meum.* Jam factus est tibi notus finis tuus. Quomodo tibi notus factus est? Finis tuus pau- per fuit, finis tuus humilis fuit, finis tuus alapis cæ- sus est, finis tuus sputis oblitus est, adversus finem tuum falsum testimonium dictum est. *Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversum me.* Ipse factus est tibi via. *Qui dicit se in Christo manere, de- bet, quomodo ille ambulavit, et ipse ambulare (1 Joan. 11, 6).* Est via. Modo ambulemus, non timeamus, ne aberramus. Foris a via non ambulemus; dictum est

enim: *Circa viam scandala posuerunt mihi, et circa viam muscipulam (a) posuerunt mihi (Psal. cxxxix, 6).* Et ecce illam misericordiam. Ne in muscipulam inci- dises, ipsam misericordiam habes viam. *Notum mihi fac, Domine, finem meum.* Ecce habes finem. Christum redemptorem imitamini. *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (Philipp. iii, 17).* Paulus quomodo imitatus est Christum? Attendite, quid dixit. *In fame, et siti, in frigore et nuditate, et cætera usque: Quis scandalizatur, et ego non uror (2 Cor. xi, 27-29)? Factus sum omnia omnibus, ut omnes lucrifa- cerem (1 Cor. ix, 22), Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversum me.* Quæ sunt verba Pauli, fratres. *Quis nos separabit a charitate Christi? Finem attende. Quis me separabit a charitate Christi? Tribu- latio, an pressura, an persecutio, an nuditas, an pericu- lum? (Rom. viii, 35).* O amantem, o ferventem, o currentem, o pervenientem Virum! Quid patieba- tur hæc anima, quomodo servebat, quomodo doce- bat. *Quis me separabit a charitate Christi? Angustia?* et cætera usque: *An gladius? Quid passus est iste.* Et ne aliquis putaret, quia inde superbiebat, ait: *Fratres, arbitror me non apprehendisse (Phi- lipp. iii, 15).*

XI. Hoc ut quid: *Notum mihi fac, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, qui sit:* Quantum hic habeo vivere. Ut quid tibi, scire diem? *Ut sciam, quid desit mihi:* Quid desit, sed ad æternitatem. Modo attende Paulum. Post tantos labores dinumera- tos adhuc *Me, ait, non arbitror apprehendisse.* Audi dicentem: *Quid desit mihi.* Nemo ergo dicat: Jam multum jejunavi, multum laboravi, multum donavi. Jam omnia præcepta Dei feci. Hæc feci, hodie feci, et adhuc hodie erit, si aliquando fecisti. Hæc semper hodie habet. Ad crastinum si veneris, hodie habe- bit, et ad annos decem si veneris, hodie erit. Sem- per tu hodie dic: *Quid desit mihi.* Si enim Paulus in tantis laboribus miles cælestis, si enim ille post tan- tam exercitationem, et post tantas revelationes, rap- tus usque in tertium cælum, et audivit ineffabilia verba, et tamen, ne in revelationibus extolleretur, accepit stimulum carnis, qui illum humiliaret, quis est, qui dicere valeat: Sufficit? Inde ergo *Notum fac mihi, Domine, finem meum.* Et ecce habes ante te Christum finem. Non habes jam, quod quæras. Cum jam credidisti, jam agnovisti. Sed non in fide tantum res est, sed in fide, et opere. Utrumque necessarium est. Nam et *Dæmones credunt (audistis Apostolum) et contremiscunt (Jacob. ii, 19);* non autem prodest illis, quia credunt. Parum est fides sola, nisi et opera conjungantur. *Fides, quæ per dilectionem operatur (Galat. v, 6),* ait Apostolus. *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, qui sit.* Istud non dicitur, quia, si unusquisque nostrum sci- ret, quando moreretur, decerneret sibi verbi gratia, ut bene viveret. Inde ipse Magister volens nos solli- citos fieri interrogatur de die, et hora, et dicit: *De*

(a) Quod Hebræo פֶּשַׁע et Græco ἁμαρτία, Augustino et hic et Ennarat. 11. in Ps. XXX. v. 5. Muscipula est.

die illa, et hora nemo scit. Notebat enim, ut illi scirent. Inde dixit: *Neque Filius (Marc. xiii, 32). Hoc est: non vobis expedit, ut sciatis; eritis enim negligentes, non solliciti. Eo magis bene vivetis, cum solliciti fueritis, non, quia nescio diem, nam Omnia, quæ habet Pater, mea sunt (Joan. xvi, 15). Notum mihi fac, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, qui sit.* Notum fac mihi istud, ut semper sim sollicitus, quia nescio, quando veniet fur ut noverim, *Quid desit mihi.*

XII. Ibi ergo, fratres, simus cauti, ut noverimus, quid desit nobis. Tentatio Christianorum probatio Christianorum est. Nam qui tentatur, ostenditur illi, quid illi desit. Duse res sunt. Aut ostenditur illi, quid habeat, aut ostenditur illi, quid desit. Tentatus est Abraham, non, ut ostenderetur illi, quid ille habuisset, sed, ut ostenderetur nobis, quid imitaremur. Tentatus est autem in filio. Quæ illa tentatio fuit? Optavit filium in ætate provecta, de quo jam desperabatur. Tamen, dum promissionem Dei audivit, non hæsitavit omnino, credidit, accepit; meruit, suscepit. Notus est, nutritus est, in ætatem perductus est, lactatus (a) est, et dictum est ei: *In semine tuo tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii, 18).* Noverat ille, in quo semine. Habemus enim testimonium in Evangelio. *Abraham concepit diem meum, ait, videre; et vidit, et gavisus est (Joan. viii, 56).* Noverat ergo. Post illa autem omnia, quæ crediderat, audivit a Deo: *Abraham, offer mihi filium tuum sacrificium.* Tentatus est (Gen. xxii), Quare? Non noverat Deus fidem ipsius? Sed propter nos hæc ostendere dignatus est. Nobis enim dicitur: *Offer mihi sacrificium saccelli (b) tui; et dubitamus. Quod sacrificium? Date eleemosynam, et ecce vobis munda sunt omnia (Luc. xi, 41).* Et iterum: *Misericordiam volo, quam sacrificium (Matth. ix, 13 et xn, 7).* Da aliquid de saccello tuo, dicitur tibi, et ligas. Quid si tibi jubere-tur de filio tuo? Ecce de saccello tuo sic dubitas, de filio tuo quid fecisses? *Ut sciam, quid desit mihi.* Diciturus sum non sine dolore et pudore. Pleræque sum-mæ forte volunt Deo servire, et si audaces fuerint, dicunt parentibus: *Dimitte me. Virgo Dei volo esse, aut servus Dei volo esse; et audiunt: Nec salva sis, nec salvus sis. Vere non facies, quod vis. Quod ego volo, hoc facies. Quid si diceretur tibi: Occide? Vivis, vita æterna promittitur tibi, ante te est, et resistis, et dubitas, et oppugnas? Certe Christianus es. Quare? Domne (c)? Quia Christianus sum, ideo non debeo habere nepotes? Debes habere nepotes? Scis, quantum tibi deest. Quod heri jejunasti? Canta, quod iste dixit: *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, qui sit, ut sciam, quid desit mihi.* Præstet enim Deus, et misericordia ipsius, ut quotidie agitemur, aut tentemur, aut probemur, aut exerceamur, aut (d) proficiamus. *Tribulatio pa-**

tientiam operatur, patientia probationem, probatio spes, spes vero non confundit (Rom. v, 5).

XIII. Ergo, fratres mei, optemus quotidie scire, qui simus, ne, cum securi sumus, p. stea veniat dies, et nihil inveniatur de eo, quod putabamus, et dicatur nobis: *In inferno quis confitebitur tibi? (Psal. vi, 6).* Ergo, fratres mei, deus operam quotidie proficiendi in Deum, non parcendo rebus caducis, quas hic sumus dimissuri. Atteadamus Abraham scilicet, quia et ipse pater noster fuit, imitemur devotionem, imitemur fidem. Si in filiis nostris tentati fuerimus, non timeamus; si in saccello, non terreamur; si infirmitatibus corporis nostri aliquid fuerit ingestum, spem nostram in Deum colloceamus. Christiani sumus, peregrini sumus. Nemo terreatur, patria hic non est. Qui hic vult habere patriam, et istam perdet, et ad illam non veniet. Ut boni filii ad patriam tendamus, ut cursus noster approbetur, et perducat. *Conversi ad Dominum, etc.*

SERMO XXI.

De verbis Psalmi xxxii, vers. 4, *Exultate, Justi, in Domino, etc. (a).*

SYNOPSIS.

I. Quos deceat Laus Dei. II. Non iudicandum de Deo e temporali Impiorum felicitate. III. Deus a Rectis corde etiam in adversis laudatur. IV. Custigatio divina paterna est. V. Usus facit divitias bonas, aut malas. VI. Exemplum Job Christianis proponitur. VII. Rectitudo cordis Job in omni tentatione. VIII. Dei consilia adoranda, non discutienda. IX. Implorandus tamen in adversis.

I. In Dei laude gaudere, et laudi Dei vivendo congruere, admonet nos, quod modo cantavimus. *Exultate, justi, in Domino. Rectos decet laudatio (Psal. xxxii, 4).* Si enim rectos decet, pravos non decet. Qui autem recti, ipsi etiam iusti sunt, quibus dicitur, ut exultent in Domino; ipsos enim decet laudatio. Qui autem pravi, nisi peccatores et iniqui, qui in Domino exultare non possunt, quoniam non eos decet laudatio. Merito dicitur in alio Psalmo: *Peccatori autem dixit Deus: Ut quid tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (Id. xlix, 16)? Quoniam rectos decet laudatio, et utique justificatione Domini, et testamentum Domini ibi est, ubi laus Domini. Merito et alibi dicitur: *Non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv, 9).* Ubi enim non decet, speciosa non est, et ubi speciosa est, ibi decet.*

II. Qui sint tamen recti viri proprie, ut quisque agnoscat, utrum in ore suo speciosa sit laus Dei, quaerentes Scripturas invenimus hoc modo. Psalmus qui-

(a) Rescribo fidenter: *ablactatus.*

(b) Ut supra Serm. VII. n. 5. ubi vide notam 6, p. 169.

(c) Non inusitata S. Doctore compellatio.

(d) Fortassis: *ut.*

(a) In Codice fol. 71, p. 2. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. De Divite, et Lazaro.* Ex hac, et Jobi Historia contendit Noster, Virum rectum nec propter Impiorum felicitatem, nec propter calamitates Justorum a laudando Deo desistere debere. Locus hujus Sermonis in Editione post Sermonem XF.

dam dicit: *Quam bonus Deus Israël rectis corde. Et sequitur: Mei autem pene commoti sunt pedes, quia zelavi in peccatoribus pacem peccatorum intuens (Psal. LXXII, 1-3)*. Confitetur iste non quidem aversionem, et casum suum, sed tamen periculum. Non enim se recidisse dicit, sed pedes suos nutasse, ut caderet. Hoc enim ait: *Quam bonus Deus Israël rectis corde. Mei autem pene commoti sunt pedes*. Cum autem se per hoc, quod est aversus, discernit a rectis corde, confitetur se aliquando non fuisse rectum corde, et ideo pene commotos pedes suos. *Bonus ergo, inquit, Deus Israël rectis corde; mihi autem aliquando bonus non est visus, quia non eram rectus corde. Non est autem ausus dicere: Non est mihi Deus visus bonus; sed tamen hoc dixit. Cum enim ait: Bonus Deus Israël rectis corde; mei autem pene commoti sunt pedes*, ostendit, quia propterea moti sunt pedes, quia non ei videbatur bonus. Unde autem non ei visus est bonus Deus? *Paulominus effusi sunt gressus mei. Paulominus quid est? Pene effusi sunt. Unde? Quia zelavi in peccatoribus pacem peccatorum intuens. Attendi, inquit, peccatores non colentes Deum, blasphemantes Deum, irritantes Deum. Vidi, quod abundant pace, abundant felicitate, et visum est mihi, quod non recte iudicet Deus blasphematoribus suis donans felicitatem. Hoc ergo cum intueretur, id est, felicitatem malorum, dixit nutasse pedes suos, ut non ei videretur bonus Deus. Sed, quia postea cognovit, sicut in ipso Psalmo dicit: *Suscepi, ut cognoscerem, et addidit: Hoc labor est ante me; quare sint iniqui felices, Hoc labor est ante me, ait, donec introeam in sanctuarium Dei, et intelligam in novissima eorum (Ibid. 16, 17)*; quia, quibus modo iniquis ad tempus datur felicitas, servatur in novissimo poena sempiterna. Hoc cum cognovisset, factus est rectus corde, et cœpit laudare Deum in omnibus, et in laboribus piorum, et in ipsis felicitatibus impiorum, attendens Deum justum esse retributorem in novissimis, nunc vero dare quibusdam temporalem felicitatem, quibus servat in extremo sempiternam infelicitatem, et quosdam pios exercere in præsentī infelicitate, quibus rursus servat æternam felicitatem, et oportere, ut mutantur vices, tamquam Divitis filius, *Qui epulabatur quotidie splendide (Luc. xvi, 19)*, et Pauperis illius ulcerosi jacentis ad januam Divitis, et de micis, quæ cadebant de mensa Divitis, saturari concupiscentis. Cum autem mortui essent ambo, ille in poena in inferno esse cœpit; ille in sinu Abrahæ requievit, et cum indignum videretur Diviti, et vellet sibi de modico digito Lazari stillari guttam aquæ, vicissim de digito ipsius desiderans guttam, de cuius mensa ille desideravit micam; audivit ab Abraham sententiam recti Dei. *Fili, inquit, memento, quia receptisti bona in vita tua, Lazarus autem mala. Nunc vero hic requiescit, tu autem torqueris (Luc. xvi, 25)*. In hæc novissima intendit aspectum intrans in sanctuarium Dei ille, cui non videbatur bonus Deus, quia zelavit in peccatoribus pacem peccatorum intuens, et agnoscens iudicium Dei verum, et justum, quod quidem modo agitur, sed occulte, ju-*

turum in fine in manifestatione, et tanquam correctio corde ex privitate propria, admoita velut regula iustitiæ Dei, qua cor tortum corrigeretur, erupit in hanc vocem, et ait: *Quam bonus Deus Israël rectis corde! Modo intelligo bonum, quia factus sum rectus corde; antea vero non mihi videbatur bonus, quia nutabant pedes mei. Zelavi enim in peccatoribus pacem peccatorum intuens.*

III. Si ergo jam tibi videtur bonus Deus, et quando malis dat felicitatem, unde solebas murmurare adversus Deum, factus es rectus corde, decet te laudatio: *Rectos enim decet laudatio*. Si autem sis pravus, non te decet laudatio. Quare non te decet? Non erit perseverans laus, qua laudas Deum. Laudas enim Deum, quando tibi bene est; blasphemias Deum, quando tibi male est. Etenim tunc tibi placet, quando dat felicitatem; displicet autem, quando castigat. Non est rectus corde, non poteris dicere canticum illud alterius Psalmi: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo (Psal. xxxiii, 2)*. Quomodo enim *Semper*, si tunc, quando tibi bene est, laudas, non et quando tibi male est? Quia et ipsum; quod dicitur male tibi esse, bene est, si castigatorem patrem esse intelligas. Puer insensatus amat plerumque magistrum blandientem, odit cædentem; puer vero intelligens intelligit magistrum bonum et blandientem et cædentem. Blanditur enim, ne puer deficiat; cædit, ne pereat. Tale itaque cor cum quisquam habuerit, id est, rectum, ut non ei displiceat Deus, et quando facit quod forte illi ad tempus adversari videtur, securus laudet Deum, quia *Semper* laudabit, et vere illum decet laudatio, et vere fideliter cantat: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. Flagellat autem omnem filium, quem recipit (Hebr. xii, 6)*. Quid ergo eligis? Flagellari, et recipi, an non tangi, et non recipi? Vide, qualis sis filius. Si hæreditatem paternam appetis, flagellum non recuses. Si flagellum respuis, nega hæreditatem. Quomodo enim te erudit, nisi ut det hæreditatem? Hæres patris tui ut esses, non te increpavit, non objurgavit, non castigavit, non verberavit? Ut quid hoc? Ut ei succederes in domum quandoque ruituram, et fundum quandoque transitorium, et aurum non diutius in hoc sæculo mansurum, quam tu ipse, qui aurum possides. Etenim aut vivens amissurus es, quod habes, aut moriens relicturus. Propter istam tamen temporalem hæreditatem pertulisti flagella patris tui, et murmuras ad Deum erudientem, ut det tibi regnum cælorum?

IV. Cum ergo talis es, ut placeat tibi Deus, et castigans placeat tibi; aut enim est in te aliquid, quod flagello corrigatur, aut ipsa rectitudo tua in flagello probatur; cum ergo talis es, lauda; securus enim laudas. Quare securus laudas? Quia decenter laudas, quia perseveranter laudas. Non enim timeo, ne modo laudes, post paululum blasphemias. Non timeo, ne sanus laudes, et ægrotus blasphemias. Non timeo, ne de sani ore procedat laus Dei, de ægroti lingua queratur Mathematicus, aut Sortilignus, queratur Præcantus

tor, et remedium diabolicorum Alligator (a). Non timeo, quia jam intellexisti bonum Deum esse, et cum castigat, et scis, quia ille, qui percutit filium, novit et quando parcat. Decebit te laudare, quia semper perseveranter laudabis, et erit semper laus Dei in ore tuo. Accipis libenter blandientem patrem, accipis libenter et flagellantem patrem. Non ad illum curris, cum blanditur, et fugis ab eo, cum flagellat. Si enim hoc feceris, eris tanquam puer, qui, cum fugeret a flagellante patre, incurrit in blandientem mangoem (b), et putavit eum bonum, patrem vero suum malum, et prætulit dolos blandimentorum veritati flagellorum, præferendo autem amisit hæreditatem, incurrit in conditionem (c). Muta tu consilium, et fac cor tuum rectum. Non enim mutatus est Deus, quia flagellat te, sed tu mutabilis es. Agit ille aliquid per commutationem, ut tu in melius commutatus percipias hæreditatem. Nam si relinquat te, et negligat te, quando tibi videtur bonus, tunc multum irascitur. Intendat Charitas Vestra, quid dicat in alio Psalmo Scriptura Dei. *Irritavit Dominum peccator, ait. Quare irritavit? Videte, ubi exclamaverit de irritato Deo. Utique ad iracundiam majorem irritavit Dominum peccator. Præ magnitudine, inquit, iræ suæ, non exquiret (Psal. x, 4).*

V. Contra Job sanctus benedicens Dominum in omni tempore, in cuius ore semper erat laus ejus, cum esset dives, benedixit Dominum in divitiis suis, faciens de illis omnia opera bona, quæ in Libro ejus enumerantur, frangens panem esurienti, vestiens nudum, suscipiens peregrinum, et cætera, quæ sola divites de divitiis suis percipiunt, quæ divites sola lucrantur. Neque enim lucrantur, aut præsumunt de lucris, quæ filiis suis relinquunt. Nesciunt enim, quis post eorum mortem sit possessurus labores ipsorum. Et hanc vanitatem Scriptura dixit: *Verumtatem universa vanitas omnis homo vivens. Theaurizat et nescit cui congreget ea (Psal. xxxviii, 6, 7).* Ergo lucrum totum, quod fit de divitiis, thesaurus est regni cælorum. Unde Dominus dedit consilium, non ut perdas, sed ut mutes locum auro tuo. Non enim ait tibi: Cum dederis, perdes, sed male habens in terra, in cælo ego tibi servabo. Quid times, ne perdas? In cælo ponis, custode Christo. Si locus te sollicitat, cælum erit; si custos, Christus erit. Quid times, ne perdas? Ergo cum hæc de talibus faceret Job, utique operabatur, et in ipsis operibus ejus Deus laudabatur, et benedicebat Dominum in his, quæ acceperat. Non enim vere, fratres, divitiæ accusantur. Putatis, quando videtis divites malos, divitiæ esse malas? Divitiæ non sunt malæ, sed illi; divitiæ autem dona Dei sunt. Da illas justo, et vide, quæ bona

inde faciat. Numquid ideo malum vinum, quia nescio quis se euebriat? Da sobrio bene utenti, et vide munus Dei. Sic da aurum homini avaro. Ut amplius faciat hoc, quod habet, quærit committere omnia facinora. Da aurum homini justo, et vide, quemadmodum distribuat, quemadmodum impertiatur, quemadmodum, quibus potuerit, necessitatibus hominum subveniat. Non ergo divitiæ, sed utens male divitiis ipse est malus. Job ergo bene usus est divitiis, sicut bene usus est Abraham. Certe enim, fratres, ille mendicus ulcerosus jacens ante januam divitis ita egens erat, ut canes lingerent ulcera ejus. Sic certe legimus, sic scriptum est, et tamen quo ablatus est? *In sinum Abraham (Luc. xvi, 22).* Recense Scripturas, vide, si pauper hic fuit Abraham. Invenies illum habuisse hic multum auri, multum argenti, multum pecorum, multum mancipiorum, et prædiorum. Ergo pauper levatur in sinum divitis. Si meritum illi paupertas faceret, non eum ad requiem Abraham ipse præcederet, et eum succedentem suscipere, sed quia hoc in paupere Lazaro erat, quod erat in divite Abraham, id est, humilitas, pietas, Dei cultus, Dei observantia, nec illi obfuerunt divitiæ, nec huic paupertas, sed illius meritum pietas fuit. Inde in illo divite, qui male mutavit vices, non reprehenduntur divitiæ ipsius, sed animus ipsius. *Induebatur enim purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide (Luc. xvi, 22).* Et patiebatur ulcerosum mendicum jacere ante januam suam? et eum superbe contempnens non satiabat ejus inopiam. Quid putatis dixisse divitem fastidientem mendicum? Quid hic jacet iste! Sed merito illa lingua, quæ contempsit pauperem, guttam de digito ejus desiderabat.

VI. Cum ergo Job sanctus, ut dixi, haberet multas divitias, laudavit Deum, tentatus, ut probaretur; probatus, ut ostenderetur. Latebat enim non solum homines, sed et ipsum diabolum latebat, qui diligentius inspicit, quam quisquam hominum. Latebat ergo eum, quis esset Job, sed Dominum non latebat. Permisit tentatorem probator; probator autem non sibi, sed nobis, ut nobis manifestaret, quid imitari debeamus. Non enim ipsi diabolo voluit ostendere Job, sed per diabolum nobis, ut diabolo victo nos haberemus, quod imitaremur. Ergo amissis omnibus, non paulatim, sed repente, ait: *Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum. Sicut Domino placuit, ita factum est (Job. 1, 21).* Non potest pravum esse, quod recto placuit. Non potest malum esse, quod bono placuit. *Bonus enim Deus Israel rectis corde.* Rectus corde erat Job, ideo decebat eum laudatio. *Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino placuit, ita factum est.* Confessus est laudans: *Sit nomen Domini benedictum. Dominus dedit, et Dominus abstulit.* Erat copia, nunc est inopia. Apud me res mutatæ sunt, ille non est mutatus. Ego aliquando dives, aliquando pauper. Ille semper dives, semper rectus, semper pater. *Sit nomen Domini benedictum!* Non enim benedictum erat nomen Domini in copia mea, et male-dictum erit in inopia mea. Absit hoc a me. Ille dice-

(a) *Mathematicus*, i. e. Astrologus, Divinator, ut sæpe in Opp. S. Doctoris. Pro *Sortilogo* malo *Sortilegum*, ut T. III. P. II. in *Evang. Joan. c. Tract. 7. col. 344.* ubi etiam *Præcantores*. Remedia, quæ memorat, alibi pluries *Ligaturas*, i. e. Amuleta vocat.

(b) Similia supra *Serm. VII. n. 3.*

(c) In servitutem. Quo pertinet sensus vocis obscurus apud *Suet. Jul. Capitol. et Lamprid.*

bat Job divitiis interioribus ditatus. Totam domum amiserat, sed pectus plenum erat. Amiserat domum, aurum, impleverat pectus. Deus pro his omnibus, quæ dederat, ipse aderat. *Dominus dedit, Dominus abstulit*. Videte, quemadmodum intelligat supereminetissimam potestatem. Ne forte Deum velis colere, o Christiane! propter regnum cælorum, et diabolum timeas propter bona terrena. Omnino penes illum est tota potestas et summa. Diabolus nocere tantum voluit, non permissus non potuit. Apud illum ergo potestas est. Cæterum, si tantum liceret diabolo, quantum vult, quis Christianorum remaneret? Quis Dei cultor in terra relinqueretur? Non videtis templa ejus cadere, simulacra confringi, sacerdotes ejus ad Deum converti? Non putatis hinc dolere, et torqueri diabolum? Si ergo pro dolore suo et potestas ei esset, quæ Ecclesia in terra remaneret? Proinde cum Job sanctus per diaboli insidias omnia perdidisset, non dat ei aliquam potestatem. Cum laudat Deum, non ait: Dominus dedit, diabolus abstulit; sed ait: *Dominus dedit, Dominus abstulit*. Nihil sibi arroget diabolus. Et quod dives eram, Dei erat, et quod pauper sum, Dei est. Et si permissus est ut tentaret, non est permissus ut suffocaret. Suffocaret autem non gulam tepens et confringens, sed spiritum intercludens. Si forte ille tribulationis passus angustias unum verbum blasphemum ex ore emitteret, tunc exhalaret extremum suffocatus excluso a se spiritu vitæ. Hoc nec in illa repentina paupertate fecit, nec in illo ultimo vulnere.

VII. Nam, cum parum fuisset diabolo abstulisse omnia, quæ ille possidebat, abstulit et filios, quibus ille possidebat, sola relicta uxore. Solam enim illam non abstulit, et hoc utique sciens, quid faceret. Noverat Adam per Evam deceptum. Servabat ergo suam potius adjutricem, quam mariti consolatricem. Cum ergo abstulisset illa omnia, et reliquisset unam, per quam rursus tentaret, parum ei fuit; petit etiam auferre sanitatem corporis. Et ipsam permissus est auferre, ut et in illo vulnere positus Job laudaret Deum rectus corde, in nullo varians, quem decebat laudatio. Accessit ad eum illa ad hoc relicta, et persuasit, imo suasit blasphemiam. Ait enim: *Quanta mala patimur! Dic aliquid in Deum, et morere* (Job 11, 9): Primo Eva a diabolo quasi ad vitam invitata seducta est, et invenit mortem. Etenim diabolus ait: *Non morte morieris* (Gen. 3, 4). Et putans se habituram vitam, mortem invenit, quia contra præceptum Dei fecit, et contra præceptum De. viro persuasit. Modo contra: *Dic aliquid in Deum, et morere!* Sufficiat Evæ, quia persuasit facere contra præceptum Dei. Illa adhuc Eva. Ille jam non Adam. Illa a diabolo impleta, ille exemplo correctus. Melior Job in stercore, quam Adam in Paradiso. Ut noveritis quantum sit rectum cor habere, Job quomodo prostravit diabolum in illa inopia, in illo vulnere? Respondit enim mulieri, et ait: *Tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona percepimus de manu Domini, mala non sustinebimus* (Job. 11, 10)? Benedixit Dominum

in omni tempore, semper laus ejus in ore illius. Rectus enim erat corde, propterea illum decebat laudatio. Estote recti corde. Si vultis autem esse recti corde, non vobis displiceat in aliquo Deus. Aut enim vides causam, quare faciat, quod facit, et causam intuens non reprehendis, aut, si te causa latet, scito, quia ille facit, qui in nullo poterit displicere.

VIII. Dejicit, nescio, quis domum suam, reprehenditur. Si causam noveris, fors non reprehendis hominem facientem. Utique in hac modo Basilica sumus, et angusta est, et habet aliquid parvum, et placuit Domino alteram fieri, et destruenda erit hæc. Quicumque forte viderit dejicientes, cum cœperit deijci, dicet: Illic non oratum est? Illic nomen Dei non invocatum est? Quid patiuntur isti, ut dejiciant? Displicet opus, quia latet consilium. Sic ergo et Deus aliquid facit. Quare faciat, aut scis, et laudas, aut nescis, et credis, si rectus es corde. Ipse est enim rectus corde, qui et in ipsis causis, quas novit, laudat Deum, et in his, quas nescit, non dat insipientiam Deo. Injuste, et stulte reprehenderis, Homo gubernator domus tuæ! ab ignaro causarum, et ignaro consiliorum tuorum, et tu audes Gubernatorem totius mundi, et Creatorem cœli et terræ reprehendere, quia flavit ventus, et aruerunt vites, aut surrexit nubes, et fudit grandinem? Noli reprehendere. Novit ille omnia opera sua et gubernare, et numerare. Tu certe non potuisti fabricare cœlum et terram, et tamen, si tibi liceret, diceres Deo: O si ego gubernarem, non facerem quod facis. Quando enim tibi displicet, nescio quid, factum a Deo, nonne velles te esse gubernatorem? Erubescere. Cui velis succedere, vide. Moriturus immortal, homo Deo. Melius est te illi cedere, quam quærere succedere. Cede Deo, quia Deus est, etsi forte contra voluntatem tuam fecit, non est forte contra utilitatem tuam. Quanta faciunt medici contra ægrotorum voluntatem, et tamen non faciunt contra sanitatem. Et errat medicus aliquando, Deus nunquam. Si ergo committis te medico aliquando erranti, committis te humano consilio, non ut adhibeat cataplasma, quod leve est, aut emplastrum, unde tibi dolorem non faciat, sed plerumque ut urat, ut secet, ut auferat membrum tibi, et tecum natum, committis te illi, non dicis: Hic forte errat, et ego minus habeo unum digitum; permittis ut tollat unum digitum, ne forte inde totum corpus putrescat, et non permittis Deum secare, ut tollat aliquid de fructibus tuis, si forte in ipsa moderatione habeas disciplinam?

IX. Ergo, fratres, estote recti corde, id est, ut in nullo vobis Deus displiceat. Non dico, ut eum non rogetis. Rogate, quantum potestis, in afflictione. Suspendit imbrem; rogandus est, sed et, si pluerit, laudandus, sed et, si non pluerit, laudandus, tamen rogandus. Non enim dicimus, ut non rogetis. Aliquando enim flectitur, et concedit rogantibus, et non vult concedere non rogantibus. Arrogans est Deus, ut non concedat, nisi roganti. Sed tunc anima parvula ad magnitudinem Dei proficet, si ei in tribula-

tione subveniat, ut nobis rogantibus et tribulatis des consolationem. Dulcescere nobis vult bono nostro, non suo. Videte enim, quid mali est, ut tibi dulcis factus sit mundus, et amarus sit Deus, qui fecit mundum. Nonne mutandus es, nonne corrigendus es, ut habeas rectum cor? Imo sit amarus mundus, et dulcis sit Deus. Misceat itaque Dominus Deus noster amaritudines mundo huic. Misceat plane! Hic frueri (a), circumfluere, abundare deliciis, oblivisci Deum delectat. Si habet aliquid amplius pecuniæ, negari inde vult, non vult inde aliquid utile facere, aliquid cælesti comparare; perdere vult et pecuniam, et se, et cæteros, in quos impendit pecuniam. Non vultis ergo, ut recuset Deus superflua, ne de putredine totum patrescat? Novit ergo, quid agat. Dimittamus illum, tantum nos curandos deimus, non medico consilium jurebeamus. Conversi ad Dominum, etc.

SERMO XXII.

De verbis Psalmi LI. vers. 10. Speravi in misericordia Dei (b).

SYNOPSIS.

I. Quamdiu debeat durare Spes nostra. II. Spes humanæ longæ, inanes, fallaces. III. Quænam vera Spes nostra.

I. Primo respondeam Fratri et Collegæ meo. Ego mane inquietam dixi debere esse charitatem, non pigram, sed quia hoc voluit, nos obaudiamus et illi, et Deo per illum, et vobis, et det (c) in vobis obedientiam. Cantavimus: *Speravi in misericordia Dei (Psalm. LI, 10)*. De spe nostra pauca dicamus. Et verba quidem sermonis nostri competentem tempori finem habebunt, Spes autem ipsa, de qua sermo est, perdurare debet, et non cum sermone nostro cessare. Nos loquamur, et desinamus, illa semper clamat ad Deum. Sed et ipsa Spes (durum enim fortasse, quod dico, sed non offendet, si ostendero, quare dico, et credo, quia non offendet) sed et ipsa spes non erit sempiterna. Cum enim res venerit, Spes non erit. Tandiu quippe dicitur Spes, quamdiu nondum tenetur res, dicente Apostolo: *Spes autem, quæ videtur, non est Spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus (Rom. VIII, 24. 25)*. Si ergo Spes, quæ videtur, non est Spes, quia quod videt quis, quid sperat, et ideo vocatur Spes, quia, quod non videmus, speramus, cum venerit, quod videamus, Spes non erit,

(a) Mendam Librarii pro *frus*. Sequens *requiritur*: *Si habet — impendit pecuniam*, intrusa videtur.

(b) In Cod. fol. 74. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. De Spe humana et divina præclare disserit. Habitum fuisse in Officio vespertino docet Exordium. Quia fuerit Episcopus ille, qui Charitatem quietam inquietæ prætulit, ignoro. Sermonem Augustini de Charitate inquieta notat Possidius in *Indiculo Opp.* c. 8. reperiendum fortasse, si Bibliothecarum scrutatores non contenti fuerint Elenchos Mss. percurrere, aut sola Codicum terga lustrare. Eodem C. Possidius et præsentem memorat, qui Editioni post *Sermonem XX* inseri possit.*

(c) Fortassis excidit: *Deus*.

quia res erit. Nec tunc maledictum erit, esse sine Spe; modo vero cuicumque sine Spe esse, maledictum est, et opprobrium. Et vix illi, qui sine Spe modo est! Male est enim sine Spe esse, quia nondum est cum re. Tunc esse desinat Spes, quando tenebitur res.

II. Res autem ipsa, quæ est, quæ tenebitur? Quid est, quod succedet Spei? Videmus enim modo homines multa terrena sperare, et secundum sæculum. Ipsa vita nullius hominis est sine Spe, et, donec moriatur, quisque non est sine Spe. Spes in pueris, ut crescant, ut erudiantur, ut aliquid noverint. Spes in adolescentibus, ut uxores ducant, ut filios generent. Spes in parentibus filiorum, ut nutriant, ut erudiant, ut grandes videant, quibus parvulis blandiebantur. Ut ipsam vitam Spei humanæ potissimum (a) nominem, quæ quasi naturalior, et excusabilior, et tristior (b) est. Sunt enim multæ Spes vulgares, multum reprehensibiles; sed hanc teneamus, quæ civilis et naturalis est. Ad hoc enim quisque nascitur, ut crescat, ut conjugetur, ut filios procreet, ut erudiat, etiam ut pater dicatur filiorum. Quid amplius querit? Et nondum est finita spes. Optat conjungere filiis suis uxores, et adhuc sperat. Et cum et hoc adeptus fuerit, optat nepotes. Et cum hos habuerit, jam ecce tertia successio est, et piger est senex dare locum pueris. Adhuc querit sibi quid optet, querit quid speret, et benevolus videtur. Utinam, inquit, vocet me puer ille avum, et audiam hoc de ore ipsius. et moriar! Crescit puer, vocat avum, et ille nondum se cognoscit avum. Utique enim, si avus est, si senex est, quare non agnoscit, migrare jam debere, ut succedant, qui nati sunt? Et cum audierit a voce parvuli honoris nomen, vult illum ipse erudire. Numquid deest, ut speret et pronepotem? Sic moritur, et sperat, et sperat aliud atque aliud, cum illud, quod sperabat, acceperit. Sed accipiendo, quod sperabat, non satiatur, inhiat in aliis. Quare venerat, quod sperabas? Certo jam, ut finias, quo pergis. Non finis extenditur. Et quantos fallit hæc Spes, Spes trita! Primo non satiat, cum venerit, et quantis non venit! Quanti speraverunt uxores, et ducere non potuerunt! Quanti speraverunt, cum quibus eis bene esset, et duxerunt, a quibus cruciarentur! Quam multi optaverunt filios, et suscipere nequiverunt! Quam multi de susceptis malis genuerunt! Sic omnia. Speravit aliquis divitias; non adeptis cruciatus est cupiditate, aut adeptis tortus timore. Et nemo est, qui sperare desinat, nullus satiatur. Tam multi falluntur, et ab spe sæculi non quiescunt.

III. Sit aliquando et Spes nostra non fallax, sed satians, et aliquid tam bonum, ut amplius esse non possit. Quæ est ergo res, quam speramus, quæ cum venerit, cessabit Spes, quia succedet res. Quid est illud? Terra est? Non. Aliquid, quod in terra nascitur, sicut aurum, argentum, arbor, seges, aqua? Ni-

(a) Lego: *Ut ipsam spem vitæ humanæ potissimam*.

(b) Potius: *tritor*, ut paulo infra: *Spes trita*.

lil horum. Aliquid, quod in aere volitet? Abhorrot anima. Numquid forte cœlum est, tam speciosum, ornatumque luminibus? Quid enim in his rebus visibilibus delectabilius, quid pulchrius? Neque hoc est. Et quid est? Delectant ista, pulchra sunt ista, bona sunt ista. Quære, qui fecit. Ipse est Spes tua. Ipse est modo Spes tua, ipse erit postea res tua. Spes est credentis, res erit videntis. Dic ei: *Spes mea es tu.* Bene enim modo dicis: *Spes mea es tu.* Credis enim, nondum vides. Promittitur tibi, nondum tenes. Quandiu es in corpore, peregrinarius a Domino, in via es, nondum in patria. Ipse rector, et conditor patriæ via factus est, ut te perducatur. Dic ergo illi modo: *Spes mea es tu.* Quid postea? *Portio mea in terra viventium* (Psal. cxiii, 6). Quæ modo Spes tua est, postea erit portio tua. Sit Spes tua in terra morientium, et erit portio tua in terra viventium. Conversi ad Dominum, etc.

SERMO XXIII.

De verbis Psalmi cXLV, vers. 1. Laudabo Dominum in vita mea, etc. (a).

SYNOPSIS.

I. Dei laus producenda ultra hanc vitam. II. Nihil in hac vita diu. III. Christiano non imponat felicitas transitoria. IV. Extrema Divitis et Lazari nos erudiant.

I. De verbis istius Psalmi, quem modo cantavimus, donet Dominus, ut vobis loqui valeamus. Diximus enim: *Laudabo Dominum in vita mea. Psallam Deo meo, quandiu vivo.* (Psal. cXLV, 1). Quibus verbis hoc primo admoneamus Charitatem Vestram, ne, cum auditis, vel dicitis: *Quandiu vivo, psallam Deo meo;* existimetis, cum hæc vita finita fuerit, finiri nobis laudem Dei. Magis enim tunc laudabimus, quando sine fine vivemus. Si enim laudamus in peregrinatione, unde transimus, quomodo laudabimus in domo, unde nunquam migrabimus? Sicut dicitur, et legitur, et canitur in alio Psalmo: *Beati qui habitant in domo tua. In sæcula sæculorum laudabunt te* (Id. LXXXII, 5). Ubi audis: *In sæcula sæculorum,* finis nullus est, et vivere beata vita, ubi Deus sine dubitatione conspicitur, sine offensione amatur, sine fine laudatur. Prorsus hoc erit nostrum vivere, Deum videre, amare, laudare. Si ergo laudamus, quando credimus, quomodo laudabimus, cum viderimus. Quomodo laudabitur species, si sic laudatur fides. Dicit enim Apostolus: *Quandiu enim surus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, et non per speciem* (2 Cor. v, 6, 7). Modo ergo per fidem, tunc per speciem. Modo credimus, quod non videntis, tunc videbimus, quod credebamus. Non confunditur, qui credit, quia verum est, quod videbit; Dominus autem noster prius in nobis ædificavit fidem,

ubi (a), si merces fidei reddatur, non præpostere ante quæretur.

II. Dicit aliquis: Cur ergo Psalmus dixit: *Psallam Deo meo, quandiu vivo,* et non dixit: *Psallam Deo meo semper?* Ubi enim dicitur: *Quandiu vivo,* quasi finis significatur, sed si (b) non intelligatur. Si putas de hac vita dictum: *Quandiu vivo,* discute vitam istam, utrum sit diu. Quantumcumque hic vixeris, diu non est. Quomodo est diu, quod te non satiat? Dicit puer diu vixisse hominem, quem videt senem, sed cum pervenerit, quo ille pervenit, tunc videt, quam non fuerit diu. Prorsus sic volat ætas, ita in se momenta transcurrunt, ut videamus, nudius tertius fuisse nos pueros, heri juvenes, hodie senes. Ubi ergo putas de hac vita esse dictum: *Quandiu vivo, psallam Deo meo,* ideo, quia dixit: *Quandiu vivo,* ibi verax intellectus est, de hac vita non esse dictum, quia dixit: *Quandiu.* Nunquam enim diceret Veritas: *Quandiu,* de ista vita, ubi nihil est diu. Potuerunt hoc videre Sapientes hujus mundi, et non hoc possunt videre Christiani? Quidam Sapientum mundi eloquentissimus homo dixit: *Quid est enim hoc omnino ipsum diu, in quo est aliquid extremum* (Cicero, Orat. pro M. Marcello n. 28)? Omnino negavit diu esse, quod ad finem quandocumque potuerit pervenire. Prorsus quandocumque, non quousque tu vixisti, si forte ad senectutem ultimam pervenisti. Unius enim hominis vita, præsertim hoc tempore, *Vapor est ad modicum apparens.* Hoc, quod dixi, Scriptura dixit exul antibus hominibus, et per superbiam multam polleantibus, et, an continuo moriantur, nescientibus, Scriptura divina dixit, et eos ita superbientes, et in vanis confidentes suæ transitorie fragilitatis admonuit. *Quæ est enim, inquit, vita vestra? Vapor est ad modicum apparens, cæcineps exterminabitur* (Jacob. iv, 15). Qui ergo se erigit in elatione, confidit in vapore, extollitur in honore, et perit cum vapore. Reprimenda est ergo superbia, et quanta possumus, intentione calcanda, et intelligendum nos in hac terra mortaliter vivere, et cogitandum esse de fine, ubi non erit finis. Homo enim, si tu, ut dicere cœperam, quicumque senesce, valde extolleris, si putas te diu vixisse, qui aliquando finiturus es, sed ipse Adam, si adhuc viveret, et non modo, sed in fine sæculi moreretur, nihil haberet diu, in quo aliquid esset extremum (c). Et verissime dictum est, et prudenter intellectum est, et verum esse non tantum prædicatur, sed etiam ab auditoribus agnoscitur.

III. Referamus animum ad Psalmum, quem cantavimus, et inveniamus, quia ille non diceret: *Psallam Deo meo, quandiu vivo,* nisi de illa vita, ubi diu est. Si enim in ista vita ideo nihil diu, quia est aliquid extremum, non ad istam vitam desiderandam vocamur, quando Christiani efficimur. Non enim pro-

(a) In codice fol. 74. p. 2. inscriptus: *Sermo sancti Augustini ep. De vitæ brevitate, et felicitate transitoria egregie rursus ex em; lo Divitis et Lazari illustratus. In Editione locandus post sermonem XXXIII.*

(a) Pro ubi videtur reponendum: *ut, q. d. non debere quarri mercedem fidei ante ipsam fidem.*

(b) Videtur legendum: *est.*

(c) Ineptum *Extremum*, quod sequitur, a margine irreptisse patet.

pterea Christiani efficitur, ut bene nobis sit in hac vita. Si enim propterea putaverimus nos fieri Christianos, ut hic nobis bene sit secundum vitam istam temporalem, secundum felicitatem volaticam, et vaporem, valde erramus, et nutabunt pedes nostri, videntes aliquem tanta dignitate pollere, ut emineat cæteris, cum quibus vivit, sanam esse corpore, ad senectutem decrepitam pervenire. Videt hoc Christianus pauper, ignobilis, in gemitibus quotidiano labore suspirans, et dicit forte apud semetipsum: Quid mihi prodest, quia Christianus sum factus. Numquid ideo melior sum, quam ille, qui non est? Quam ille, qui in Christum non credit? Quam ille, qui Deum meum blasphemat? Admonet eum Psalmus. *Nolite fidere in principes. Quid te delectat flos fœni? Omnis caro fœnum*, Propheta loquitur, non solum loquitur, sed exclamat. Exclamavit illi Dominus. *Exclama, inquit. Et respondit: Quid exclamabo? Omnis caro fœnum, et omnis honor carnis, ut flos fœni. Fœnum aruit. Flos decidit. Ergo totum perii? Absit. Verbum autem Domini manet in æternum (Isai. xl, 6-8). Qu' d delectat fœnum? Ecce periiit fœnum. Vis non perire? Tene te ad verbum. Sic et in isto Psalmo. Attendebat enim forte Christianus pauper, humilis in Pagano forte divite ac potenti, attendebat florem fœni, et eligebat eum fortasse patronum habere magis, quam Deum. Hunc alloquitur Psalmus: *Nolite fidere in principes, et in filios hominum, quibus non est salus (Psal. cxlv, 5). Ille continuo respondet: Numquid de isto dicit, cui est salus? Ecce sanus est. Hodie illum vegetum video. Ego magis assidue miser ægroto. Quid attendis ista, quæ tibi placent, et quæ te delectant? Non est salus. Exiet spiritus ejus, et revertetur in terram suam. Ecce tota salus, Vapor ad modicum apparens. Exiet spiritus ejus, et revertetur in terram suam. Transeant aliquot anni. Moveatur fluvius, sicut fieri solet. Per diversa transcurrens aliqua sepulcra mortuorum discerne ossa divitis ab ossibus pauperis. Exeunte spiritu suo revertitur in terram suam. Optime de spiritu ejus nihil dixit, quia et ille, cum viveret, nihil spiritualiter cogitavit. *Revertetur in terram suam, secundum carnem utique, secundum corpus, ubi polebat, ubi efferebatur, ubi te decipiebat, in cujus te carnis felicitate fallebat. Exiet spiritus ejus, et revertetur in terram suam. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum (Ibid. 4). Cogitationes illæ, quæ terrenæ erant: Ecce facio, ecce impleo, ecce pervenio. Ecce illud emo, ecce illud acquirō, ecce ad talem et talem honorem pervenio. In illa die peribunt omnes cogitationes ejus. Si autem, quoniam Verbum Dei manet in æternum, teneas te ad verbum, ut det tibi vitam æternam, non solum cogitatio tua tunc non peribit, sed tunc venit. Quando illius perit, tua tunc venit. Ille enim cogitabat temporalia atque terrena, opes opibus addere, pecuniarias facultates exaggerare, nitere honoribus, tumere potentia. Ergo, quia talia cogitabat, *In illa die peribunt omnes cogitationes ejus. Tu autem, si cogitabas, quia Christianus factus es, non temporalem felicitatem, sed requiem sempi-****

ternam, quando corpus tuum redierit ad terram suam, tunc invenit anima tua requiem suam.

IV. Attende Evangelium, et vide, atque inspicere cogitationes duorum hominum. *Erat quidem Dives, qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide (Luc. xvi, 19). Quotidie fœnum, et flos fœni. Non te seducat illius felicitas, qui Induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide. Superbus erat, impius erat, vana cogitabat, vana concupiscebatur. Quando mortuus est, in illa die perierunt cogitationes ejus. Erat autem ante januam ipsius quidam Pauper, nomine Lazarus. Tacuit nomen Divitis, et dixit nomen Pauperis. Cujus nomen ventilabatur, ipsius tacuit Deus. De cujus nomine silebatur, ipsum dixit Deus. Nolo, mireris. Deus, quod in Libro suo scriptum invenit, hoc recitavit. De impiis enim dictum est: *Et in libro tuo non scribentur (Psal. lxxviii, 29);* itemque Apostolis, cum gloriarentur, quia in nomine Domini dæmonia illis subjecta fuerant, ne de hac re sicut homines extollerentur, seseque jactarent, quamvis de re magna, quamvis de virtute præclara: *Nolite, inquit, in hoc gaudere, quia dæmonia vobis subjecta sunt; sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælo (Luc. x, 20). Deus enim inhabitator cæli tacuit nomen Divitis, quia scriptum non invenit in cælo; dixit tamen Pauperis, quia ibi scriptum invenit, imo ibi scribi jussit. Sed videte illum Pauperem. Diximus enim de cogitationibus impii Divitis, præclari, induentis purpuram et byssum, et epulantis quotidie splendide, quia, cum mortuus esset, perierunt omnes cogitationes ejus. Pauper autem Lazarus erat ante januam Divitis, *Ulceribus plenus, et cupiebat saturari de micis, quæ dejiciebantur de mensa Divitis, et nemo illi dabat. Sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus (Id. xvi, 21). Ibi te volo videre, Christiane. Dicuntur enim exitus duorum istorum. Potens est quidem Deus, et in hac vita salutem dare, et egestatem auferre, et sufficientiam donare Christiano. Et tamen, si etiam hoc non esset, quid eligeres? Ut ille pauper esse, an, ut ille, dives esse? Non te fallat. Audi finem, et observa malam electionem. Sine dubio enim Pauper ille, quoniam pius erat, in ærumnis temporalibus constitutus finiendam quandoque illam vitam, et adipiscendam æternam requiem cogitabat. Mortui sunt ambo, sed illius Pauperis non illa die perierunt cogitationes. Contigit enim mori inopem illum, et auferri ab Angelis in sinum Abrahamæ. In illa die sanatae sunt omnes cogitationes ejus. Et, quoniam Lazarus in latina lingua interpretatur *Adjutus* (a), qui in hebræa Lazarus, bene admonuit Psalmus: *Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus (Psal. cxlv, 5) Quando spiritus ejus exhibit, et caro ejus revertetur in terram suam, non peribunt cogitationes ejus, Quia spes ejus in Domino Deo ejus. Hoc discitur in schola Christi doctoris, hoc speratur ab animo fidelis auditoris, hæc est merces verissima Salvatoris.****

(a) Ita et Hieronymus in *Interpret. Rom. Hebr.* Videlicet a Deo *adjutus* ab לָמַח et לָמַח, Idem, quod לָמַח, aut לָמַח.

SERMO XXIV.

De verbis Evangelii Luc. xvi. vers. 19-31, Homo quidam erat dives, etc. (a).

SYNOPSIS.

I. Oraculis Prophetis de Christo, et ejus Ecclesia Judæi nondum credunt. II. Judæorum incredulitas coarguitur exemplo divitis Epulonis. III. Dives Epulo salubre nobis exemplum. IV. Satis de futuris præmoniti nullam excusationem habemus. V. Fides nostra confirmanda ex jam impletis, et ex promissis a Deo. VI. Dei promissa in Gente Judæorum ex Abraham, cujus fides commendatur. VII. Dei in exolvendis promissis fidelitas, et insania Idololatrarum. VIII. Deus quærit imaginem suam in anima, ut Cæsar in nummo. IX. Quanta promissa Dei jam exoluta sint. X. Abrahamæ fides nobis exemplum. XI. De tolerandis adversis duplex similitudo. XII. Dei patientia nobis utendum est, et illa imitanda. XIII. Committere nos debemus Deo in adversis absque querela. XIV. Exhortatio ad patientiam.

I. CHRISTIANORUM fides, quæ ab impiis et infidelibus irridetur, hæc est, quia nos dicimus, esse aliam vitam post istam vitam, et esse a mortuis resurrectionem, et esse post transactum sæculum in fine judicium. Hoc cum in rebus humanis non crederetur, prædicaretur autem, et annuntiaretur a Prophetis servis Dei, et a Lege, quæ per Moysen data est, et adhuc incredibile hominibus videretur, venit Dominus et Salvator noster Jesus Christus, qui hæc hominibus persuaderet. Qui cum sit Filius Dei natus de Patre invisibiliter, et ineffabiliter, coæternus Patri, et æqualis Patri, et cum Patre unus Deus, cum sit Verbum Patris, per quod facta sunt omnia, et Consilium Patris, per quod reguntur omnia, tantam magnitudinem suam, et incomprehensibilem majestatem, ac potestatem, quæ non poterat cognosci ab hominibus, deposuit ad terras (b) accipiendo carnem, et apparendo oculis hominum. Cum ergo Deus, id est, ipsa Divinitas, in Christo non videretur, caro visa contemnebatur; ille autem interiorem suam Divinitatem miraculis approbat (c). Et cum talis videretur, qui humanis oculis posset sperni, tantum faciebat, ut in ipsis operibus appareret Filius Dei. Cum ergo magna faceret, utilia præciperet, corrigeret vitia, castigaret, virtutes doceret, sanitates etiam corporum operaretur, ut sanaret mentes infidelium, iratus populus, ubi est natus, et nutritus, et tanta ista fecit, occidit eum. Ille autem, qui nasci venerat, utique et mori venerat. Nec mortem carnis suæ, quam propter exemplum demonstrandæ resurrectionis acceperat, voluit esse infructuosam, sed permisit

(a) In Codice, fol. 80. inscriptus: *Sermo sancti Augustini episcopi, De Divate et Lazaro*. Veritas potius Religionis christianæ comprobata ex hæcenus impletis, et deinceps implendis Dei Promissis cum Exhortatione ad Patientiam. Meminit insignis Sermonis Possidius in *Indiculo Opp.* c. 8. Collocandus in Editione post *Sermonem CXIII.*

(b) Rescribendum puto: *ad tempus.*

(c) In membranis: *approbat.*

eam magis manibus impiorum, ut, cum illi nolent facere, quod jubebat, pateretur ille, quod volebat. Factum est. Occisus est Christus, sepultus, resurrexit, ut novimus, ut testatur Evangelium, ut jam toto orbe prædicavit (a), et adhuc Judæi, videtis, quia nolunt credere in Christum, jam posteaquam resurrexit a mortuis, et glorificatus in oculis Discipulorum suorum ascendit in cælum, cum jam impleantur per totum orbem terrarum præconia Prophetarum. Etenim omnes Prophetæ, qui prænuñtiaverunt Christum nasciturum, et moriturum, et resurrecturum, et in cælum ascensurum, prænuñtiaverunt etiam Ecclesiam ejus per omnes gentes futuram. Judæi autem, si non viderunt Christum resurgentem, et ad cælum euntem, viderent saltem Ecclesiam toto orbe diffusam, quod utique cum impleretur, prædicta Prophetarum dicta implerentur.

II. Fit in illis, quod modo audivimus ex Evangelio. Ideo enim non audiunt Christum, qui a mortuis resurrexit, quia Christum in terra positum non audierunt. Hoc enim dixit Abraham illi Diviti, qui apud inferos torquebatur, et volebat aliquem mitti ad superos, ut fratribus ejus nuntiaret, quid agatur apud inferos, et antequam venirent ad loca illa tormentorum, viverent bene, agentes penitentiam de peccatis suis, ut mererentur ire potius in sinum Abraham, non ad illa tormenta, quo Dives ille pervenit. Cum ergo hoc ageret ille Dives sero misericors, qui Pauperem jacentem ante januam suam contempserat, et propterea forte (b) superbus in illum erat, ipsa lingua ardebat, et ibi stillam aquæ desiderabat, cum ergo non egisset apud superos, quod agendum illi erat, ne illuc veniret, sero cepit esse misericors pro aliis. Sed quid ait Abraham? *Si Moysen et Prophetas non audiunt, neque, si quis a mortuis resurrexerit, persuadet eis* (Luc. xvi, 31). Omnino verum est, fratres. Ideo Judæis hodie non persuadetur, ut credant in eum, qui resurrexit a mortuis, quia Moysen et Prophetas non audierunt (c). Nam si illos audire vellent, ibi invenirent prædictum esse, quod modo impletum est, et nolunt adhuc credere. Quod ergo de Judæis diximus, de nobis agamus, ne cum alios attendimus, et nos in ipsam impietatem incidamus. Evangelium, charissimi, Judæis non legitur, Moyses et Prophetæ leguntur, quos nolunt audire. Quod si audire vellent, crederent in Christum, quia Moyses et Prophetæ Christum venturum prædicaverunt. Non ergo nos tales simus, quando nobis legitur Evangelium, quales sunt illi, quando illis leguntur Prophetæ. Apud ipsos enim, ut dixi, Evangelium non recitatur, apud nos recitatur.

III. Ecce audistis modo ex Evangelio duas vitas: unam præsentem, alteram futuram. Præsentem habemus, futuram credimus. In presenti sumus, ad futuram nondum pervenimus. Cum in presenti sumus,

(a) Nempe Evangelium. Fortasse autem legendum: *prædicatur.*

(b) Intersero: *quia, quod excludisse videtur.*

(c) Numquid potius: *audimus.*

futurae meritum comparemus; nondum enim mortui sumus. Numquid Evangelium apud inferos recitatur? Quod utique si recitaretur, frustra illud Dives audiret, quia jam fructuosa poenitentia esse non posset. Nobis ibi legitur, et ibi a nobis auditur, ubi dum vivimus corrigi possumus, ne ad illa tormenta veniamus. Credimus quod legitur, an non credimus? Absit ut hoc opinemur de Charitate Vestra, quia non creditis! Christiani enim estis, nec Christiani ullo modo essetis, si Evangelio Dei non crederetis. Quia ergo Christiani estis, manifestum est vos Evangelio credere. Audivimus. Modo recitatum est. Erat utique Dives superbus, utique extollens se in divitiis, qui *Induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide* (Luc. xvi, 19). Jacebat autem ad januam ejus ulcerosus pauper quidam nomine Lazarus, cujus etiam ulcera canes lingebant, et cupiebat *Saturari de micis, quae cadebant de mensa Divitis* (Ibid. 21), et non poterat. Ecce crimen Divitis, quia utique de micis saturari cupiebat, et non poterat, cui participanda humanitas erat. Ille ergo Dives, si compateretur Pauperi ante januam suam jacenti, et vellet esse de divitiis illis misericors, illuc veniret et ipse, quo venit et ille Pauper. Non enim illum Lazarum paupertas duxit ad requiem et non humilitas, aut vero illum Divitem ab illa tanta requie divitiarum retraxerunt, et non superbia et infidelitas. Nam, ut noveritis, fratres, quia apud superos Dives iste infidelis fuit, de verbis ipsius approbemus, quae dixit apud inferos. Intendite. Voluit aliquem a mortuis ire, ut nuntiaret fratribus ipsius, quid agatur apud inferos, et cum illi hoc non concederetur dicente Abraham: *Habent Moysen, et Prophetas. Audiant illos. Non, pater Abraham, inquit, sed, si quis hiuc ab inferis ierit, persuadebuntur*; ostendit, quia et ipse, cum esset apud superos, non credebatur dicente Moysi et Prophetis, sed aliquem surgere sibi a mortuis cupiebat. Attendite tales modo, et videte, ubi ex exemplo hujus Divitis admonemur, si fidem habetis. Quanti sunt, qui modo dicunt: Bene nobis sit, cum vivimus! Manducemus, et bibamus, et deliciis istis perfuamur! Quid est, quod nobis dicitur, quia erit postea? Quis huc inde rediit? Quis huc inde surrexit? Dicuntur haec. Hoc dicebat Dives ille, et, quod non credebatur vivus, expertus est mortuus. Melius vivus fructuose corrigeretur, quam mortuus infructuose torqueretur!

IV. Nunc ergo mutemus verba ipsa, si quis forte in nobis est, qui haec solet dicere. Non enim ostendit Deus modo, quod nos jubet credere. Ideo illud non ostendit, ut merces sit fidei. Si enim ostendat tibi, quod meritum habes, quia credis! Non est jam credere, sed videre. Magis tibi hoc non ostendit Deus, ut credas. Imperat tibi, quod credas, servat tibi, quod videas. Sed si non credas, cum imperat fidem, speciem suam non tibi servat, sed illud tibi servatur, unde Dives ille apud inferos torquebatur. Et, cum venerit Dominus noster et Salvator Jesus Christus, qui sic annuntiat modo venisse, ut speretur etiam esse venturus, veniet cum retributionibus fidelium,

et infidelium: fidelibus praemia daturus, infidelibus in ignem aeternum missurus. Et dixit hoc in Evangelio, quomodo sit in fine judicaturus. Positurus se alios ad dexteram, alios ad sinistram, et discreturum omnes gentes, sicut pastor separat oves ab haedis; justos ad dexteram futuros, impios ad sinistram; justis se dicturum: *Veni, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi*. Impiis autem et infidelibus: *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 34-41)! Quid tibi amplius potuit prodesse Iudex, quam ut definitivam sententiam suam tibi diceret, ne in illam possis incurrere? Fratres, omnis qui minatur, non vult ferre. Nam, si subiret (a), et feriret. Qui dicit: *Observa*; non vult invenire, quem feriat. Homines sibi plagas conciliant, homines sibi poenas comparant, qui tandiu dicenti Deo: *Observate*; nolunt credere. Et quidem errantis poena, quae hic est forte aliqua afflictio, et aliquod flagellum, aut emendatorium, aut probatorium est. Aut enim emendatur quisque pro peccatis suis, ne incidat in majores poenas non emendatus, aut probatur uniuscujusque fides, qua tolerantia, aut qua patientia sub flagello patris permanent, non murmurans de patre castigante, et gaudens ad blandientem, sed ita gaudens ad blandientem, ut gratias agat et castiganti, quia *Flagellat omnem filium, quem recipit* (Hebr. xii, 6). Quanta Martyres passi sunt, quanta toleraverunt! Quas catenas, quas squallores, quos carceres, quos cruciatus, quas flammulas, quas bestias, quae genera mortis! Calcaverunt omnia. Videbant enim aliquid spiritu, ut, quod videbant corpore, non curarent. Erat in illis oculus fidei, tendebatur oculus in futura, contemnebant praesentia. Cujus autem oculus de futuris extinctus est, expavescit ad praesentia, et non pervenit ad futura.

V. Est ergo fides, quae edificatur in nobis. Modo, quicumque non vult credere, quia natus est Christus de Maria Virgine, quia passus est, quia crucifixus est, credat Judaeis, quia fuit, et occisus est, credat Evangelio, quia de Virgine natus est, et resurrexit. Est enim, unde credat. Et inimici Judaei non audent dicere: Non fuit Christus in gente nostra, aut: Non fuit iste homo, nescio quis, quem colunt Christiani. Fuit, dicunt, et parentes nostri occiderunt illum, et mortuus est, ut homo. Si ea, quae consecuta sunt mortem ipsius, invenimus dicta (b) a Prophetis, quia in nomine ejus cursurus (c) erat totus mundus, quia adoraturae illum erant omnes gentes, et omnes patriarum gentium, quia omnes etiam reges sub jugum ipsius mittendi erant, et videmus impleta post mortem Christi, quae praedicta erant ante nativitatem Christi, quomodo nos fallimus, si caetera credere nolumus, cum videamus in nobis multa impleta? Nos enim ipsi, fratres, non soli nos, qui hic sumus Christiani,

(a) Id est: obrueret illico. Vox Afris familiaris, qua usus S. Cyprianus Epist. 57. et Pontius Diac. in ejus Vita. Tardius et alii.

(b) Puto: praedicta.

(c) Fortassis: in nomen ejus cursurus, vel crediturus pro cursurus.

nos totus mundus sumus modo. Ante paucos annos non eramus, et mirum est, quomodo factum sit, ut, quod per tot sæcula non erant, modo sint. Legimus illud in Prophetis. Ne putemus casu evenisse, invenimus prædictum esse. Hinc enim augetur fides nostra, hinc ædificatur, hinc confortatur. Nemo est, qui dicat: Subito accidit. Unde? Ecce hoc, quod nunquam fuit in terra. Nonnunquam in Scripturis debitor in illis (a) Deus tenebatur, sed tempore suo debitum redditurus. Unde autem debebat Deus? An ab aliquo mutuum acceperat, qui omnibus omnia insuper donat? Qui fecit, quibus donaret? Non enim vel ipsi homines, quibus aliqua donarentur, erant. Potest aliquis dicere: Meritis meis Deus concessit hæc bona? Puta, concessit meritis tuis bona ista. Ut es scis, cui concessit? Qui non eras, quid tibi donavit? Ut esses gratis. Non enim promerueras illud, ante quam esses. Crede ei, quia et cætera gratis tibi donare dignatus est. Ilabemus ergo gratiam Dei, et tenebat Deum quodam modo debitorem mundus totus. Imo non tenebat, quia cautionem, quam fecerat, nesciebat. Promittendo se fecit debitorem, non mutuum accipiendo. Nam duobus modis dicitur debitor: Redde, quod accepisti, aut quod promisisti. Quia, quod promisit Deus, non potest dici: Redde; nihil enim ab homine accepit, qui totum homini dedit; restat ut debitor non sit, nisi quia polliceri dignatus est.

VI. Hæc pollicitatio in Scripturis erat, hæc Scripturæ in una gente Judæa, quam elegit nasci de carne servi sui, fidelis sui, qui in illum credidit. Et quomodo gens illa nata est? De Abraham sene, et de Sara sterili. Ut parturiretur, ut nasceretur ipse Isaac, unde venit gens Judæorum, miraculum fuit (*Gen. xvii et xxi*). Nihil de membris suis senex sperabat, nihil de sterilitate conjugis suæ optare audebat. Quod omnino non computabat, Deus illi obtulit, et offerenti Deo credidit, qui a Deo optare non ausus est. Et cum credidisset, et natus ei esset filius, de quo credidit, nascituram innumeram prolem, petiit Deus ipsum filium immolari sibi (*Id. xxi*). Tantæ autem fidei fuit Abraham, ut non dubitaret immolare unicum, de quo acceperat promissum. Numquid hæsitavit, et dixit Deo: Domine, pro magno mihi concessisti Filium in senectute, pro magnis votis, pro magna lætitia, insperato mihi natus est filius. Hunc exigis, ut occidam? Nonne melius erat, ut non dares, quam ut datum auferres? Non hæc dixit, sed credidit utile esse, quidquid Deum volebat velle. Hæc est fides, fratres. Certe Pauper ille in sinu Abrahamæ sublatus est, et Dives ille ad tormenta inferorum. Ut sciatis non in culpa esse divitias, Abraham dives erat, in cuius sinu Lazarus requiescebat. Dives hic erat in terra: sicut habemus docentem Scripturam. Habebat multum auri, argenti, pecorum, familiæ. Dives erat, sed superbus non erat. Ut noveritis, quia in divite sola torquebatur superbia, sola torquebantur vitia. Ipsa meruerant pœnam, non substantia Dei. Substan-

tia enim Dei bona cuicumque datum (a) fuerit. Sed bene utenti merces acquiritur, male utenti pœna retribuitur. Attendite autem, quomodo habebat Abraham divitias. Numquid filiis suis servabat? Si ipsum filium iubente Deo obtulit, divitias quomodo contempsit?

VII. Ergo hæc Scriptura, ubi se Deus promittendo fecerat debitorem, latebat apud Judæos. Venit Dominus noster Jesus Christus, secundum ipsam Scripturam natus, quia secundum ipsam redditus (b). Secundum ipsam Scripturam passus, quia in ipsa prænuntiatus passurus. Secundum ipsam Scripturam resurgens, quia in ipsa prænuntiatus resurrecturus. Secundum ipsam Scripturam ascendens in cœlum, quia in ipsa prænuntiatus ascensurus. Posteaquam ascendit ignoratus a Judæis, cœpit mittere Apostolos suos ad gentes, et quodam modo excitare dormientes, et dicere? Surgite, recipite debitum, quod olim vobis promissum est! Quis est, qui excitat creditorem suum, et offert illi quod debet? Non enim gentes, quia debitorem habebant Deum, surrexerunt. Vocatæ sunt, in Scripturam intendere cœperunt, et ibi invenire, quia, quod accipiebant, jam olim ipsis promissum erat. Acceperunt Christum promissum, et exhibitum, acceperunt gratiam Dei, Spiritum sanctum promissum, et exhibitum, acceperunt ipsam Ecclesiam per omnes gentes, dispersam, promissam, et exhibitam. Idola, quæ colebant gentes, promiserat Deus se eversurum. Legitur in Scripturis; ibi illud invenis (*Isai. ii, 18; Ezech. vi, 6; et Mich. i, 7*). Videtis quemadmodum hoc temporibus nostris fecit Deus, quod ante tot millia annorum promisit. Etenim converterant se homines ab eo, a quo facti erant, ad illud, quod ipsi fecerant. Et cum sit semper melior, qui facit, quam illud, quod facit, ideo melior est Deus non solum homine, quem fecit, sed omnibus Angelis, Virtutibus, Potestatibus, Sedibus, Thronis, Dominationibus, quia omnia ipse condidit (*Ephes. i, 21; et Coloss. i, 16*), ut sit inferius, quidquid facit homo, quam est ipse homo. Ad tantam dementia ducti erant homines, ut adorarent idolum, qui damnare deberent. Si adorarent fabrum, qui fecerat idolum, manifestum est, fratres, quia faber melior, quam idolum, quod fecit. Et cum detestandi essent homines, si fabrum adorarent, ipsum idolum adorant, quod factum est a fabro. Detestandi essent adorando fabrum, sed meliores essent, quam qui adorant idolum. Si ergo damnantur meliores, quomodo plango peiores? Si vero adorantem fabrum damnandum esse dixi, qui dimittit fabrum, et adorat idolum, qui utique meliorem dimisit, ad inferiorem se contulit, quomodo damnandus est? Sed quem meliorem primo dimisit? Deum a quo ipse factus est. Imaginem Dei quærit. In se habet. Non enim potuit facere faber imaginem Dei, sed Deus potuit facere imaginem sibi. Non fecit autem aliud tibi, sed te ipsum fecit ad imaginem suam. Adorando autem imaginem hominis, quam fecit

(a) Aut redundat: in illis, aut subintelliguntur prædicta, vel promissa.

(a) Lego: data.

(b) Fortasse legendum: promissus.

ber, conteris imaginem Dei, quam tibi impressit Deus. Ideo, cum te vocat, ut redeas, reddere tibi vult illam imaginem, qua tu ipse cupiditate terrena quodam modo conficando perdidisti, et obsoletasti (a).

VIII. Inde est, fratres, quod imaginem suam a nobis quaerit Deus. Hoc commemorat Judæos illos, quando illi obtulerunt nummum. Primo enim tentare illum voluerunt, cum dicerent: *Domine, licet tributum dare Cæsari (Math. xxii, 17)?* ut, si diceret ille: Licet; calumniarentur illi, quia in maledicto vellet esse Israel, quem volebat esse tributarium, ut subjugatus esset Regi, ut daret tributa. Si autem diceret: Non licet reddere tributa; calumniarentur illi, quia contra Cæsarem præciperet, et auctor esset, ut non redderent tributum suum, quod debebant, quia subjugati erant. Vidit tentantes, tanquam veritas falsitatem, et convicit breviter mendacium ex ore mentientium. Non enim dixit in illos sententiam, ex ore suo, sed fecit, ut illi in se dicerent sententiam, quia scriptum est: *Ex ore tuo justificaberis, et ex ore tuo damnaberis (Id. xii, 37). Quid me, inquit, tentatis? Hypocritæ, ostendite mihi nummum.* Ostenderunt. *Cujus ait, habet imaginem, et inscriptionem?* Responderunt: *Cæsaris.* Et ille: *Reddite ergo Cæsari, quod Cæsaris est, et Deo, quod Dei est (Id. xxii, 18-21).* Sicut Cæsar quaerit imaginem suam in nummo tuo, sic quaerit Deus imaginem suam in animo tuo. Redde Cæsari, ait, quæ Cæsaris sunt. Quid a te quaerit Cæsar? Imaginem suam. Quid a te quaerit Deus? Imaginem suam. Sed Cæsaris in nummo est, Dei imago in te est. Si quando nummum perdis, plangis quia imaginem Cæsaris perdidisti. Quando adoras idolum, non plangis, quia injuriam facis in te imagini Dei?

IX. Tenete ergo, fratres, pollicitationem Domini Dei nostri, et numerate jam ex illo numero pollicitationum suarum, quanta reddidit. Christus nondum erat natus. In Scriptura erat promissus. Reddidit illum. Natus est. Nondum erat passus, nondum resurrexerat. Et hoc reddidit. Passus, crucifixus, resurrexit. Passio ipsius præmium nostrum est. Sanguis ipsius redemptio nostra est. Ascendit in cælum, sicut promiserat. Et hoc reddidit. Misit Evangelium per omnes terras. Ideo quatuor Evangelia esse voluit, ut significaretur quaternario numero totus orbis terrarum, ab Oriente et Occidente, ab Aquilone et Meridiano. Ideo duodecim Discipulos habere voluit, ut terni quodam modo per quatuor distributi videantur, quia in Trinitate vocatus est mundus, in Patre, et Filio, et Spiritu sancto. Reddidit hoc. Misit Evangelium, sicut prædixit. *Quam speciosi pedes evangelizantium eorum, qui annuntiant pacem, evangelizantium bona (Rom. x, 15)! Sicut prædixit: Non sunt sermones, neque verba, quorum non audiantur voces eorum. Per omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii, 4, 5).* Quomodo dixit, sic misit. Evangelium per omnes terras scribitur. Etiam Ecclesia persecutionem primo passa est. Red-

(a) Ita Tertullianus Augustini *sermone* Alog. c. 5. obsoletunt. Scorp. c. 6. obsoletassent.

didit, quia et Martyres promiserat. Recita cautionem: *Preiosa in conspectu Domini mors iustorum ejus (Psal. cxxv, 15).* Reddidit etiam Martyres, quia et ipsos protulerat. Quid postea reddendum erat? *Adorabunt in conspectu ejus omnes reges terræ (Id. lxxi, 11).* Crediderunt et reges, qui primo persequendo Martyres fecerant. Videmus ergo et modo reges credidisse. Reddidit etiam, quod promiserat, ut jubentibus regibus idola frangerentur, quibus primo jubentibus Christiani occidebantur. Abstulit etiam idola, quia promiserat: *Et in idolis nationum non erit respectus (Sap. xiv, 1).* Cum tanta ergo reddiderit, fratres, quare non illi credimus? Minus idoneus debitor est Deus? Si omnino nihil adhuc nobis reddidisset, idoneum debitorem tenebamus, qui fecit cælum et terram. Non enim pauper futurus erat, ut non haberet, unde redderet, aut fallit, cum ipse sit Veritas, aut tanta potestas est Deus, cui possit succedi, ut non habeat tempus reddendi?

X. Justum est, fratres, ut credatur Deo, antequam aliquid reddat, quia utilibet mentiri non potest, fallere non potest. Deus est. Sic illi crediderunt Patres nostri. Abraham sic illi credidit. Ecce vere laudanda fides, et prædicanda. Nihil ab illo acceperat, et credidit promittenti. Nos nondum credimus, qui tanta jam accepimus. Numquid poterat illi dicere Abraham: *Credam, quia illud mihi promisisti, et reddidisti? A primo jussu credidit, nihil tale aliud acceperat. Exi de terra tua, dictum est illi, et de cognatione tua, et vade in terram, quam tibi dabo (Gen. xii, 1).* Et credidit statim, et non dedit illi ipsam terram, sed semini illius illam servavit, et semini ipsius promisit quid? *In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii, 18).* Semen ipsius Christus, quia de Abraham Isaac, de Isaac Jacob, de Jacob duodecim, de duodecim populus Judæorum, de populo Judæorum Virgo Maria, de Virgine Maria Dominus noster Jesus Christus. Et factus est semen Abraham Dominus noster Jesus Christus, et quod promissum erat Abraham, invenimus impletum in nobis. *In semine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes.* Credidit hoc, antequam aliquid vidisset. Credidit, et non vidit quod promittebatur. Nos autem videmus quod illi promissum est. Et quid illi promittebatur, futurum erat. Quid enim nondum reddidit Deus? Labores in sæculo isto futuros denunciavit, et sanctos suos, et fideles suos futuros in laboribus, et fructum allaturos cum tolerantia (*Luc. viii, 15*). Prænuntiavit, et videmus. Ipsi laboribus atterimur. Qui nondum labores prænuntiati sunt? Neque enim putatis, fratres, quia, quod videtis atteri res humanas modo, non est scriptum in Scriptura Dei. Totum scriptum est, et tolerantia indicta est Christianis, et magis futura bona, quia venerunt mala, quæ prædicta ventura erant. Nam si non venirent, quæ dicta (a) erant, etiam de bonis nobis fidem auferrent, sed ideo venerunt ante mala, ut credamus futura bona.

(a) Certe: prædicta.

XI. Modo mundus sic est, quomodo et torcular in pressuris est. Sed si amurca (a) es, per cloacas vadis; si oleum, in gemellario (b) manes. Nam necesse est, pressuræ sint. Attendite amurcam, attendite oleum. Pressura fit aliquando in mundo, verbi gratia: fames, bellum, inopia, egestas, mortalitas, rapina, avaritia, pressuræ pauperum, labores civitatum. Sont ista. Videmus. Et prædicta sunt futura, et videmus, quia sunt. Invenimus homines inter istas pressuras murmurare, et dicere: Ecce temporibus christianis quanta mala sunt! Ante tempora christiana quanta bona abundabant! Non erant tanta mala ista. De pressura amurca exit. Per cloacas currit. Os ipsius propterea nigrum est, quia blasphematur. Non splendet. Oleum relucet. Invenis autem alium hominem de pressura ipsa, et de ipsa tritura, quæ illum trivit. Numquid non ipsa tritura est, quæ illum trivit? Audistis vocem amurcæ, audite vocem olei. Deo gratias! Benedictum nomen tuum! Ista omnia mala, quibus nos conteris, prædicta erant. Securi sumus, quia ventura sunt et bona. Quando nos, et mali simul emendamus, sit voluntas tua. Te novimus Patrem promittentem, te novimus Patrem flagellantem. Erudi nos, et redde hæreditatem, quam in sine promisisti. Benedicimus sanctum nomen tuum, quia nusquam fustis mendax. Omnia, quemadmodum prædixisti, sic exhibuisti. In his laudibus de ipsa pressura emanantibus oleum currit in gemellario. Tamen quia torcular est totus iste mundus, unde etiam dicitur alia similitudo (c). Sicut in fornace probatur aurum et argentum, sic probat justos tentatio tribulationis; et de fornace aurificis similitudo ponitur. In angusto cacabo tres res sunt: Ignis, aurum, et palea. Et ibi vides imaginem totius mundi. Est ibi palea, est ibi aurum, est ibi ignis. Palea comburitur, ignis ardet, aurum probatur. Sic et in isto toto mundo sunt justus, sunt impii, est tribulatio. Mundus tanquam fornax est aurificis, justus tanquam aurum, impii tanquam palea, tribulatio sicut ignis. Numquid aurum purgaretur, nisi palea ureretur? Fit, quod impii ad cineres rediguntur. Cum enim blasphemant, et murmurant contra Deum, cinis efficiuntur. Ibi aurum purgatum justus, qui tolerabiliter ferunt omnes molestias mundi, et in suis tribulationibus laudant Deum, ut aurum purgatum, rediguntur in thesauros Dei. Habet enim Deus thesauros, quo mittat aurum purgatum; habet etiam loca sordida, quo mittat cinerem paleæ. De isto mundo totum exigit. Tu vide, quid sis. Nam necesse est, ut veniat ignis. Si aurum te invenerit, sordes tollet; si paleam te invenerit, comburet, et ad cinerem perducet. Elige tibi, quid sis. Nam non potes dicere: Sine igne ero. Jam in fornace es aurificis,

(a) *Amurca* ab *Amurca*, prima fex olivarum præmi incipientium. Vide *Plin. L. XV. c. 18*. Memorat Noster et alibi.

(b) Columellæ *Gemellar. L. XII. c. 90*. Noster in *Psal. CXXXVI. T. IV. col. 1518*. *Oleum in Gemellaria non videtur*. An igitur rectius *Gemellarium*, an *Gemellaria*? Vas fortasse duplex a *Gemellis*.

(c) Locus turbatus: Quid si legas: *Tamen, quamvis — inde etiam ducitur alia similitudo*. Subolet pariter in mox sequentibus aliqua interpolatio.

quo necesse est, veniat ignis. Magis te ibi esse necesse est, quia sine igne esse non poteris.

XII. Quare ergo non credimus, fratres, et venturum finem sæculi, et diem judicii, ut ibi recipiat unusquisque nostrum ea, quæ gessit in corpore, sive bonum, sive malum? Quando videmus tot res promissas, exhibitas, et datas, quare non nobis eligimus, cum vivimus, illud, ubi semper vivamus? Puta, quia negligentes fulimus, hodie simus diligentes. Negligentes non debemus semper (a) esse. Crastinus dies, nescis, quid sit. Dei patientia id agere nos admonet, ut et nos, et vitam nostram, si mala fuerit, corrigamus, et, cum tempus est, meliora eligamus. An putatis, quia Deus dormit, et non videt facientes mala? Sed forte patientiam nos docet, et patientiam prior exhibet. Invenit autem hominem forte proficisse, et non facere, quod faciebat, id est, malum. Putatur iste aliquem malitiosum, et vult, ut tollat illum Deus, et murmurat adversus Deum, quia retinet inimicum ipsius fortem, et male facientem, et non illum tollit. Oblitus est, quia in ipsum patienter egit, et si prius agere vellet severiter, non esset qui loqueretur. Severitatem exigit Dei? Quia tu transisti, transeat et alter. Non enim, quia tu jam transisti, præcidisti pontem misericordiæ Dei. Adhuc est, qui transeat. Fecit te bonum, cum esses malus, vult et alium, ut sit et ipse bonus ex malo, sicut tu ex malo factus es bonus. Sic omnes veniunt ordinibus suis. Sed alii nolunt venire, alii veniunt. Talibus enim dicit Apostolus: *Tu autem secundum duritiam cordis tui, et cor impenitens thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua (Rom. II. 5)*. Deinde si malus vult perseverare in malo, non est socius tuus, sed erit probator tuus. Etenim, si malus est, et tu bonus, tolerando malum probaris bonus. Tu accipies coronam probationis tuæ; ille autem habebit pœnam in malo perseverationis suæ. Deus autem, quid agat, patienter expectemus bonam ejus patientiam, paternam ejus disciplinam. Pater est, benignus est, misericors est. Magis si dimiserit nos fluere, tunc male irascitur nobis.

XIII. Attendite enim, fratres, et videte Amphitheatra ista, quæ modo cadunt. Luxuria illa ædificavit. Putatis, quia illa pietas ædificavit? Non illa ædificavit nisi luxuria hominum impiorum. Non vultis, ut aliquando cadat, quod luxuria ædificavit, et surgat, quod pietas ædificat? Peruisit enim Deus, quando ista ædificabantur, ut quandoque cognoscere homines mala sua, quæ faciebant. Sed quia noluerunt cognoscere, venit Dominus Jesus Christus, cœpit illis mala sua prædicare, cœpit evertere, quod pro magno habebant, et dicunt: Mala sunt tempora christiana. Quare? Quia evertitur tibi, ubi moriebaris. Sed: Abundabant, inquit, omnia bona, quando ista florebant. Utique sic, ut bona de illis flerent. Si ergo vosti, quia dedit tibi Deus aliquando abundantiam,

(a) *Non semper pro nunquam.*

et male usus es, et ad perditionem usus es, vide, quia abundantia illa fecit te fluere, et perdere animam tuam. Nonne venit severus pater, et cœpit dicere: Indisciplinatus est puer iste. Commisi illi hoc, aut illud. Quomodo illud perdidit, et illud. Si nos semen terræ, nisi bona fuerit, non damus, ne semen intereat, quomodo vultis, ut Deus nobis indisciplinatis, et negligentibus vitam nostram det abundantiam suam ad male utendum, et non vultis, ut præcidat Deus defluxus hominum? Fratres mei, medicus est, et membrum putre novit præcidere, ne putrescant inde et alia loca. Unus, inquit, digitus inde præciditur; quia melius est, ut unus digitus minus sit, quam totum corpus putrescat. Si hoc homo medicus per artem suam facit, si ars medicinæ aliquam partem membrorum tollit, ne omnia putrescant, quare Deus, quicquid novit putre esse, non secet in hominibus, ut perveniant ad salutem?

XIV. Nolite ergo, fratres, tædiari (a) ad Deum flagellantem, ne dimittat vos, et in æternum pereatis, sed magis rogemus illum, ut moderetur ipsas plagas, et sic temperet, ne sub ipsis deficiamus, et rogemus, ut emendet cum salute, metiatur, et reddat postea, quod promisit sanctis suis. Videte, quid dixit Scriptura: *Irritavit Dominum peccator. Secundum magnitudinem iræ suæ non exquiret* (Psal. x, 4). Quid est: *Pro magnitudine iræ suæ non exquiret*? Quia multum irascitur, *Non exquiret*, id est, dimittet illos perire. Si ergo multum irascitur, quando non exquiret, etiam multum misericors est, quando exercet. Tunc autem exercet, quando flagellat, quando cor nostrum affigit ad se. Teneamus ergo salutare ejus, et non fugiamus flagellum ipsius. Hoc nos docet, hoc monet, in hoc nos ædificat. Ipse filius ipsius, qui ad hoc venit, ut consoletur nos, quid boni hic pertulit? Dicite mihi. Certe Filius Dei est, Verbum Dei est, per quod facta sunt omnia. Quid boni hic pertulit? Non ipse est, qui, cum demonia ejiceret, tales contumelias audiebat, ut diceretur illi: *Dæmonium habes* (Joan. vii, 20)? Filio Dei, qui dæmones ejiciebat, Judæi dicebant: *Dæmonium habes*. Jam meliores dæmones, qui confitebantur Filium Dei, quam illi (Luc. iv, 41). Nam et illi confitebantur, et illi non confitebantur. Tanta autem erat potentia illius, et tanta magnitudo, et tanta patientia, ut omnia toleraret. Flagellatus est, contumelias audivit, alapas accepit, consputus est in faciem, spinis coronatus est, irrisus est, delusus est, ad extremum ligno suspensus interfectus est, postea sepultus est. Filius Dei tanta hic pertulit. Si Magister, quanto magis Discipulus. Si ille, qui nos creavit, quanto magis nos creatura illius. Qui, ut nobis exemplum daret, patientiam nobis dimisit. Quare nos deficiamus in ipsa patientia, quasi caput nostrum perdidimus, quod nos præcessit ad cælum? Ideo enim caput nostrum præcessit ad cælum, tanquam dicens: Ecce qua. Venite, per molestias, per patientiam. Hæc est via,

(a) *Tædiare* apud Veget. Lamprid. Tertull. etc.

quam vobis tradidi. Sed quo ducit via, qua me videtis ascendere? In cælum. Qui non vult hac ire, non vult illuc pervenire. Qui vult ad me pervenire, per viam veniat, quam monstravi. Et non potestis pervenire, nisi per viam molestiarum, dolorum, tribulationum, angustiarum. Sic pervenies ad requiem, quæ tibi non tollitur. Si autem vis istam requiem, quæ est ad tempus, et recedere a via Christi, observa tormenta Divitis illius, qui apud inferos torquebatur, quia et ipse requiem præsentem desideravit, et pœnas sempiternas invenit. Fratres charissimi, eligite potius duriora, quæ sine fine requiem habebunt in æternum. Conversi ad Dominum, etc.

SERMO XXV.

De verbis Evangelii Matth. xii, vers 41-50. Ecce plus quam Jonas hic, etc. (a).

SYNOPSIS.

I. Judæi deteriores Ninivitis, et Regina Saba. II. Quomodo hominis a spiritu immundo liberati noris-sima fiant pejora prioribus. III. Parentes a Christo docentur, non impedire filios in bono opere. IV. Cum Christus nascendo utrumque sexum honoravit docetur officium Prolium. V. Refelluntur Manichæi asserentes Christum non habuisse Matrem. VI. Concluditur contra Manichæos Christum habuisse matrem. VII. Unde Mariæ Virginis excellentia. VIII. Quomodo Christianus fieri possit mater Christi.

I. EA, quæ de sancto Evangelio recitata sunt, fratres charissimi, si omnia pertractare cupiamus, vix tempus sufficit singulis, quanto magis non sufficit omnibus. Jonam prophetam, qui dejectus in mare belluæ marinæ utero exreptus est, et die tertia vivus emovitus, figuram gessisse Salvatoris, qui passus est, et die tertia resurrexit, ipse Salvator ostendit. Accusatus est populus Judæorum in comparatione Ninivitarum, quoniam Ninivitæ, ad quos missus est redarguendus (b) Jonas propheta, agendo pœnitentiam iram Dei placaverunt, et misericordiam meruerunt. *Et ecce, inquit, plus quam Jonas hic* (Matth. xii, 41), volens intelligi se ipsum Dominus Christus. Audierunt illi servum, et vias suas correxerunt; audierunt isti Dominum, et non solum se non correxerunt, sed insuper illum occiderunt. *Regina Austri exurget, inquit, in judicio cum generatione hac, et condemnabit eam. Venit enim a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam Salomon hic* (Ibid. 42). Non fuit magnum Christo plus esse quam Jonas, plus esse quam Salomon. Ille enim Dominus, illi servi erant. Sed tamen quales sunt, qui præsentem Dominum contempserunt, quando alienigenæ servos ejus audierunt?

II. Deinde sequitur: *Cum autem spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, et non invenit. Tunc dicit: Revertar in domum*

(a) In Codice fol. 89. iascriptus: *Feria quarta Hebdomadæ primæ de Quadragesima. Sermo sancti Augustini ep contra Manichæos. Contra hos posteriori parte subtiliter disputatur. Priora de Judæorum cæcitate, Peccatorum recidivis, Parentum, Proliumque officiis agunt. Tractatus inscribendus post Sermonem LXXII.*

(b) Membranzæ mendose: *sed arguendos.*

meam, unde exiit. Et veniens invenit eam vacantem, seopis mandatam, et ornatam. Tunc vadit, et assumit secum alios septem spiritus nequiores se, et inhabitantes habitant in ea, et sunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit generationi huic pessima (Matth. xii. 43-45). Hoc ut intelligatur, si congruenter exponatur, multum sermo immorabitur. Breviter tamen attingam, quantum Dominus donat, ne vos ab hujus rei intellectu jejunos dimittam. Quando sit in Sacramentis remissio peccatorum, mundatur domus, sed habitator est necessarius Spiritus sanctus. Spiritus autem sanctus non habitat nisi humiles corde. Deus enim dicit: Super quem requiescet Spiritus meus? et respondet proposito: Super humilem, et quietum, et trementem verba mea (Isai. lxvi, 2). Ille ergo cum fuerit habitator, implet, regit, agit, frenat a malis, ad bona excitat, suavem facit justitiam, ut homo bene faciat amore recti, non timore supplicii. Hoc, quod dixi, agere per semetipsum homo minus idoneus est; sanctum autem Spiritum si habuerit habitatorem, ipsum in omnibus bonis etiam invenit et adiutorem. Superbi autem quidam, peccatis sibi remissis, si præsumpserunt ad bene vivendum de solo libero humane voluntatis arbitrio, ipsa superbia a se excludunt Spiritum sanctum, et remanet domus quasi mundata a peccatis, sed inanis omnibus bonis. Dimissa sunt peccata tua, carnisti malis, sed non te nisi Spiritus sanctus implebit bonis. Hunc repellit superbia. Præsumis de te, dimittit te. Confidit tibi, donaris tibi. Sed illa cupiditas, qua malus eras, repulsa ab homine, hoc est, a mente tua, quando remissa sunt peccata tua, vagatur per deserta querens requiem, et non inveniens requiem redit ad domum illam cupiditas, invenit mundatam, Adducit secum alios spiritus septem nequiores se, et erunt pejora hominis illius novissima, quam erant prima. Septem alios adducit secum. Quid est: Alios septem? Ergo et ipse immundus spiritus septenarius est? Quid est hoc? Per septem universitas significatur. Totus ierat, totus venit, et utinam solus veniret. Quid est: Adducit secum alios septem? Quos non habebat, quando erat malus, habebit alios falso bonus. Intendite, ut, si possum, quantum adjuvor, explanem quod dico. Spiritus sanctus operatione septuaginta commendatur, ut sit in nobis Spiritus sapientiæ et intellectus, consilii, et fortitudinis, scientiæ, et pietatis, et timoris Dei (Isai. xi, 2, 3). Huic septenario bono constitua a contrario septenarium malum: spiritum stultitiæ et erroris, spiritum temeritatis, et ignaviæ, spiritum ignorantiam, et impietatis, et spiritum superbiæ contra timorem Dei. Isti sunt septem nequam. Qui sunt Alii septem nequiores? Alii septem nequiores in hypocrisi inveniuntur. Unus malus spiritus stultitiæ, alter peior simulatio sapientiæ. Spiritus malus spiritus erroris, alter peior simulatio veritatis. Spiritus malus spiritus cunctationis, alter peior simulatio consilii. Spiritus malus spiritus ignaviæ, alter peior simulatio fortitudinis. Spiritus malus spiritus ignorantiam, alter peior simulatio scientiæ. Spiritus malus spiritus impietatis, alter peior simulatio pietatis. Spiritus malus spiritus

SANCT. AUGUST. XI.

culationis, alter peior simulatio timoris. Septem non ferebantur, quis ferat quatuordecim? Necesso est ergo, ut, cum malitiæ fuerit addita simulatio veritatis, sint pejora hominis novissima, quam erant prima.

III. Hæc eo loquente ad turbas (Evangelium sequor) mater ejus, et fratres ejus stabant foris volentes loqui cum illo. Nuntiavit ei quidam dicens: Ecce mater tua et fratres tui foris sunt, loqui tecum volunt. Et ille. Quæ mihi mater est, aut qui fratres? et extendens manum super Discipulos suos ait: Hi sunt mater mea, et fratres mei. Et quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse mihi frater, soror, et mater est (Matth. xii, 46-50). Hinc solum vellem loqui, sed, quia superiora nolui præterire, non parvam partem temporis, quantum sentio, consumpsi. Hoc enim, quod modo proposui, multos habet sinus, nodosque questionis, quomodo pie Dominus Christus contempserit matrem, non qualemcumque matrem, sed quanto magis Virgineam matrem, tanto magis talem matrem, cui sic attulit fecunditatem, ut non adimeret integritatem, matrem Virginem concipientem, Virgineam parientem, Virginem perpetuo permanentem. Talem matrem ille contempsit, ne operi, quod agebat, maternus se insereret, eumque impediret affectus. Quid enim agebat? Populis loquebatur, veteres homines destruebat, novos ædificabat, animas liberabat, vincetos solvebat, cæcas mentes illuminabat, bonum ofus faciebat, in bono opere actu et sermone fervebat. Inter hæc nuntiatus illi est carnalis affectus. Audistis quid responderit, ut quid ego repelam? Audiant matres, ne impediunt carnali affectu bona opera filiorum. Si enim voluerint impedire, et agentibus sic irruerint, ut saltem interpolent, quod differri non oportet, contemnentur a filiis. Audeo dicere: Contemnentur, pietate contemnentur. Et quando erit filio suo bono operi mente intento, et ideo matrem venientem contemnentur, quando erit irata mulier, sive maritata, sive vidua, quando contempta est Virgo Maria? Sed dictura es mihi: Ergo filium eum Christo comparas? Nec illum Christo comparo, nec te Mariæ. Non ergo Dominus Christus maternum damnavit affectum, sed contemnendæ matris pro opere Dei magnam in se ipso demonstravit exemplum. Et in loquendo doctor erat, et in contemnendo doctor erat, et ideo dignatus est contemnere matrem, ut pro Dei opere te contemnere doceret et patrem.

IV. Non enim poterat Dominus Christus homo fieri sine matre, qui potuit sine patre. Si oportebat, imo quia oportebat, ut homo fieret propter hominem, qui fecit hominem, considerate et recolite, unde ipsum primum hominem fecit. Primus homo factus est sine patre, sine matre. Quod potuit primo humanis instruendis rebus aptare, non potuit postea tale aliquid ad reparandas res humanas sibi coaptare? Difficile erat Sapientiæ Dei, Verbo Dei, Virtuti Dei, nigeniti Filio Dei, difficile erat, quem sibi coaptaret, facere hominem, undecumque voluisset? Angeli se homines hominibus præbuerunt. Abraham sanctos Angelos parvit, et tanquam homines invitavit, nec tantum vidit;

(Trente.)

sed et tetigit; nam pedes lavit (*Gen. xviii*). Numquid illa, quasi per phantasmata ludicra, ab Angelis facta sunt? Si ergo potuit Angelus humanam speciem, cum voluit, veram exhibere, non potuit Dominus Angelorum, undecumque vellet, quem susciperet, verum hominem facere? Sed noluit hominem habere patrem, ne per concupiscentiam carnalem veniret ad homines, quam pro Dei opere contemnendo doceret homines. Voluit sexum virilem suscipere in se, et muliebrem sexum honorare dignatus est in matre. Etenim antiquitas et femina peccaverat, et viro peccatum propinaverat (*Id. iii*). Utrumque conjugium diaboli fraude deceptum est. Si veniret Christus vir non cum feminei sexus commendatione, desperarent de se feminae, maxime, quia per illam lapsus est homo. Utrumque honoravit, utrumque commendavit, utrumque suscepit. De femina natus est (*a*). Nolite desperare, viri. Vir esse dignatus est Christus. Nolite desperare, feminae. De femina nasci dignatus est Christus. Ad salutem Christi sexus uterque concurrat. Veniat masculus, veniat femina. In fide nec masculus est, nec femina (*Galat. iii, 28*). Docet ergo te Christus contemnere parentes tuos, amare parentes tuos. Tunc enim ordinate et pie amas parentes, quando Deo non praeposuis parentes. *Qui amat (Domini verba sunt) qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus (Math. x, 37)*. Illis verbis quasi videtur admonuisse, ne amares. Imo, si attendas, admonuit, ut amares. Potuit enim dicere: Qui amat patrem aut matrem, non est me dignus. Non hoc dixit, ne loqueretur contra legem, quam dedit. Ipse enim legem illam per Moysen famulum suum dedit, ubi scriptum est: *Honora patrem tuum, et matrem tuam (Exod. xx, 12; et Deut. v, 16)*. Non contrariam legem promulgavit, sed illam commendavit, et ordinem te docuit, non pietatem subvertit. *Qui amat patrem aut matrem, sed plus quam me*. Amet ergo, sed non plus quam me. Deus Deus est, homo homo est. Ama parentes, obsequere parentibus, honora parentes; sed, si te Deus ad aliquid amplius vocat, ubi possit impedimento esse parentalibus affectus, serva ordinem, noli evertere charitatem.

V. In tanta veritate doctrinae Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi quis credat calumniam quaesivisse Manichaeos, qua conarantur asserere Dominum Jesum Christum non habuisse ullam matrem? Hoc enim sapiunt, imo desipiunt, quod Dominus Jesus non haberet hominem matrem, contra Evangelium, contra hanc ipsius veritatis. Et, unde argumententur, attendite. Ecce, inquit, ipse dicit. Quid dicit? *Quae est mater mea, aut qui sunt fratres mei (Math. xii, 48)*? I,ae, inquit, negat, et tu ei vis imponere, quod negat. Ipse dicit: *Quae est mater mea, aut qui sunt fratres mei?* et tu dicis: Habet matrem. O stulte, o contentiose, o merito odiose! responde mihi, unde scias dixisse Dominum: *Quae est mater mea, aut qui sunt fratres mei?* Tu negas Christum habuisse matrem, et

(a) Adde: vir. Ita videntur exigera.

quod intendis, per hoc docere conaris, quia dixit: *Quae est mater mea, aut qui sunt fratres mei?* Si alius existat, et dicat hoc Dominum Christum non omnino dixisse, unde convinces? Responde, si potes, ad hominem negantem; quod hoc dixerit Christus. Unde convinces, inde convinceris. Numquid enim, hoc se dixisse, in aurem tibi Christus ipse indicavit? Responde, ut ore tuo convincaris. Responde ut, hoc Christum dixisse, convincas. Novi, quod dicturus est Codicem sumam, Evangelium aperiam, verba ejus recitabo scripta in sancto Evangelio. Bene, bene. Ipso Evangelio tenebo te cum ipso, Evangelio alligabo te, de ipso Evangelio suffocabo te. In ipso Evangelio recita, quod pro te, putas. Aperi, lego. *Quae est mater mea? Quare hoc dixit, supra leges. Nuntiavit ei quidam: Ecce mater tua, et fratres tui foris stant (Math. xii, 47)*. Nondum premo, nondum teneo, nondum suffoco, Adhuc potes dicere: Ille quidem falsus nuntius fuit, non verum dixit, mendacia suggestit. Propterea Dominus falsum nuntium refutavit. Post nuntium quippe ejus respondit: *Quae est mater mea?* Quasi diceret: Tu dicis: Foris stat mater tua. Ego dico: *Quae est mater mea?* Cui vis, inquit, credamus? Nuntio suggerenti, an, quod nuntiaverat, Christo respuenti. Audi ergo. Adhuc interrogo te. Tantum Evangelium tene. Noli mihi codicem projicere post te. Tene, da auctoritatem Evangelio, quam nisi dederis, non erit unde probes Dominum dixisse: *Quae est mater mea?* Cum vero auctoritatem dignam tribueris Evangelio, video quid interrogem. Paulo ante interrogaveram, unde scires utrum dixerit Christus: *Quae est mater mea?* Quid praecesserat? Nuntius quidam dixerat Christo: Mater tua foris stat. An equam hoc diceret nuntius, vel, ut hoc diceret nuntius, quid praecessit? Cogo (*a*), ut legas. Video te jam timere, ne legas. Respondit Dominus, et dixit. Quis dixit? Non dico, quis dixit: *Quae est mater mea?* respondebis enim: Dominus dixit. Respondit Dominus, quis dixit? Responsurus es: Evangelista dixit. Evangelista iste verum dixit, an falsum? Dicturus es, quod verum dixit, aut (*b*) falsum. Respondit Dominus, et ait illi, quod Evangelista dixit, verum dixit, an falsum? Si dicturus es falsum dixisse Evangelistam, Dominum respondisse, unde scis: *Quae est mater mea?* Dominum dixisse? Si autem propterea convincis: *Quae est mater mea?* Dominum dixisse, quia hoc eum dixit Evangelista dixisse, non convincis hoc Dominum dixisse, nisi credideris Evangelistae. Jam si credis Evangelistae, quia nihil dicis, si non credideris Evangelistae, lege superius quid dixerit ipse Evangelista.

VI. Quandiu tibi moras facio! Quandiu te suspendo! Beneficium est, ut cito vincaris. Attende, inspice, lege. Video te nolle. Da codicem. Ego lego: *Haec eo loquente ad turbas. Quis hoc dicit? Evangelista, cui si non credis, nihil Christus dixit. Si nihil Christus dixit. Quae est mater mea? Christus non dixit. Si autem, Quae est mater mea? Christus dixit, verum est*

(a) Fortasse: rogo.

(b) In membranis: an, quod dicitur videtur

quod Evangelista scripsit. Vide, quid ante dixit. *Hæc eo loquente ad turbas, mater ejus et fratres ejus foris stabant, volentes loqui cum eo.* Nondum aliquid nuntius ille nuntiavit, quem potes dicere fuisse mentium. Quid nuntiaverit vide, quid Evangelista præmiserit attende. *Hæc Domino loquente ad turbas, mater ejus, et fratres ejus foris stabant* Quis hic dicit? Evangelista, cui credis, Dominum dixisse: *Quæ est mater mea?* Sed si hæc dicta non credis, ut illa, Dominus ergo non dixit: *Quæ est mater mea?* Sed vere Dominus dixit: *Quæ est mater mea?* Crede ergo ei qui dixit, Dominum dixisse: *Quæ est mater mea?* Qui enim dixit, Dominum dixisse: *Quæ est mater mea?* ipse dixit: *Hæc eo loquente, foris stabat mater ejus.* Quare ergo negavit matrem suam? Absit! Intelligo. Non negavit, sed aliquid, quod faciebat, matri præposuit. Postrema sola (a) causa est querere, quare Dominus dixerit: *Quæ est mater mea?* Prima causa est videre, quod habuerit, de quo diceret: *Quæ est mater mea?* Habuit, foris stabat, loqui cum eo volebat. Dic mihi, unde scis? Evangelista dicit, cui si non eredidero, nihil Dominus dicit. Ergo habuit matrem; sed quid est: *Quæ est mater mea?* Ad ista, quæ ego facio, *Quæ est mater mea?* Si dicas alicui periclitanti, et patrem habenti: Liberet te pater tuus; quem scit ille non esse idoneum liberando filio suo, nomine respondet tibi summa pietate, integra veritate: Quid est pater meus? Ad hoc quod volo, ad hoc quod mihi nunc opus esse sentio, quid est pater meus? Ad illud ergo, quod agebat Christus, quod victos solvebat, cæcæ mentes illuminabat, interiores homines ædificabat, templum spirituale sibi fabricabat, quæ est mater ejus? Sed si putas ideo Christum non habuisse matrem in terra, quia dixit: *Quæ est mater mea?* nec Discipuli ejus habuerunt patres in terra, quia dixit eis ipse Dominus: *Ne vobis dicatis patrem in terra.* Domini verba sunt: *Ne vobis dicatis patrem; unus est enim Pater vester Deus (Id. xxiii, 9).* Non patres non habebant, sed ubi venturum est ad regenerationem, queratur pater regenerationis, non damnatur pater generationis, sed ei præponatur pater regenerationis.

VII. Ecce illud magis attendite, charissimi fratres mei, illud magis attendite, obsecro vos, quod ait Dominus Christus extendens manum super Discipulos suos: *Hæc est mater mea, et fratres mei. Et qui fecerit voluntatem Patris mei, qui me misit, ipse mihi et frater, et soror, et mater est.* Numquid non fecit voluntatem Patris Virgo Maria, quæ fide credidit, fide concepit, electa est, de qua nobis salus inter homines nasceretur, creata est a Christo, antequam in illa Christus crearetur? Fecit, fecit plane voluntatem Patris sancta Maria, et ideo plus est Mariæ, discipulam fuisse Christi, quam matrem fuisse Christi. Plus est feliciter discipulam fuisse Christi, quam matrem fuisse Christi. Ideo Maria beata erat, quia, et antequam pareret, magistrum in utero portavit. Vide, si non est, quod dico. Transeunte Domino cum turbis sequentibus, et

(a) Numquid: solam?

miracula faciente divina, ait quædam mulier: *Fæcis venter, qui te portavit (a).* Beatus venter, qui te portavit. Et Dominus, ut non felicitas in carne quæreretur, quid respondit? *Imo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt (Luc. xi, 27, 28).* Inde ergo et Maria beata, quia audivit verbum Dei, et custodivit. Plus mente custodivit veritatem, quam utero carnem. Veritas Christus, caro Christus. Veritas Christus in mente Maria, caro Christus in ventre Maria. Plus est, quod est in mente, quam quod portatur in ventre. Sancta Maria, beata Maria, sed melior est Ecclesia, quam Virgo Maria. Quare? Quia Maria portio est Ecclesiæ, sanctum membrum, excellens membrum, supereminens membrum, sed tamen totius corporis membrum. Si totius corporis, plus est profecto corpus, quam membrum. Caput Dominus, et totus Christus caput et corpus. Quid dicam? Divinum caput habemus, Deum caput habemus.

VIII. Ergo, charissimi, vos attendite Et vos membra Christi estis, et vos corpus Christi estis. Attendite, quomodo sitis, quod ait: *Ecce mater mea, et fratres mei.* Quomodo eritis mater Christi? Et *Quicumque audiat, et quicumque facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, et soror, et mater est (Matth. xii, 49, 50).* Puta, Fratres intelligo, Sorores intelligo; una est enim hæreditas, et ideo Christi misericordia, qui, cum esset unicus, noluit esse solus, voluit nos esse Patri hæredes, sibi cohæredes. Talia est enim illa hæreditas, quæ cohæredum multitudine angusta esse non possit. Intelligo ergo fratres nos esse Christi, sorores Christi esse sanctas et fideles feminas; matres Christi quomodo possumus intelligere? Quid igitur? Audemus nos dicere matres Christi? Imo audemus nos dicere matres Christi. Dixi enim vos fratres ejus omnes, et matrem suam non auderem? Sed multo minus audeo, quod Christus dixit, negare. Eia, charissimi, attendite, quomodo sit Ecclesiæ, quod manifestum est, conjux Christi, quod difficiliter intelligitur, sed tamen verum est, mater Christi. In ipsius typo Maria Virgo præcessit. Unde, rogo vos, Maria mater est Christi, nisi quia peperit membra Christi? Vos, quibus loquor, membra estis Christi. Quis vos peperit? Audio vocem cordis vestri: Mater Ecclesiæ. Mater ista sancta, honorata, Mariæ similis et parit, et virgo est. Quia parit, per vos probo. Ex illa nati estis, et Christum parit: nam membra Christi estis. Probavi parientem, probabo virginem. Non me deserit divinum testimonium, non me deserit. Procede ad populum, beate Paule. Estis testis assertionis meæ. Exclama, et dic, quod volo dicere. *Sponsavi vos uni viro virgineum castam exhibere Christo (2 Cor. xi, 2).* Ubi est ista virginitas? Ubi timetur corruptio? Ipse dicat, qui virginem dixit. *Sponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, inquit, ne sicut serpens Evam sedavit versutia sua, sic et vestrae mentes, inquit, corrumpantur a castitate, quæ est in Christo.* Tenete in mentibus virginitatem mentis. Virginitas fidei catholice integri-

(a) Videtur redundare hæc sententia.

tas. Ubi corrupta est Eva sermone serpentis, ibi debet esse virgo Ecclesia dono Omnipotentis. Ergo in mente pariunt membra Christi, sicut Maria in ventre Virgo peperit Christum, et sic eritis matres Christi. Non est longe a vobis, non est præter vos, non abhorret a

vobis. Fuistis filii, estote et matres. Filii matris, quando baptizati estis, tunc membra Christi nata estis. Adducite ad lavacrum baptismatis, quos potestis, ut sicut filii fuistis, quando nati estis, sic etiam ducendo ad nascendum matres Christi esse possitis.

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO PIO PAPÆ VII.

BEATISSIME PATER,

QUANDOQUIDEM gratulandum mihi plane video quod illud fuerit sorte datum, ut novos quosdam Divi Aurelii Augustini Sermones in Codicibus Mss. Cassinensis hujus Archicœnobii delitescerent, omniumque oculis hæcenus impervios nunc primum e latibus eruerem, lucisque u-ura donarem, patriare, quæso, BEATISSIME PATER, ut illorum Tibi specimen sistam, quod quidem, nec temere, in antecessum prævidendum curavi. Istud, inquam, sermonum ærcinæ BEATITUDINI TUE jure, meritoque sistendum putabam, tum quod monumenta exhibet pretiosissima Magi illius Ecclesiæ Doctoris, et Magistri, cujus doctrinæ præstantia, ac divina quædam celsitudo in Apostolica Sedis Tux culmine potissimum sibi semper propugnaculum vindicavit, tum quod illino Sermones isti sunt deprompti, unde Benedictina Soboles est propagata, cui SANCTITAS TUA olim in minoribus emancipabatur, cujusque nunc et Parens existis, et Decus,

et Præsidium. Reidentiori igitur fronte quam quisquam alius illos excipias ac benigniori veluti sinufoveas, præsentissimum iis columen præstans; ne quis pateat obtrectationi, invidiæque locus: eo vel magis quod Benedictina Familia illud fero privilegium non inmerito sibi arroget, ut per suos præcipuo Alumnos tanti Doctoris opera recognoscantur, illustrentur, edantur. To igitur votis, coeptisque annue, BEATISSIME PATER, quem dum Christianus Orbis Parentem publicum jandiu colit, ac veneratur, simul et scientiarum, et Artium Mæcenatem, Patronumque beneficentissimum suspicit, ac miratur: Cujus demum Sanctissimis provolutus pedibus paternæ Benedictionis pignus in me, mecumque Archicœnobium istud, Congregationemque universam quam humillime depono.

SANCTITATIS TUX

Humillimus, atque Obsequentissimus Filius
D. OCTAVIUS FRAXA FRANGIPANE MONACHUS CASSINÆ.

Præloquium editoris.

CONCES manuscriptos Bibliothecæ hujus Cassinensis in novum catalogum digerere aggredienti, tum ad rerum materias, tum ad characterum formam, tum ad ætates ipsas æquiore qua possem lance expendendas, nihil mihi optatius, nec auspicius contigisset unquam, quam ut in plerosque incidere magni Doctoris Augustini sermones, quos in editis Exemplaribus, iisque probatissimis vel desiderari prorsus, vel pluribus intercipi lacunis perspexi. Horum aliquos licet enuntiatos invenerim in Bibliothecæ Mediceæ cum Laurentiana Leopoldina, in illa S. Marci Venetiæ, aliisque, quarum exstant Catalogi Codicum Mss. typis impressi; de iis tamen singulis ibidem annotatum legi ab Editione exulare. Nonnullos vero ad numerum viginti quinque nuper reperi in lucem editos apud Germanos anno 1792 per Virum clarissimum Michaelen Denis Præfectum Bibliothecæ Vindobonensis; ceteros in tenebris adhuc delitescere dolui. Quibus lucem amplius invideri ægrius ferens nil potius habui, quam ut investigandis, si quæ forent, laciniis adlaborarem, ex qui-

bus nimirum unus et alter videretur assutus pannus: neque enim me fugiebat mos ille præposterus, qui apud sequiores præcipue ætates invaluerat, concinnandi videlicet ex Patrum Excerptis unum aliquem veluti nothum partum, quem temere cui vellet adjudicarent. Verebar scilicet ne operam luderem, neve quid audacius molirer supra sedulam hoc in genere, vixque sane æquiparandam curam doctissimorum Monacherum Congregationis S. Mauri in sua Parisiensi Editione: meritoque etiam suspicabar ne cæterarum longe præclariorum Bibliothecarum dignitati, spectateque præcellentie derogatum a me vel aliquantulum videretur.

Ad locupletiozem proinde rei evidentiam ipsos consulendos duxi præstantes doctrinæ Viros, et quavis fere exceptione majores, nec non alios egregios rerum hujusmodi æstimatores in variis Italiæ urbibus degentes, mihi que litterarum familiaritate conjunctos, inter quos principem profecta locum tenet doctissimus Aloysius Vincentius Cassinus ex Prædicatorum Familia, cujus sagacitati ælertitæque hæc in